

**TIINA JA JÄLLEENRAKENTAMISEN AIKA –
ANNI POLVAN *TIINA*-KIRJAT KONTEKSTUAALISIN SILMIN**

Tiina Karvonen

Pro gradu –tutkielma
Jyväskylän yliopisto
Taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen laitos
Kirjallisuus
Maaliskuu 2009

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	2
1.1. Tutkimusmetodina kontekstuaalisuus	2
1.2 Poikatyöstä tytöksi ja takaisin – tyttökirjan kehitys 1950-luvulle	4
1.3 Anni Polvan lapsuudenkokemuksista <i>Tiina</i> -sarjaan	7
1.4 Tiina ei kenenkään maalla	11
2 KODIT JA PERHEET	16
2.1 Kunnollinen työläiskoti	18
2.2 Paikka on minuuteni määre	24
3 TIINA OPPIKOULUSSA	30
3.1 Koulutusoptimismi ja oppikoulukriisi	30
3.2 Oppikoulu takasi sosiaalisen nousun	35
3.3 Ylin auktoriteetti luokassa	38
3.4 Koulunkäynti kurissa ja nuhteessa	41
3.5 Koulu sitoo yhteen	45
4 IHANAT TYTÖT 1950-LUVULLA	48
4.1 Nuorten harrastusmahdollisuudet lähiöissä	48
4.2 Lukeminen avaa portit maailmalle	54
4.3 ”Tämän päivän tytöt ovat huomispäivän naisia”	56
4.4 Naiseksi ei synnytä, naiseksi tullaan	64
5 PÄÄTÄNTÖ	74
Lähteet	82

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta- Faculty Humanistinen tiedekunta	Laitos – Department Taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen laitos
Tekijä – Author Tiina Karvonen	
Työn nimi – Title Tiina ja jälleenrakentamisen aika – Anni Polvan Tiina-kirjat kontekstuaalisin silmin	
Oppiaine – Subject Kirjallisuus	Työn laji – Level Pro gradu -tutkielma
Aika – Month and year Maaliskuu 2009	Sivumäärä – Number of pages 89
Tiivistelmä – Abstract <p>Tutkielma käsittelee Anni Polvan Tiina-sarjan viittä ensimmäistä osaa 1950-luvun kontekstissa. Kontekstuaalisessa metodissa yhteiskunnallista, kirjallista ja kulttuurista elämää tarkastellaan dialogina. Konteksti nähdään taustana, johon kirjallisuus suhteutetaan tai joka määräisi teosten ominaisuudet ja selittäisi kirjallisuutta. Kaunokirjallinen teos on kuitenkin ensisijainen tutkimuksen kohde, koska ilman teoksen tarkkaa erittelyä ja tulkintaa kontekstuaalinen tutkimus ei ole pätevää. Tutkielmassa käsitellään Tiina-sarjaa tutkimalla kodin ja perheen käsitettä, nuorten kouluelämää ja harrastusmahdollisuuksia, tyttöjen pukeutumista ja käytösihanteita 1950-luvun kontekstissa. Tällä pyritään osoittamaan, että Tiina-sarja on 1950-luvun tuote.</p> <p>Lisäksi tutkielmassa pohditaan kirjoittamisajankohdan kontekstissa kirjailijan intentioita. Niiden tarkastelua voidaan pitää hyödyllisenä, koska ne rakentuvat osaksi laajempaa verkostoa ja muodostavat kuvan kulttuurisesta kentästä, jossa kirjailija toimii. Anni Polva on marginaalia marginaalissa, sillä hän kirjoitti naisille suunnattuja rakkausromaaneja sekä lapsille ja nuorille suunnattuja tyttökirjoja. Vaikka teosten sankarittaret tukeutuvat vastakkaiseen sukupuoleen, on heillä selkeä suunta kodin ulkopuoliseen elämään ja itsenäisyyteen maskuliinisessa yhteiskunnassa.</p> <p>Tutkielman johtopäätöksenä Tiina-sarjaa voidaan pitää vanhentuneena maailmansa suhteen, mutta se on hieno historiallinen kuva 1950-luvun nuorten elämästä. Teemoiltaan sarja sen sijaan ei ole vanhentunut nykypäivään verrattuna ollenkaan. Koti, perhe, koulu, harrastukset ja tyttöinä olemisen riemut ja surut ovat edelleen nuoria tyttöjä puhuttelevia aiheita.</p>	
Asiasanat – Keywords kontekstuaalisuus, Anni Polva, Tiina-sarja, 1950-luku, tyttöys, poikatyttöys, androgyynisyys,	
Säilytyspaikka - Depository	
Muita tietoja – Additional information	

1 JOHDANTO

1.1 Tutkimusmetodina kontekstuaalisuus

Tutkimusaineistoni koostuu Anni Polvan (1915–2003) *Tiina*-kirjoista, jotka ovat ilmestyneet 1956–1987. Tarkemmin rajaan aineistoni käsittämään vain 1950-luvulla ilmestyneitä kirjoja: *Tiina* (1956), *Tiina aloittaa oppikoulun* (1957), *Tiina kesälaitumilla* (1958) ja *Tiina toimii* (1959). Mielestäni myös teosta *Tiina ei pelkää* (1960) voidaan vielä pitää 50-luvun selkeänä tuotteena. Tarpeen vaatiessa viittaan muihinkin sarjan osiin, jos saan niistä vahvistusta tutkimukseeni, mutta pyrin pitäytymään siinä tapauksessa 1960–1970-lukujen teoksissa. Uskon, että viisi ensimmäistä osaa ovat selkeä kohde tutkia 1950-luvun yhteiskuntaa ja kulttuuria, koska ne on kirjoitettu kyseisenä aikana. *Tiina*-sarja kokonaisuudessaan on kirjoitettu neljän vuosikymmenen aikana, vaikka se sijoittuu 1950-luvulle. Myöhemmissä osissa kirjoittamisajan yhteiskunnan muutoksen voisi olettaa näkyvän ainakin jollain tapaa sarjassa.

Viitatessani tutkimuksessani *Tiina*-sarjaan kokonaisuutena, käytän siitä nimityksiä *Tiina*-sarja tai *Tiina*-kirjat. Kyseiset käsitteet olen valinnut lyhennyksiksi nimitykselle *Tiina*-tyttökirjasarja, joka mielestäni kuvaa *Tiinoja* paremmin kuin esimerkiksi teos-käsite. Kyseessä on kuitenkin tytöille kirjoitettu tyttökirjasarja, jonka tarkoitus on viihteellinen lukeminen.

Tutkimusmetodini on kontekstuaalinen. Silloin tarkastellaan yhteiskunnallista, kulttuurista ja kirjallista elämää dialogina. Kaikki dialogiin osallistujat muodostavat kontekstin, eikä kontekstia nähdä taustana, johon kirjallisuus suhteutetaan ja joka määräisi teosten ominaisuudet ja selittäisi kirjallisuutta. Jokaisen teoksen merkitys muotoutuu ja muuttuu dialogisessa prosessissa, koska teoksia luetaan eri aikojen konteksteissa, jolloin ne joutuvat ottamaan osaa erilaisiin kulttuurisiin ja yhteiskunnallisiin dialogeihin. Lähtökontekstissa syntynyt merkitys on kuitenkin eräänlainen raja-arvo tutkittaessa teoksen myöhempiä merkityksiä. (Karkama 1998: 79.)

Kaunokirjallinen teos on kirjallisuudentutkijan ensisijainen kohde, koska ilman teoksen tarkkaa erittelyä ja tulkintaa kontekstuaalinen tutkimus ei ole pätevää. Perinteiset käsitteet kuten aihe, sisältö, teema, tilanne- ja henkilömotiivit, kerronta ja rakenne ovat ratkaisevia, minkä vuoksi niihin tulee kiinnittää huomiota. Historialliset muutokset erottuvat ehkä selkeimmin juuri niissä teosten ominaisuuksissa, mihin käsitteet viittaavat. Tämän vuoksi tutkijan tulee tuntea tutkimansa ajankohdan kulttuurinen ja yhteiskunnallinen elämä. Teoksen ja ajankohdan välillä tulisikin vallita kestävä dialektinen vuorovaikutus. Kontekstualismissa ratkaisevaa on, että tutkijan tulee olla kiinnostunut tutkimastaan ajasta ja sen kirjallisuudesta sekä pitää niitä kumpaakin tärkeinä myös hänen oman aikansa dialogille. (Karkama 1998: 81–82.)

Kontekstualismissa teoksia voidaan tarkastella periaatteessa minkä tahansa teorian ja metodin kannalta. Valittaessa käytettäviä käsitteitä ratkaisevaa on se, ovatko ne relevantteja teoksen merkitysten kannalta, joita se saa kulttuurisessa dialogissa. (Karkama 1998: 81–82.)

Koska diskurssit ilmentävät aina jonkin subjektin muuttuvaa suhdetta maailmaan, tutkijan tulee ottaa huomioon keskusteluun osallistujien tietoiset ja tiedostamattomat valtaintressit. Kulttuuristen kiistojen voittajat pyrkivät sanelemaan diskurssien rajat ja arvon kanonisoimalla diskurssimuodot ja jäsentämällä ne traditioksi, johon sitten verrataan uusia teoksia ja jonka mukaan ne arvioidaan. Dynaamisella dialogilla onkin taipumus ideologisoitua, hierarkisoitua ja monologistua vallan ottaessa kulttuurin haltuunsa. (Karkama 1998: 80.) Kukku Melkaksen mukaan historiantutkimus on aina erilaisten valtapyrkimysten ja ennakkoluulojen ”saastuttamaa”, minkä vuoksi ei ole mahdollista rakentaa muita kuin osittaisia kuvia menneisyydestä. Tämä koskee myös tutkijaa, sillä on tärkeä miettiä, kenellä on valta kertoa menneisyyttä, kenen ehdoilla kerrotaan tai jätetään kertomatta ja kenellä on valta päättää kertomisen tavoista. Vallalla Melkas tarkoittaa voimien epätasa-arvoista suhdetta, jossa se jakautuu tiettyjen osien eduksi enemmän kuin toisten kulttuurisessa tilassa, jossa valtaa tuotetaan ja jossa siitä kamppaillaan. (Melkas 2006: 16–17.)

Kukku Melkaksen tutkimuksen tärkein teoreettinen ja metodologinen kehys muodostuu foucault’laisesta ajattelusta versoneista feministisistä ja kulttuurintutkimuksellisista uudelleenmuotoiluista. Melkas viittaa Judith Butlerin teoriaan, jossa tämä tukeutuu

sukupuolta teorioidessaan Nietzschen ja Foucault'n käsityksiin genealogiasta. Siinä historiallisille ilmiöille ei etsitä alkuperää eikä perustaa, vaan niitä tarkastellaan vallankäytön seurauksina ja erilaisten valtakamppailujen tuloksena. Sukupuoli on tietoa, joka tuotetaan aina kontekstuaalisesti ja historiallisesti. (Melkas 2006: 26.)

Melkas kytkee genealogiseen tutkimusotteeseensa myös artikulaatioteorian, jonka tarkoituksena on väistää heijastusajattelun ja essentialismin ansoja. Artikulaatio ei ole pelkästään yhteys asioiden välillä vaan yhteyksien luomisen prosessi. Artikulaatiot ovat myös aina kontekstisidonnaisia, sillä Stuart Hallin mukaan diskurssien artikuloiminen ei ole satunnaista, minkä vuoksi ne kytkeytyvät toisiinsa tiettyjen yhteiskunnallisten voimien ja historiallisten ehtojen antamassa viitekehysessä. Artikulaatio on yhteennivellys, joka tiettyjen ehtojen vallitessa voi tehdä kahdesta alkeisosasta ykseyden ja johon sisältyy myös historiallisen kontekstin käsite kytköksen ehdottomuuden vuoksi. Artikulaatioteoria koskee myös tutkijaa, koska siinä kysytään aina, minkälaisissa olosuhteissa jokin liitos voidaan tehdä. (Melkas 2006: 27–28.)

Varsinaisena lähdeaineistona työssäni toimivat 1950-luvusta tehdyt tutkimukset sekä kyseisen aikakauden aikakauslehdet. Tärkeimpinä lähdeveoksina *Suomen kuvalehtien* ohella pidän 1950-lukua yleisesti kuvaavia teoksia *Suomi silloin kerran. Näin elettiin vuosina 1944–1956* (1993) ja *Iloinen 50-luku. Purkaa, unelmia ja sotakorvauksia* (2003). Yksittäisistä tutkimuksista nostaisin esille teokset *Nuoruuden vuosisata. Suomalaisen nuorison historia* (2003), *Avoim ja suljettu. Kirjoituksia 1950-luvusta suomalaisessa kulttuurissa* (1992) sekä *Seuratkaamme järkevää ja terveellistä muotia. Naisten pukeutumishanteet ja vaatevalinnat 1920-luvulta 1960-luvun lopulle*. (2000).

1.2 Poikatyöstä tytöksi ja takaisin – tyttökirjan kehitys 1950-luvulle

Tyttökirjan perustajina pidetään amerikkalaisia Louisa M. Alcottia ja Susan Coolidgea. Alcottin menestysteos oli *Pikku Naisia* (*Little Woman* 1868, suom. 1916), josta seurasi kokonainen kirjasarja. Coolidge puolestaan aloitti *Katy*-sarjansa teoksella *Katrin toimet* (*What Katy Did* 1872, suom. 1900. Myöhemmin ilmestynyt nimellä *Katyn toimet*). Uusromanttista suuntausta kirjoillaan edustaneet Frances H. Burnett ja L. M. Montgomery valloittivat lukijoita kaikkialla maailmassa kirjoillaan *Salainen puutarha*

(*Secret Garden* 1911, suom. 1920) ja Vihervaaran Annasta kertovalla sarjallaan, josta ensimmäinen osa *Anne of Green Gables* julkaistiin 1908 (suom. *Annan nuoruusvuodet* 1920). Tyttökirjallisuuden klassikoihin kuuluvat myös Jean Websterin realistisemmat teokset, kuten *Setä Pitkäsääri* (*Daddy-Long-Legs* 1912, suom. 1918). Myös australialainen Ethel Turner sekä amerikkalainen Kate Douglas Wiggin ovat saaneet lukijoiden suosion teoksillaan. (Lappalainen 1976: 40–41.)

Suomalaisen tyttökirjan uranuurtajana Lappalainen (1976: 116) pitää Immi Helléniä, joka ansioitui paremmin lastenrunoilijana. Vuonna 1896 hän kuitenkin julkaisi 10–13-vuotiaille tarkoitettun pienoisoromaanin *Aune*. Anni Swan puolestaan loi tuotannollaan vankan ja taidokkaan perustan tyttökirjalle, joka jopa rakentui sen varaan 1950-luvulle asti. Swanille tyypillistä oli käyttää klassisia teemoja, kuten rikkaan ja köyhän vastakohtapareja ja Tuhkimo-versioita. Samoihin aikoihin kirjailijan uraansa aloitteli myös Mary Marckin nimellä kirjoittanut Kersti Bergroth, joka *Eeva*-sarjallaan oli vaikuttamassa siihen, että suomalainen nuortenkirja vapautui moraalin pakkopaidasta ja opettavuudesta. (Lappalainen 1976: 132, 134, 136.)

1920-luvulla tyttökirjallisuus kuvasi lähinnä koulun ja kodin maailmaa ja sille vakiintuikin neljä perustyyppiä: koululaiskertomus, perhekuvaus, retki- tai matkakuvaus ja isojen tyttöjen viihderomaani. Sen sijaan oman aikansa lähimenneisyyteen, kuten vuoden 1918 sotaan, ne eivät yleensä kajonneet. Sankarittareksi astui pirteä poikatyttö ja teosten muoto oli usein päiväkirja- tai kirjemuotoinen, kuten Salme Setälällä. Auli Somersalo ja Helka Nuorpuu nousivat romantiikan nälkäisten tyttöjen suosioon *Anneli*- ja *Ruusula*-sarjoillaan. (Lappalainen 1976: 141–142.)

Edellisellä vuosikymmenellä aloittaneet tyttökirjailijat jatkoivat 1930-luvulla tuotantoaan noudattamalla tosin suurimmaksi osaksi aikansa muotivirtauksia. Rakkausaiheet yleistyivät samoin kuin pintapuoliset ja helppolukuiset tyttöromaanit. Niiden maailma oli epätodellinen, ja usein reippaan ja rohkean tyttö sankarin pelastivat ihmeelliset onnenkantamoiset ja kohtalonkäänneet. Puhdas ja viaton rakkaus, jossa ylin autuus oli suudelma, päättyi rikkaan ja komean sankarin kosintaan. Perhekuvaukset ja koululaiskertomukset olivat myös yleisiä, kuten Anna Kasurisella – oik. Kaija Väänänen – ja vakavampisävyisiä ja yhteiskuntahakuisempia teoksia kirjoittaneella

Tyyne-Maija Salmisella, joka tosin julkaisi esikoisromaaninsa *Portti auki* (1931) Maija Tyynen nimellä. (Lappalainen 1976: 146–147.)

Vuosikymmenen lopulla aloitti menestyksekkään kirjailijanuransa Aili Konttinen, josta tuli 1940-luvun rakastetuin tyttökirjailija. Konttisen teokset havainnollistivat hyvin, miten lapsi kokee lähiympäristönsä: kodin, koulun ja toveripiirin. Ne myös merkitsivät aluevaltausta tuomalla havainnollisesti arjen lapsen ulottuville, perehdyttämällä hänet vuodenaikojen vaihteluun ja maalaiselämään sekä ennen kaikkea kouluvuosien kokemuksiin. (Lappalainen 1976: 147.)

Sota-aikana 1940-luvulla kirja oli luultavasti suosituin hyödyke, joten alkoi kirjatehtailun aika. Se madalsi lastenkirjallisuuden tasoa ja arvostusta entisestäänkin. Kuitenkin juuri tuolloin nuorisokirjallisuuteemme ilmestyi todellisuudenhakuista ajankohtaisuutta, mikä siitä aiemmin oli puuttunut. 1940-luku osoittautuikin eräänlaiseksi suomalaisen kirjallisuuden murrosvaiheeksi. (Lappalainen 1976: 149, 151.) Kuitenkin lasten- ja nuortenkirjallisuuteen suhtauduttiin edelleen holhoavasti ja sen toivottiin olevan moraalisen suoraselkäistä ja tähtäävän oikeisiin elämänarvoihin, kuten työteliäisyyteen, rehellisyyteen ja isänmaanrakkauteen (Heikkilä-Halttunen 2003b: 167). Sotaan lasten- ja nuortenkirjallisuus ei juurikaan puuttunut. Joissakin teoksissa se näkyi vain välillisesti, kuten Yrjö Kokon *Pessissä ja Illusiassa* (1944) ja Aili Konttisen *Inkeri palasi Ruotsista* -teoksessa (1947). (Rajalin 2003: 158.)

Uudelleen rakentamisen aikana 1950-luvulla ilmestyi huomattavasti enemmän pojille kuin tytöille tarkoitettua kirjallisuutta, kuten Väinö Riikkilän *Pertsä ja Kilu* -sarja, joka sijoittuu 50-luvun puutalo-Kotkaan ja liikkuu milloin maalla, milloin merellä. Kuvaustapa on aidosti poikahenkistä, luonnonläheistä ja hyväntuulista seikkailua. Sen sijaan varhaisnuorten tyttökirja keskittyi omimpaan alueeseensa eli perhe- ja koulukuvauksiin, vaikkakin elämänläheisemmin ja uskottavammin kuin aiemmin. Murrosikäisille tytöille syntyi oma kirjatyyppinsä, joka käsitteli murrosikäisten omaa minuutta ja elämänmuotoa yksilönkuvauksena. 1950-luvulle oli myös tyypillistä, että työtä kuvaavia kertomuksia ilmestyi enemmän kuin aiemmin, vaikkakaan varsinainen ammatinkuvaus ei olekaan koskaan ollut meillä yleistä tyttökirjoissa. Lisäksi kielellisellä tasolla tapahtui kehitystä slangisanojen ilmestyessä kirjallisuuteen uusien ilmaisumuotokokeilujen myötä. (Lappalainen 1976: 182–184, 188.)

Tunnuksenomaista 1950-luvulle oli monien kustantajasarjojen perustaminen. Esimerkiksi WSOY:n perustamista sarjoista, Nuorten Toivekirjastosta, Lasten Toivekirjastosta, Vihreästä kirjastosta, Jousesta ja Juventuksesta, tuli nopeasti suosittuja. Nuortenkirjat olivat edelleen kasvattavia, mutta lukijan omaehtoiseen ajatteluun luotettiin yhä enemmän. Kirjoihin ilmestyi vähitellen yhteiskuntakritiikkiä ja arjen realismia. Merja Otavan *Priskaa* (1959) pidetään taitekohtana suomalaisen nuortenromaanin kehityksessä. Vaikka teos aiheensa puolesta liittyy koululaisromaanin traditioon, vasta siinä koululaisnuoriso esitellään ensi kertaa oman kielensä ja kokemusmaailmansa kautta. (Heikkilä-Halttunen 2003b: 167, 174.)

Edelleen kuitenkin ilmestyi anglosaksisesta tyttökirjaperinteestä ponnistavia romanttis-moraalisia teoksia. Jo vuonna 1945 oli ilmestynyt ensimmäinen osa Leena Härmän *Tuittupää*-sarjasta, jota voidaan verrata suomalaisessa maalaismaisemassa seisovaan *Peppi Pitkätossuun* (1945) ilman Pepin fantasiaa ja fyysistä kaikkivoipaisuutta. Rauha S. Virtasen *Seljan tytöt* -sarja (1955-1964, 2001) on paljosta velkaa *Pikku naisille*, vaikkakin sarjasta puuttuu tarkoituksellinen sentimentaalisuus. (Heikkilä-Halttunen 2003b: 175–176.)

Lappalainen ei mainitse teoksessaan *Suomalainen lasten- ja nuortenkirjallisuus* (1976) Anni Polvaa saati sitten *Tiinaa*, vaikka se onkin ollut pitkään tyttöjen suosikkilukemista. Mutta kuten on useimpien sarjakirjailijoiden kohdalla, viihdekirjailijana Anni Polva ei ole mukana nuorisokirjallisuuden kaanonissa. (Rättyä 1997: 30.) Heikkilä-Halttunen (2003b: 176) kuitenkin toteaa *Tiina*-sarjan muokanneen uudenlaista tytön kuvaa suomalaisessa lasten- ja varhaisnuorten kirjallisuudessa.

1.3 Anni Polvan lapsuudenkokemuksista *Tiina*-sarjaan

Anni Polva, oikeastaan Polviander ja omaa sukuaan Heinonen, syntyi Pietarissa 6.1.1915, vaikka perhe asui Raivolassa. Ensimmäisen maailmansodan jälkeen perhe muutti Lappeenrannan kautta Tampereelle isän työn perässä. Ajan tavan mukaan perhe asui ahtaasti, sillä asunnon toisessa kamarissa asuivat isän veli ja hänen kolme

serkkuaan ja toisessa Heinosen pieni perhe. Kesät perhe vietti kesämökkillään Lammilla, jossa myös Polvan mummo asui. (Polva 1986: 5,6,32,39,46, 84.)

Isän äkillinen kuolema vaikeutti Heinosten taloudellista tilannetta Polvan ollessa 15-vuotias ja Tipalan viidennellä luokalla. Polva kuitenkin kävi keskikoulun loppuun ja antoi kohtalon päättää jatkosta. Hän halusi jatkaa Tipalassa ylioppilaaksi asti valmistuakseen aikanaan matematiikan maisteriksi, mutta lähetti kuitenkin puoli viikkoa ennen kauppaopiston alkua todistusjäljennöksensä koululle, vaikka pyrkimisaika oli jo mennyt umpeen. Kun Polva sitten valittiin Tampereen Kauppaopistoon, hän piti sitä kohtalon sormena jälkikäteen ajatellen: ”en varmasti olisi kirjoittanut sen paremmin Tiinoja kuin viihdekirjojakaan. Ei olisi tarvinnut. Olisin alkanut tutkia matemaattisia aineita ja saanut elantoni siitä.” (Polva 1987: 113, 170–171, Karhu 2005, [viitattu 26.11.2007].)

Kauppaopiston ohella Polva muun muassa toimi tarjoilijana ja kotiopettajana. Koulun jälkeen hän pääsi töihin kirjanpitäjäksi ja tapasi tulevan miehensä Unto Polvianderin. Pariskunta muutti Turkuun, jossa Polva asui kuolemaansa asti. Anni Polva sai viisi lasta ja kirjoitti teoksensa arjen keskellä. Polvan tytär Tytti Pihlaja muistaa, kuinka pieni yksiö oli täynnä äidin muistiinpanoja tämän kirjoittaessa vuorokaudet ympäri lasten keskellä. (Karhu 2005, [viitattu 26.11.2007].)

Anni Polva aloitti kirjailijan uransa naisille suunnatuilla viihdekirjoilla jatkosodan loppupuolella, jolloin hän odotti toista lastaan ja aviomies oli rintamalla. Hän ehti kirjoittaa viiden vuosikymmenen aikana yli sata teosta, joista painoksia on otettu jo lähemmäs kolme miljoonaa. Anni Polvaa luonnehditaan Hilja Valtosen työn kansanomaiseksi jatkajaksi, joka kirjoitti helppolukuisia ja vauhdikkaita viihderomaaneja. Tyypillinen tarina kertoo nuoresta, tuittupäisestä ja alipalkatusta kaupunkilaisneidistä, joka tavoittelee itselleen rikasta miestä. Polvan naissankaritaret elävät miesvaltaisessa yhteiskunnassa ja käyttävät naisten keinoja miesten tavoitteluun ja arjesta selviytymiseen. (Rikkinen 1999: 111–112.)

Kriitikot ovat usein suhtautuneet Polvaan vähättelevästi, mutta lukijoiden keskuudessa hän on ollut rakastettu kirjailija, mistä kertoo useasti saatu Plättä-palkinto. Polvan kaksi vakavampaa romaania, *Minulla ei ole ketään* (1973) ja *Ota minut mukaasi* (1993), ovat

kuvauksia yksinäisen lapsen turvattomuuden tunteesta. Teoksista ensimmäinen julkaistiin salanimellä Kyllikki Heino, ja se sai myös kriitikkojen varauksettoman suosion. (Rikkinen 1999: 112–114.) Anni Polvan ajatellaan kuitenkin olevan marginaalia marginaalissa, sillä hän kirjoittaa naiskirjailijana lapsille ja erityisesti tytöille suunnattuja kirjoja, joiden päähenkilökin on vielä tyttö (Malinen 1998: 145).

Anni Polvan yhteydessä on syytä mainita myös tosiasia, että useille tapahtumille, jotka sattuvat Tiinalle, on olemassa todellisuus pohja kirjailijan lapsuudessa. Tämä selviää muun muassa Polvan 1920-luvulle sijoittuvista lapsuudenmuistelmista *Kun olin pieni* (1986) ja *Hyvästi lapsuus* (1987). Tiinassa ja hänelle sattuvissa kommelluksissa tuntuisikin olevan paljon samaa kuin luojassaan ja tämän lapsuudessa. Anni Polva asui Turussa koko aikuisikänsä vuoteen 2003 eli elämänsä loppuun asti, mutta *Tiina*-sarja osoittaa, että hän oli selvillä myös Tampereen 1950-luvun tapahtumista, kuten kaupungin laajenemisesta uusien asuinalueiden myötä.

Kirjailijan intentioiden pohtimista on biografisen tutkimusperinteen kyseenalaistumisen myötä pidetty lähinnä naiivina eleenä. Niiden pohtiminen kirjoittamisajankohdan kontekstissa on kuitenkin hedelmällistä sikäli, että kontekstualisoinnin kautta kirjailijan intentiot rakentuvat osaksi laajempaa verkostoa ja muodostavat kuvan siitä kulttuurisesta kentästä, jonka osana kirjailija toimii. Yksi apuväline tilanteen kartoittamisessa on kirjallisuuden laji, koska se määrittyy syntykontekstissaan tietyn funktion kautta ja sitä voidaan pitää myös yhtenä kirjailijan intention merkitsijänä. (Melkas 2006: 37–38.) Voidaankin pohtia, miksi Polva kuvasi nuortenkirjoissaan poikamaisia tyttöjä ja viihdekirjallisuudessaan itsenäisiä naisia, vaikka lopulta jokainen heistä turvautuu vastakkaiseen sukupuoleen.

Anni Polva kirjoitti 29-osaista *Tiina*-sarjaa kolmenkymmenen vuoden ajan. Ensimmäinen osa *Tiina* ilmestyi vuonna 1956 ja viimeinen osa *Taitaa olla rakkautta, Tiina* vuonna 1987. Polva sai kimmokkeen sarjan kirjoittamiseksi huomattuaan, ettei 8–12-vuotiaille ollut tarjolla heille tarkoitettuja kirjoja (Heikkilä-Halttunen 2003b: 176). Sarja kertoo poikamaisesta Tiinasta, tämän perheestä ja ystäväistä Tampereella ja sen lähikunnissa. Teokset liikkuvat kevyistä aiheista välillä hyvinkin raskaisiin yhteiskunnallisiin kannanottoihin. Vaikka useimmat sarjan osat kertovat vain Tiinan poikamaisista seikkailuista, paneudutaan etenkin 1970- ja 1980-luvun sarjan osissa

vammaisuuteen, köyhyyteen, sotaveteraanien elämään, nälänhätään ja luonnonsuojeluun ajan hengen mukaisesti.

Tiina-sarja alkaa Tiinan perheen muutolla uuteen taloon. Perheeseen kuuluvat isä, äiti ja isovelji. Myöhemmin perheeseen otetaan vielä kasvattitytär Tinttamari. Perhe asuu kahden hengen huoneistossa, sillä heidän taloutensa on tiukkaa. Äiti on kotiäiti ja isä käy töissä konttorissa. Lisäksi Tiinalle läheisiin ihmisiin kuuluu maalla asuva mummo sekä ystävät, joita hänellä on sosiaalisena ihmisenä paljon. Parhaita ystäviä ovat kuitenkin saman talon lapset Juha, Elvi, Kalle ja Leila, joista Juha on läheisin. (Rättyä 1997: 24.)

Pyrin tarkastelemaan *Tiina*-sarjaa 1950-luvun valossa. Viisikymmenluku on monella tapaa modernin vuosikymmen. Tuolloin elettiin sodan jälkeisen niukkuuden aikaa, jolloin puheenaiheita olivat muun muassa olympialaiset, Armi Kuusela, Korean sota, yleislakko, Urho Kaleva Kekkonen, rock-musiikki, *Tuntematon sotilas*, muumi- ja *Tiina*-kirjat sekä tietenkin *Aku Ankka* (Makkonen 1992: 1–2). Suomalaisessa yhteiskunnassa vallitsi jyrkkä jako kaupunkiin ja maaseutuun, samoin kuin etelään ja pohjoiseen: vuonna 1951 *Suomen Kuvalehdessä* uutisoitiin Helsingin ensimmäisistä liikennevaloista, pääministeri Kekkonen matkoista Pohjois-Suomen tietömillä rajaseuduilla ja kaivosyhteisön perustamisesta Kainuun korpeen.

Tiina-sarjaa on mielenkiintoista pohtia sen yhteiskuntakuvan kautta. Sarjassa yhteiskunnalliset olot näkyvät harvinaisen hyvin: lapset muun muassa käyvät koulua päivä- ja iltavuoroissa, tytöt käyttävät vain hameita ja asuinolot ovat hyvin ahtaat. On siis kummallista, että *Tiinat* ovat säilyttäneet näinkin kauan asemansa luetuimpina nuorten tyttöjen kirjoina. Syyksi on arveltu, ettei samanlaisia rakenteeltaan helppolukuisia ja viihdyttäviä, moniosaisia tyttökirjasarjoja ole juurikaan ollut tarjolla. (Heikkilä-Haltonen 2003a: 446.) Toisaalta sarjan menestyksen salaisuutena voidaan pitää tapahtumien runsautta, tutunoloista työläistäustaista kotia ja etenkin kirjojen samaistumiskelpoisuutta, sillä tyttölukijan on helppo kuvitella itsensä Tiinan rooliin (Heikkilä-Haltonen 2000: 349).

Oma suhteeni *Tiina*-sarjaan juontaa juurensa jo lapsuuteeni, kun valittelin mummolleni, ettei ole mitään luettavaa. Hän käski hakea yläkerrasta *Tiinan*. Myöhemmin sieltä

löytyivät myös jatko-osat sekä monia muita 1950–1960-luvulla ilmestyneitä lasten- ja nuortenkirjoja, jotka mummo oli säästänyt äitini ja tätini lapsuudesta. Silti suurimpana suosikkinani lapsuuteni kirjoista ja lukukokemuksista on säilynyt kulunut Anni Polvan *Tiina*, jonka kansikuvassa virnisteleee Anna-Stiina Ketosen piirtämä ruskeatukkainen ja nykerönenäinen tyttö. Muuttokuorman kääntyessä lapsia hälisevälle pihalle tuo tyttö lunasti rohkeudellaan heti paikkansa nuoren lukijan sydämessä:

Muuttokuorma kääntyi kaksikerroksisen talon portista, jonka molemmin puolin seisokeli hälisevä lapsikatras. Kuorma huojui kääntyessään kuin kaatuakseen, mutta pääsi kuin pääsikin lopulta onnellisesti pihamaalle. Lapset juoksivat metelöiden sen jäljessä. Heistä oli aina jännittävää, kun taloon muutti uusia asukkaita. Kalle oli tiennyt kertoa, että tulijoilla oli lapsiakin. Hän oli kuullut sen äidiltään, talonmieheltä.

– Tuolla on ainakin yksi niistä, viittasi tuulitakkinen Juha peukalollaan kuorman päälle. – Se ainakin on kuin mikäkin joulutonttu. Punainen myssy ja tupsut ja kaikki.

– Joulutonttu, joulutonttu! Luistelemaan aikunut Leila huusi huomautuksen niin ääneen, että tyttö kuormalla varmasti kuuli sen.

– Et saa, se voi suuttua! Elvi uskaltautui arasti varoittamaan.

Meluava joukko ennätti portaiden eteen samaan aikaan kuin kuormakin ja totesi että punamyssyinen suhahti kiinnitysköyttä pitkin maahan niin että tanner tömähti.

– Komea pudotus, eikö ollutkin? olivat hänen ensimmäiset sanansa. (T 5–6.)

1.4 Tiina ei kenenkään maalla

Suomen 1950-lukua on kuvailtu kaksijakoiseksi ja ristiriitaiseksi vuosikymmeneksi (Häkkinen, Linnanmäki, Leino-Kaukiainen 2005: 65). Verrattuna 1940-lukuun näin olikin. Sota oli tuolloin vielä lähellä, ja pula-aika oli konkreettisesti läsnä vielä monta vuotta sodan päättymisestä. Joidenkin elintarvikkeiden osalta säännöstely jatkui jopa vuoteen 1954 saakka. Myös 60-luvusta 50-luvun Suomi erosi selvästi: vanhojen arvojen kyseenalaistaminen ja suuri maaltapako eivät olleet vielä alkaneet. Suomi eli murroskautta, jonka aikana se uudistui ja avautui useilla tahoilla. Maatamme rakennettiin uudestaan niin henkisesti kuin fyysisestikin, kun koko kansakunta työskenteli maansa puolesta. Päämääränä oli nykyaikainen kansakunta kansakuntien joukossa. (Jetsonen 1994: 35.)

Eila Pennanen (1992: 203) kuvailee 50-lukua ilmapiiriltään synkäksi: Kaikesta oli pulaa, ja siirtoväen mielialat heijastelivat kaikkialle katkeruutta ja kaipausta. Sodassa kaatuneiden omaisetkaan eivät olleet vielä päässeet tapahtuneen yli. Tulevaisuutta pelättiin, koska maan poliittinen asema oli kansalaisten mielestä epävakaa. Vuosikymmentä on myös kutsuttu sodasta selviytymisen vuosikymmeneksi, suurten muutosten murrosajaksi, viimeisiksi vanhan hyvän ajan vuosiksi tai iloiseksi 50-luvuksi. Selvää on, että 50-luku oli monien muutosten vuosikymmen. (Toivonen 2005: 27.)

Joka tapauksessa 1950-lukuamme voisi kuvailla enemmän lasten kuin nuorten vuosisadaksi, sillä suuret ikäluokat syntyivät vuosina 1945–50. Vuonna 1945 syntyi jo 96 000 lasta ja seuraavana neljänä vuotena yli sata tuhatta lasta vuodessa. Suuret ikäluokat olivat siis 1960-luvun nuorisoa, kun taas 1950-luvun nuorisoa olivat ennen sotaa tai sodan aikana syntyneet. (Kaarninen 2006: 14.)

Kaari Utrion perhe kuului kaupunkilaiseen keskiluokkaan eli parempaan väkeen. Elämä oli silti vaatimatonta, koska kaikessa säästettiin, jotta saatiin oma asunto. Kuri oli kotona tiukka ajan tavan mukaan, ja vanhempia toteltiin ehdottomasti. Lapsilta odotettiin ahkeruutta, tottelevaisuutta ja koulumenestystä. Heidän elämänsä oli tarkoin säädeltyä, sillä läksyt ja kotityöt oli hoidettava ennen ulos menoa eikä kotiintuloajoista saanut myöhästyä. (Utrio 2003: 32.)

Kaari Utrio muistelee viisikymmenlukua toivon vuosikymmenenä. Suomen talouden kasvaessa kansalaisetkin hyötyivät. Niinpä 1950-luvun alussa Utrion perhe asui vuokra-asunnossa, söi maitoperunaa kotona ja käytti säännöstelykuponkeja kaupassa, mutta jo vuosikymmenen lopussa he asuivat omakotitalossa, kävivät joskus ulkona syömässä ja erilliset kaupatkin muuttuivat valintamyymälöiksi. Ilmapiiri 50-luvulla oli vielä ahdasmielinen, tuomitseva ja sulkeutunut ennen kuin kaksinaismoraalin ja tekopyhyden epäily puhkesi 60-luvun kapinaksi. (Utrio 2003:30.)

Anni Polva sijoitti *Tiina*-sarjan 1950–1960-luvun Tampereelle (Riikonen 2006), joka vähitellen toipui edellisen vuosikymmenen sodista. Tämä näkyi lasten ennätysmäisinä syntyvyyslukuina, muuttoliikkeenä sekä rakentamis- ja työllisyysaaltona. Bruttokansantuotteen noustessa tasaisesti työllisyysmahdollisuudet olivat hyvät ja

julkisten palvelujen tarjonta lisääntyi, joten elintasokin nousi vähitellen. (Aatsinki 1999–2006: Arkielämää Tampereella 1940–1960 [Viitattu 13.4.2008].)

Suomalainen kirjallinen kenttä ei ollut 1940–1950-luvuilla sen yhtenäisempi kuin kokemusmaailmakaan. Se oli useiden runousoppien kilpailukenttä eikä modernistinen runo edusta 50-luvun modernismin koko kuvaa, sotienjälkeisen kirjallisuuden koko kentästä puhumattakaan. Kirjallinen kenttä avautui hämmästyttävän moniin aikoihin ja ilmansuuntiin vajaan kymmenen vuoden kuluessa. Auli Viikari kuvaa aikaa ei kenenkään maaksi lainaten termin Tuomas Anhavan Pselloksen tulkinnasta¹. Viikari pitää Anhavan määritelmää osuvana kuvana elämänasenteiden, strategioiden ja roolien sekä sisäisestä että ulkoisesta tilasta. Ei kenenkään maa on silti hänen mielestään muutakin kuin vaarallinen ja ahdas paikka. Se on myös mahdollisen valtakunta, avoimuuden ja rajoittamattomuuden tila. (Viikari 1992: 31–32, 34, 37.)

Trooppina ei kenenkään maata voidaan pitää ajattomana kirjallisuuden jäsentäjänä, mutta se voidaan myös siirtää poetiikasta poliittiseen, sillä tropos merkitsee retoriikan kielikuvan ohella myös käännettä, suuntaa, elämäntapaa ja tottumusta. Ei kenenkään maa olikin sotienjälkeisessä Suomessa selvästi kokemusmaailmaa jäsentävä metafora. Viikari toteaa, että vasta kun Vihavaisen *Kansakunta rähmällään* vuonna 1991 käynnisti keskustelun siitä, valitsiko Suomi sodanjälkeisinä vuosikymmeninä riippuvuussuhteen eli symbioosin vai puolueettomuuden eli välimaaston, oli ei kenenkään maan trooppikin kynnykskohdassa siirtyä joko historiaan symbioosin troopin tieltä tai saada uusi sisältö. (Viikari 1992: 32–33.) Anni Polva raivasi ei kenenkään maalla omaa tilaansa pitäen sotien jälkeistä suomalaisen kirjallisuuden kenttää avoimena uudenglaiselle tyttökirjalle.

Nuortenkirjallisuus ei siis välttämättä tarkoita yhteiskunnallisuuden hylkäämistä. Omalta osaltaan se kertoo usein paljonkin yhteiskunnasta perheiden elämän kautta. *Tiina*-sarjassa esimerkiksi näkyy vahva luokkasidonnainen ajattelu. Sarjan ensimmäisessä osassa Tiinan perheen muuttaessa uuteen taloon lapset tietävät asemansa talossa: Juha ja Leila ovat hyvin toimeentulevien perheiden lapsia. Tiina, Kalle ja Elvi

¹ Psellos on neuvonantaja Paavo Haavikon runoelmassa *Neljätöistä hallitsijaa* (1970). Anhava näkee Pselloksen omimmaksi alueeksi ei kenenkään maan, joka on hengenvaarallinen. Kuitenkin se on mahdollisuuksia täynnä oleva maaperä, jolla on pysyvä hengissä ja säilytettävä toimintakyky, sen verran kuin sitä ahtaalla olevalla on. (Viikari 1992: 30–31.)

puolestaan ovat työläisperheistä ja asuvat ahtaasti. (Rättyä 1992: 26.) Kallen ja Elvin perheiden taloudellinen tilanne on tiukempi kuin Tiinan, koska heillä isä ei kuulu perheeseen. *Tiina aloittaa oppikoulun* -teoksessa Tiina tutustuu köyhän luokkakaverinsa Sylvin perheen arkeen purettaviksi määrätyissä asunnoissa kaupungin laidalla. *Tiina kesälaitumella* -teoksessa näkyy puolestaan maaseudun isojen maatalojen ja niille töillään vuokransa maksavien mökkiläisten epäsuhta.

Sosiaalisen aseman ohella *Tiina*-sarjan toinen ero perinteisiin rasavillisarjoihin on läheinen suhde maaseutuun. Tiinan ja Juhan retket mummon luo tuovat sarjaan raikasta maalaistunnelmaa lehmiseen ja niittyineen. (Rättyä 1997: 26.) Samalla sarja kytketään tiiviisti suomalaiseen perinteeseen ja 1950-luvun maaseudun ja kaupungin kahtiajakoon. Muissa pohjoismaisissa sarjoissa ympäristönä oli toiminut kartanomiljö, huvila-alueet, pikkukaupungit ja sisäoppilaitokset (Rättyä 1997: 26).

Ulla Malinen on tutkinut teoksen *Tiinastako näyttelijä* (1967) välittämiä arvoja ja vallan esiintymistä perheessä. Hän mukaansa teos välittää subjektipositioiden avulla stereotyyppisiä ajatusmalleja. Mielestäni tämä voidaan katsoa koko sarjan ominaispiirteeksi, sillä kirjoissa toteutuvat perinteiset sukupuoliroolit, valtahierarkia ja perhekeskeisyys. Perheen miehet pitävät valtaa käsissään suhteessa naisiin. Isällä on perheen päänä valtaa kaikkiin, äiti sen sijaan voi käyttää valtaansa vain lapsiin. Veljellä taas on enemmän oikeuksia maskuliinisen sukupuolensa vuoksi Tiinaan nähden, joten Tiina putoaa valtahierarkiassa pohjimmaiseksi. (Malinen 1998: 169.)

Suomalaisessa nuortenkirjallisuudessa on vahvoja tyttöjä, joille on joko ollut tilausta omassa ajassaan tai joiden avulla on haluttu herättää päinvastaista keskustelua kuin vallitsevassa kulttuurissa. Tiinaa voidaan tarkastella perinteisen stereotyyppisen tytön kuvan haastajana, koska hän poikkeaa 1950-luvulla vallinneesta tytön kuvasta, jota muun muassa Elvi ja Leila edustavat. Onko Tiina oman aikansa ”uusi nainen”?

Tiinan liiallinen poikamaisuus on etenkin sarjan naishahmojen mielestä huonoa käytöstä, mutta sen sijaan useimmat mieshahmot pitävät häntä vain neuvokkaana tyttönä. Poikamaisen Tiinasta tekee esimerkiksi hänen äänenkäyttönsä. Hän on kovaääninen, vaikka äiti yrittää turhaan karsia tätä ominaisuutta tyttärestään. Kautta aikojen tyttöjen kasvamisen on määritellyt joku muu kuin tyttö itse. Siirtymistä vapaasta

lapsuudesta tyttöikään on usein kuvattu ympäröivän yhteisön kieltojen pakkopaitana, joka on estänyt spontaaneja elämänilmauksia. Vaikka näin on käynyt myös pojille, tyttöjä on vielä enemmän ohjattu annettuun rooliin. (Aromaa 1994: 94.)

Tiinan tyttömäiset piirteet tulevat esille, kun kyseessä on ulkoinen olemus. Kuten muutkin tytöt myös Tiina tahtoo näyttää kauniilta. Heti ensimmäisestä osasta lähtien on selvää, että Tiina on vähän erilainen kuin muut tytöt ulkonäkönsäkin suhteen. Hänet kuvataan pyöreäksi hevosenharjaiseksi tytöksi muidenkin kuin itsensä mielestä. Ensimmäisessä osassa Tiina leikkaa itselleen polkkatukan, mikä myös kertoo sääntöjen rikkomisesta, vaikka hän saakin rangaistuksen joutuessaan kulkemaan tukka epäsiistinä ennen sen kasvamista. Myöhemmissä osissa mukaan astuu laihduttaminen, jonka suhteen Tiina on yhtä unohtavainen kuin kaiken muunkin. Huomion arvoista on, että Tiinan itsensä lisäksi myös veli ja ystävät pitävät häntä lihavana.

Melkas käsittelee tutkimuksessaan uudelleenkirjoituksen syitä ja siteeraamisen erilaisia merkityksiä ja selvittää, mitä tapahtuu, kun kirjailija tuo vanhoja lähteitä uuteen kontekstiin. Tämä muodostaa ilmaisun voiman, koska toisto toisessa kontekstissa on merkki erosta ja siten myös muutoksesta. (Melkas 2006: 24.) Tiina voidaan nähdä Jo Marchin ja Vihervaaran Annan kanssa samassa jatkumossa eli purkamassa tytön stereotyyppistä kuvaa. Hän on poikatyttö kuten 1800-luvun esikuvansa ja kapinoi yhteiskunnan normeja vastaan. Poikamaisuudestaan huolimatta Tiina on selkeästi tyttö yrittämättäkään olla poika. Poikamaisuus on Tiinalle kuitenkin voimavara, jonka ansiosta hänellä on naisellisia tyttöjä paremmat mahdollisuudet selviytyä maskuliinisessa maailmassa. Tarkoittaako tämä siis sitä, että feminiinisyydellä ei voi pärjätä 1950-luvun yhteiskunnassa?

Tutkimuksessani tulen käsittelemään edellä esittämiäni kysymyksiä erilaisista näkökulmista. Aluksi keskityn tutkimaan *Tiina*-sarjan ja 1950-luvun kotien ja perheiden keskinäistä suhdetta lapsien ja vanhempien suhteiden kautta, jonka jälkeen kuvaan 1950-luvun kouluelämää siten kuin se aikakautensa lehdistössä ja *Tiina*-sarjassa näyttäytyi. Viimeiseksi tutkimukseni keskittyy nuorison harrastusmahdollisuuksiin, nuorten tyttöjen pukeutumiseen sekä käytösihanteisiin 1950-luvun yhteiskunnassa ja Tiinan elämässä. Pyrin tutkimuksellani osoittamaan, että *Tiina*-sarja on 1950-luvun tuote ja tytön kuva huolimatta kytköksistä Anni Polvan lapsuuteen.

2 KODIT JA PERHEET

Koti käsitetään laajemmaksi käsitteeksi kuin asunto. Koska se liittyy perhe-elämään hyvin kiinteästi, käsitteitä käytetään usein toistensa synonyymeina. Koti onkin ideologisesti virittynyt käsite, johon liittyy ihanne hyvästä perhe-elämästä ja perheen välisistä suhteista. (Markkola 1994: 14.)

Millainen oli 1950-luvun tyypillinen kaupunkikoti? Sotien jälkeisenä aikana asuntopula oli konkreettista, sillä perheet kasvoivat vauvakuumeen vuoksi, maalta muutti runsaasti työvoimaa kaupunkeihin ja siirtoväellekin tuli löytää katto pään päälle. Lisäksi tuhansia asuntoja oli tuhoutunut sodan aikana eikä niiden korjaamiseen ollut resursseja, sillä sotakorvaukset menivät kaiken edelle teollisuudessa ja tuotannossa. Asuntopulan aikana suuretkin perheet asuivat yhdessä ainoassa pienessä huoneessa. Saman asunnon toiseen huoneeseen saattoi hyvinkin majoittua toinen perhe. Tyypillisenä esimerkkinä tätä ei kuitenkaan voi pitää, sillä vastaavasti löytyi myös tilavia asuntoja. Säätyjako oli jo periaatteessa murtunut, eikä aateliskodeista, porvariston huoneistoista tai työläiskodeista puhuttu. Raha ratkaisi enemmän kuin koskaan ennen ja varakkuus näkyi asuntoneliöiden määrässä. Luokittelu omiin ryhmiin – säätyjako – tehtiin^{0,,,,,} tulotason mukaan. (Turpeinen 1993: 305–308.)

Suurten ikäluokkien asuinolot paranivat 1950-luvulla, ja monet perheet saivat kaupungeissa rintamamiestalon tai arava-osakkeen ja maaseudulla vastaavasti oman asutustilan. Lähiörakentamisen ensimmäisen vaiheen jälkeen moni perhe muutti kaupungin keskustoista uusiin lähiöihin. Sekä rintamamiestaloja että 1950-luvun lähiöitä pidetään edelleen viihtyisinä ja hyvin suunniteltuina, vaikka asunnot olivatkin pieniä. (Juntto & Vilkkö 2005: 120.)

Tampereella keskityttiin sotien jälkeen kerrostalorakentamiseen omakotitalojen sijaan. Huomiota kiinnitettiin asumisväljyyteen ja -mukavuuteen, jota lisättiin muun muassa vesijohtojen ja keskuslämmityksen avulla. Vakituisen työpaikan saatuaan yhä useampi tamperelaisperhe hankki omistusasunnon, joka oli yleensä kaksio tai kolmio. Perheessä oli keskimäärin kaksi lasta, mikä oli huomattavasti vähemmän kuin muualla Suomessa. (Aatsinki 1999–2006: Arkielämää Tampereella 1940–1960 [Viitattu 13.4.2008].) *Tiina-*

sarjan alussa Tiinan perhe muuttaa kaksikerroksiseen taloon Tampereella, vaikka paikkakuntaa ei mainitakaan nimeltä kuin vasta sarjan viimeisessä osassa. Perhe on ostanut talosta velaksi asunto-osakkeen, johon kuuluu keittiö, kamari, eteinen ja kylpyhuone. Kotia ei kuvailla sen tarkemmin, se tulee esille toiminnan ohessa pitkin sarjaa.

Anni Polva kuvitteli Tiinan asumaan samaan kermanvaaleaan kaksikerroksiseen puukerrostaloon Tampereen Tammelassa, jossa hän itse asui suurimman osan lapsuuttaan (Riikonen 2006). Tammelan kaupunginosa syntyi 1900-luvun vaihteessa, kun sinne rakennettiin pellavatehtaan työväenasuntoja. Alueen vanhimmat talot oli rakennettu kasarmien tapaan, mutta uusiin taloihin rakennettiin hellahuoneita ja perheasuntoja, joihin kuului huone ja keittiö. Tammelalaisia oli 1900-luvun alussa yhteensä noin 6000. (Markkola 1994: 71.)

Anni Polva itse muistelee lapsuudenkotiaan teoksessa *Hyvästi lapsuus* (1987): Koti oli kahden huoneen ja keittiön huoneisto, mutta toinen kamareista oli vuokralla sukulaismiehille. Talossa oli jo sisävesi, vesijohto ja viemäri. Sisustus oli hyvin samanlainen kuin *Tiina*-kirjoissa: Eteisessä oli vaatekaappi, keittiön yhdellä seinällä vedettävä puusohva, toisella ruokapöytä, ompelukone ja pari jakkaraa. Kamarin seinät oli päällystetty suurikukkaisilla tapeteilla ja sivuseinillä oli kapeat vaatekomerot, joiden välissä oli parisängyt, jotka työnnettiin aamuisin kokoon. Muuten huoneessa ei mahtunut liikkumaan. Vastakkaisella seinällä oli piironki ja sen vierellä kapea pöytä, jonka takana oli sohva. (Polva 1987: 15, 30–31.)

Anni Polvan lapsuudessa taloyhtiölle kuului neljä samanväristä puukerrostaloa. Molemmissa kerroksissa oli kaksi hellakamaria² ja kaksi kahden hengen huoneistoa. (Polva 1987: 32–33.) Voi hyvin kuvitella Polvan jäljitelleen talon kuvausta *Tiina*-sarjassa, jossa suurimmat asunnot ovat Leilan ja Juhan perheiden sekä apteekkarin omistuksessa. Pienemmät huoneistot ovat muun muassa Tiinan, Elvin ja Kallen perheiden asuntoja, mutta niitä ei enää 1950-luvulla nimitetty hellakamareiksi.

² Hellahuoneiksi nimitettiin taloja, joissa oli vain yksi tulisija, jolla oli mahdollista valmistaa ruokaa (Urkola 1996: 9).

2.1 Kunnollinen työläiskoti

Koti-käsite oli etenkin 1930-luvun kontekstissa hyvin merkittävä, sillä se oli avainasemassa luokkaidentiteetin rakentamisessa. Rojolan mukaan tämä näkyy esimerkiksi Tyyne Maija Salmisen teoksissa, joissa tarkastellaan kodin kautta porvariston markkinoiman koti-ideologian toimivuutta työläisperheissä talouslaman aikaan. Viime vuosisadan alussa kotia tuotettiin taloudellisena yksikkönä, jonka varaan koko yhteiskunta rakentui. Kotitalouden avulla työväestö pyrittiin kytkemään osaksi porvarillista yhteiskuntaa. Kun työläisperhe syntyi ilmiönä ja siitä tuli yhteiskunnallinen ongelma, asia ratkaistiin työläiskodin avulla. Sivistyneistön ja keskiluokan naisjärjestöjen käsitykset ja lupaukset paremmasta kodista ja sen hoidon merkityksestä puhuttelivat työväestöä. Koti oli siis keskeinen osa työväenluokan rakentamista jo varhaisesta vaiheesta alkaen. Rojola yhdistääkin kunnollisen kodin kunnolliseen työläisyyteen. (Rojola 1999: 346, 348; Markkola 1994: 169, 226, 230.)

Tiinan äiti pitää huolen, että perheen koti vastaa yhteiskunnan ihannetta. Sekä sivistyneistön että työväestön ihanteellinen koti on juuri kuin Tiinan perheellä: köyhä mutta siisti, kulunut mutta puhdas (Rojola 1999: 350). Puhtauden, siisteyden sekä järjestyksen vaalimisessa oli naisjärjestöjen mielestä kyse ruumiin, ympäristön ja koko elämän hallinnasta sekä uudenlaisesta sivistyneestä itsekontrollista. Keskeinen asema hygieenisen ihmisen tavoitteen saavuttamisessa oli perheen äideillä. (Aikasalo 2000: 243.) Niinpä Tiinankin kotona vallitsee äidin vaalima järjestys, mikä on perheelle itsestäänselvyys. Tiinan ystävälle Tuijalle, joka tulee huonommista oloista, se on ihmetyksen aihe:

Hänellä [äidillä] oli puhdas esiliina edessä, ja aurinko paistoi lämpimästi sisälle. Keittiö oli järjestyksessä, eikä missään leijunut pölyn hiukkastakaan. - - Tuijan katse kiersi sievästi järjestettyä ruokapöytää: vahakangas, jossa oli vaaleansinisiä kukkia, oli kiiltävän puhdas, leipäkorissa oli hapsureunainen liina ja sinivalkoiset lautaset olivat hohtavan puhtaita. (TUY 105.)

Puhtaudesta ja siisteydestä äiti on tarkka, eikä sänkyyn mennä vaatteet päällä. Kaiken tulee olla omalla paikallaan jo asunnon ahtaudenkin vuoksi: ”Heillä kotona ei vaateasioissa saanut anteeksi milliakään, vaan ne oli ripustettava kaappiin vaikka olisi kokeista myöhästynyt (TJS 78).” Käsien pesunkin äiti tarkastaa joka kerta, että se tehdään huolella saippuan ja veden kanssa. Jopa vierailevat lapset joutuvat pesemään

kätensä yhtä tarkasti kuin kotiväki, kuten Tuija saa huomata vieraillessaan Tiinan kotona:

– Jaaha, sinä [Tuija] pesit jo. Tulehan näyttämään. Tyttö katsoi kämmeniään ja kädenselkiään ja tuli sitten arkana lähemmäksi.

– Ovatko nämä sinun mielestäsi puhtaat? Tiinan äiti nosti näkyviin käsivarret, joihin kurainen vesi oli piirtänyt ruskeita juovia. Ovatko nämä tosiaankin sinun mielestäsi puhtaat? Tuohan tänne se pyyheliina, johon sinä nämä pyyhkit.

Tuija haki pyyhkeen sanaa sanomatta, eikä tiennyt, minne olisi silmänsä kääntänyt, kun äiti nosti näkyviin mustat kämmenenjäljet. – Mars pesemään uudelleen ja pidä huoli siitä, ettei sinulta tule enää samanlaisia jälkiä.

Tyttö palasi, eikä enää ihmeteltyt, että Tiina oli vasta nyt kuivaamassa käsiään. (TUY 99.)

Rojolan mukaan Salmisen teoksissa työläiskodin ja oikean kodin käsitteestä muodostuu voimakas oppositiopari, sillä niissä oikeaksi kodiksi kuvataan koti, jossa vallitsee rauhan tunne. Oikea koti on kuitenkin saavuttamaton unelma, jonka saaminen merkitsisi työläisidentiteetistä irrottautumista ja luokkarajojen ylitystä, mitä ei pidetä konkreettisena vaihtoehtona. (Rojola 1999: 347–348.)

Tiinan perhe asuu työläistaustastaan huolimatta Rojolan kuvailemassa oikeassa kodissa. Heillä vallitsee rauha, vaikka asunto onkin pieni neli- ja myöhemmin viisihenkiselle perheelle. Kodista välittyy juuri sellainen tuntu ” - - joka ottaisi turvaansa, jossa olisi lohdutus ja jossa suuri rauha hiipisi hiljaa joka nurkassa, istuisi pöydän päässä, tuolilla, sohvalla ja täyttäisi hänen rintansa viihdyttävällä kodintunteella”, kuten Rojola (1999: 348) kuvaa 30-lukulaisen *Tehtaantytön* Mimmin unelmaa oikeasta kodista. *Tiina*-sarjassa tärkeää on työläisperheen koti, jossa onni muodostuu muusta kuin rahasta ja luokkarajojen ylittämistä.

Sosiaalisen kanssakäymisen merkitystä korostettiin 1900-luvun alun asuntokeskustelussa vain ylempien luokkien kohdalla. Sen sijaan työväestön keskuudessa asunto pyrittiin rajaamaan vain perheen tilaksi, sillä niissä vuoteet veivät suurimman tilan ahtaista asunnoista. Ahtaimmillaan työväenasunto tarkoitti, että kaikki asuivat ja elivät samassa huoneessa. Tilavimmillaankin se tarkoitti vain huonetta ja keittiötä, jotka jatkoivat maaseudun tuvan ja kamarin perinnettä. (Saarikangas 2002: 164–165.)

Koti kuuluu *Tiina*-sarjassakin yksityiseen alueeseen, sillä puhtaudestaan huolimatta Tiinan koti on pieni. Kerrostalon perheiden yleinen käytäntö oli, että lapset leikkikööt ulkona ja sisälle heidän on turha yrittää kavereineen. Vaikka varakkaammilla perheillä oli jo olohuoneita, eivät vanhemmat useinkaan halunneet lapsia kotiinsa sotkemaan. Koti on perheen tilaa. Tiinan kotona tämä korostuu, sillä kaksi huonetta toimii monena eri paikkana eri tilanteissa. Äidin aluetta on keittiö ja muun perheen tilaa on kammari, jossa myös vieraat kestetään. Tiinakin tiedostaa oman kotinsa pienuuden ja äidin tuskan pienestä kodista:

Sehän [äiti] valitti ja surkeili aina, kun sen oli päästettävä vieraat samaan sekamelskaan missä oma perhe asui vaikkei heillä sekamelskaa ollutkaan. Tosin heillähän oli yksi ja sama huone vierashuoneena ja makuuhuoneena ja läksyjenlukuhuoneena ja koko perheen yhteisenä huoneena, mutta sekaisin se ei ollut koskaan, siitä piti äiti huolen. (TJS 78–79.)

Ajatus jokaisen asukkaan omasta huoneesta yleistyi jo 1900-luvun alussa, mutta käytännössä se toteutui harvoin. Suurin osa uusista arava-asunnoista oli vielä 1950-luvullakin kaksioita, joten nuoren oma huone oli todellinen ylellisyys. (Saarikangas 2003: 402). Kohtuukokoisen omistusasunnon hankkiminen oli 1950-luvun alussa kaupunkien työväestölle lähes mahdotonta, jollei voinut itse rakentaa rintamamiestaloa tai saanut aravalainaa. Asumistilanne kuitenkin parani suurten ikäluokkien varttuessa, ja moni heistä sai tällöin oman huoneen laverisänkyineen. (Juntto & Vilkkonen 2005: 121.) Suuremmasta asunnosta Tiina saa vain haaveilla. Oman huoneen ylellisyyden Tiina käsittää vieraillessaan Juhan kotona ja tämän huoneessa:

Hän [Tiina] antoi katseensa juosta ympäri huonetta ja huokasi ties monennenko kerran. Oli komeaa kun oli oma huone, johon sai pistellä nastoja seiniin niin paljon kuin halusi ja liimata lupaa pyytämättä huoneen täyteen kuvia. Vaatteensakin sai jättää tuolille tai pöydälle tai mihin vaan, silloin kun sattui tulemaan kiire. (TJS 78.)

Omaa huonetta Tiina ei kuitenkaan usko saavansa, vaikka heillä olisi kolmikerroksinen talo täynnä kamareita (TJS 78). Tiina on perheen nuorimpana pohjimmaisena valtahierarkiassa, joten muiden tarpeet menevät hänen edelleen, tai ainakin tyttö itse niin katkerasti ajattelee:

Isä saisi oman huoneen, se olisi selvä, ja äiti samoin. Velikin saisi huoneensa, - - mutta hän ei saisi edes omaa nurkkaa. Äiti sanoisi että se oli ihan turhaa, koska hän ei kuitenkaan olisi koskaan sisällä, eikä osasi pitää sitä ihmismoisessa kunnossa. Heillä olisi oltava ainakin kymmenen tarpeetonta huonetta ennen kuin hänelle luovutettaisiin niistä ainoakaan ja siihen ei tavallisen miehen palkka ikinä riittäisi. (TJS 79.)

Rojolan (1999: 353) mukaan kunnollinen työläiskoti merkitsee myös sitä, että siellä asuu ”sivistyneitä” työläisiä. Vapaa-ajan ja silloin tapahtuvan sivistymisen viettoon olivat jo vuosisadan ensimmäisinä vuosikymmeninä opastaneet työväenjärjestöt, samoin kuin maan hallituskin. Kirjailijaryhmä Kiila esimerkiksi yliarvioi lukijakunnan kulttuurisen kiinnostuksen ja rakensi lukemisharrastuksen kautta ihanteellista käsitystä työläisistä, jotka lukivat ”hyvää” kirjallisuutta ja ”kehittivät” itseään. Myyttiä kirjallisuutta lukevasta työläisestä on yritetty purkaa muun muassa sillä tosiseikalla, että raskaan ja yksitoikkoisen työpäivän jälkeen työläiset olivat liian väsyneitä jopa ajattelemaan. (Rojola 1999: 353–354.)

Tiinan perheessä luetaan paljon. Isä kuvataan usein lukemassa lehtiä, mutta perhe lukee myös paljon kirjoja. Veli lainaa kirjastosta seikkailu- ja jännärikirjoja, joita Tiina myös lukee salaa muilta. Tiinan ystävä Tuija ei voi ymmärtää perheen lukuharrastusta teoksessa *Tiinan uusi ystävä*, mihin osaltaan vaikuttanee kateellisuus Tiinan perhe-elämää kohtaan:

Minulla on jo kymmenen omaa kirjaakin, Tiina esitteli ylpeänä, mutta hänen yllätyksekseen Tuija huiskaisi väheksyen kättään ja sanoi, että hän ei välittänyt kirjoista, ei koulukirjoistakaan. – Meidän isä sanoo, että kirjat ovat roskaa.

– Mutta meidänpä isä sanoo, että ne eivät ole. Ja Velikin sanoo niin, enkä minä voisi elää, jos ei olisi kirjoja.

– Teidän isä onkin tietysti jokin kirjaherra. – Eipäs ole, kun ihan tavallinen mies vain. (TUY 100.)

Tiina aloittaa oppikoulun -teoksessa Tiina ja hänen ystävänsä vierailevat köyhän Sylvin luona tämän sairastaessa. Sylvin koti sijaitsee kaupungin laidalla ja on todellinen hökkeli latomaisen olemuksensa vuoksi. Ovissakaan ei ole nimikilpiä, ainoastaan suuret pahviset numerot. Tiina, Hilda ja Iisa ovat kauhistuneita Sylvin kotioloista ja alkavat ymmärtää talon ja asuinseudun kautta myös Sylvin arkuutta ja hiljaisuutta koulussa:

Se [talo] oli vanha, purettavaksi tuomittu taloräjä, jossa ei olisi luullut enää kenenkään voivan asua. Ulkoseinät olivat maalaamattomat, ikkunat pienet ja vihertävät ja piha siivoamaton. Ulkorakennukset olivat suurena epäsiistinä rykelmänä ja levittivät hajua pihaan. - - Hän [Tiina] ajatteli sitä kauniiksi maalattua taloa, jossa hän asui ja sen puhdasta, hauskaa pihaa, ja hänelle tuli ikävä kotiin. Sitten hänen mieleensä muistuvat Sylvin arat kasvot ja rumat tummat vaatteet. Ne olivat aivan samanlaisia kuin tämä talokin. Täällä ei olisi tainnut uskaltaa kauniita ja iloisenvärisiä vaatteita pitääkään. (TAO 109.)

Köyhän asuinalueen asukkailla hädin tuskin on varaa ruokaan, saati sitten vaatteisiin. Tytöt ovatkin hämmästyneitä nähdessään Sylvin naapurin, sillä tämän ulkoasu koinsyömine vaatteineen ja kampaamattomine hiuksineen on erilainen kuin tytöt ovat tottuneet. Sylvin perheen asunto on myös sisältä yhtä siivoton kuin ulkoa päin: ”Yksi ainoa hämärä huone, savuttunut hellanromu, kulunut pöytä tuoleineen ja suuri sänky - - (TAO 113).” Kodiksi huonetta ei voi sanoa Tiinan mittapuulla. Tilanteessa, jossa köyhälistö edelleen elää 1950-luvulla, sekä sivistyneistön työläiskodin ”rakennustalkoot” että työväenliikkeen ratkaisuna esittämä toiminta työväenliikkeessä tuntuvat irvokkailta. (ks. Rojola 1999: 350.)

Köyhästä kodista huolimatta Tiinaa ja tämän ystäviä on vastassa iloinen ääntenmelske, joka lähtee Sylvin pienemmistä sisarista. Heille tyttöjen tuoma karamellipussi ja auringon haalistama satukirja ovat todellinen ilonaihe. Vierailu Sylvin kotona on kuitenkin surullinen kokemus Tiinalle ja tämän ystäville. Tytöt ovat järkyttyneitä perheen köyhyydestä, koska lapsilla ei ole kunnollisia vaatteita ja ikkunassakin on vain paperit.

Kun koti oli saatu, oli kuluttamisen aika, vaikkakin kulutus oli nykyistä paljon vaatimattomampaa. Kodin koneet ja laitteet tekivät vasta tuloaan, ja ne ostettiin vähittäismaksulla tai niitä varten säästettiin. Autoista tyydyttiin vielä 1950-luvulla haaveilemaan, mutta radio löytyi jo useimmista kodeista. Vasta 1960-luvulla moneen talouteen hankittiin auto ja mustavalkoinen televisio. (Juntto & Vilkkö 2005: 120–121.) Kun useimmilla alkaa olla jo televisio ja auto, muidenkin alkaa tehdä niitä mieli. Tiinastakin olisi mukavaa, jos heilläkin olisi televisio: ”– Melkein kaikilla ihmisillä on, paitsi meillä. Miksei meillekin osteta? Hän tiesi jo kysyessään, miksei heille ostettu. Ei ollut rahaa. Mutta saihan sitä silti aina kysyä (TN 92).”

Parempiosaisten perheiden asunnot olivat 1950-luvulla yllellisiä, kuten Katarina Haavio kuvaa vuoden 1954 päiväkirjassaan perheen uutta, keskuslämmitteistä taloa. Lämpimän veden lisäksi talosta löytyi roskakuilu, hissi, sähköhella, kylpyhuone ja jääkaappi³. (Haavio 1992: 94.) *Tiina*-sarjassa paremman keskiluokan kodit ovat suuria. Juhan ja Leilan sekä myöhemmin Ninan perheen kodit ovat suurempia kuin muiden samassa

³ Jääkaapit olivat harvinaisuus (4 %) uusissakin kerrostaloissa 1950-luvun alussa (Juntto & Vilkkö 2005: 120), mutta jo vuonna 1965 puolet talouksista omisti jääkaapin ja pesukoneen (Pantzar 2000: 42).

talossa asuvien perheiden. Ninalle onkin ihmetys, miten muut voivat asua yhdessä ainoassa kamarissa ja keittiössä. Heillä itsellään kun on iso ja hieno koti, ”jossa on monta huonetta ja piano ja kaikki (TN 90).” Pihan lapsille vanhempien ammatit ovat yhdentekeviä kaveruuden kannalta. On itsestään selvää, että Juhalla ja Leilalla on varaa käydä jäätelöbaareissa, mutta Tiinalla, Elvillä ja Kallella ei. Kuitenkin Leila ottaa Kallen äidin ja oman isänsä ammatit esille lasten kiistellessä toistensa paremmuudesta: ”– Ja minun isäni onkin johtaja ja sinun äitisi vain talonmies (T 12).” Kallen vastaus osoittaa kuitenkin, että Leilan on turha vetää perheiden tuloeroja kiistelyyn mukaan: ”– Olkoon sinun isäsi mikä hyvänsä, niin se ei kuulu tähän. Etkä sinä uskaltaisi lasketella alas täysinäisten muuttokuormien päältä, vaikka isäsi olisi presidentti. (T 12).”

Tiina toimii kuvaa Tiinan lastenhoitotyötä rikkaan lääkäriperheen luona. Tullessaan Koskenkalliolle ensi kertaa Tiina ajattelee, ettei hieno omakotitalo kukkineen ja kauniine verhoineen voi pitää sisällään huonotuulisia ihmisiä. (TT 50.) Pian hän saa jälleen kerran huomata, ettei raha tuo onnellisuutta. Vaikka lapsilla on omat huoneet ja tilaa leikkiä, heiltä puuttuu rakkaus.

Tohtori Koskenkallion luona Tiina seuraa vierestä, millaista perhe-elämä on, kun töissään viihtyvä isä on jättänyt lasten kasvatuksen itseensä keskittyvälle vaimolleen: lapsilla ei ole minkäänlaista kuria ja he pomottelevat palvelusväkeä, koska ovat oppineet äidiltään kohtelemaan sitä itseään alempiarvoisina. Vaikka Tiinalla on oma huone lääkäriperheen luona, häntä kohdellaan palvelusväkeen kuuluvana ja siten huonompiosaisena: ”Rouva osoitti sen jokaisella ilmeellään, ja Tuula oli sanonut, ettei hän saanut sinutella häntä. – Sinun on sanottava minulle neiti, sillä sinä kuulut palvelusväkeen (TT 65).”

Juhan isä on ammatiltaan insinööri, eikä hän ole paljon kotona. Juhan äiti taas on kotiäiti, joka joustaa ainoan poikansa kanssa säännöistä. Koska isä ei ehdi viettämään aikaa poikansa kanssa, Juha kadehtii Tiinan isää: ”hän [Juha] tunnusti portaisiin päästyä, että Tiinan isä oli maailman kaikkein reiluin ja kivoin isä. – Vaikka kyllä minun isäni on sitten hänen jälkeensä, hänellä vain ei ole aikaa olla paljoa kotona ja minun kanssani (TN 124).” Juhan isän mukaan kasvatustietojen erilaisuus piilee rahapussin paksuudessa:

Hän [Juhan isä] oli kuullut millainen sisupussi Tiinan äiti oli ja arvasi, ettei heille parantunut mennä pusero ja housut hajalla, ellei halunnut saada uutta löylytystä. Niillä taisi olla erilaiset kasvatusperiaatteet kuin heillä; tiesi sitten kummat olivat paremmat, mutta erilainen oli kai rahapussin paksuuskin, niin ettei sen turvin auttanut monia housuja vuoden aikana repiä. Isä taisi olla jokin varastokirjanpitäjä, eikä sellaisen palkalla ollut helppo kouluttaa kahta lasta (TJS 82–83.)

Juhan isä kuitenkin välittää pojastaan ja pitää tälle kuitenkin tarvittaessa kuria, kuten pojan kokeillessa tupakanpoltoa. Rikkaan Ninan kotona kasvatusmetodeista ei sen sijaan ole tietoaakaan vaan lapset saavat kasvaa ilman vanhempiensa valvontaa useimmiten. Ninan perheen muuttaessa taloon Elvi selvittää Tiinalle kuulemaansa juttua perheestä:

Vaikka kyllä ne rikkaita ovat. Niillä on hieno auto ja televisio ja palvelija, vaikka ne jättävätkin välillä palvelijan palkan maksamatta. Niillä on aika konstikkaita lapsia ja rouva on ihan kauhean konstikas. Se haluaisi, että lapset olisivat hyvin kasvatettuja, mutta se ei jaksa kasvattaa niitä kuin vähän aikaa, niin että ne ehtivät välillä unohtaa kaiken. (TOAT 86.)

Polvan henkilöahmot ovat karikatyyrimaisia: köyhät osaavat rakastaa ja välittää lapsistaan, mutta rikkailta tämä taito puuttuu rahan myötä. Anni Polva on luonut Tiinan kodista idyllin, johon muiden lasten perheitä ja koteja verrataan. Tiinan kotona eletään ahtaasti, mutta jokaisen omaa tilaa kunnioittaen. Lapset kasvavat kurissa ja nuhteessa, mikä on merkki rakkaudesta, jota rahalla ei voi ostaa. Kodin ilmapiiri korvaa rikkaiden perheiden hienostelun, kuten Tiina saa huomata palatessaan lääkäriperheen luota kotiinsa:

Pöydälle oli kahvipannu tutun vanhan myssyn alla ja lautasella oli voileipiä. Kupit olivat säröllisiä ja kerma oli vain tavallista maitoa, mutta kaikki oli sittenkin paljon herkullisemmän näköistä kuin konsaan tohtorin ruokasalin pellavaliinalla. (TT 178.)

2.2. Paikka on minuuteni määre

Tiinan perheessä isä vastaa perheen elatuksesta, sillä hän on ainut, joka käy töissä. Äidin tehtävä on kodista, perheestä ja ruuanlaitosta huolehtiminen, muuhun häneltä ei aikaa liikenekään. Vaikka äidin luona kävisi vieraita, isän hyvinvoinnista huolehtiminen on hänelle tärkeää, eikä hän tahdo rasittaa isää lasten toilauksilla, vaikka luultavasti

itsekin on yhtä väsynyt kuin isä. Kuitenkin vain isän väsymys mainitaan useammin kuin äidin:

Isä oli väsynyt, kuten tavallista. Hän oli väsynyt aina tullessaan töistä, vaikka yrittikin olla näyttämättä sitä. - - –Ruoka ei ole vielä valmista, meillä kun oli täällä vieras Helsingistä, äiti mutisi hellan luota. Minä lämmitin sinulla kupillisen kahvia, ja tässä on wienerleipä. Hän ei virkannut sanaakaan lasten riitelystä, eikä siitä, että vesilätäköiden kuivaaminen ja kuivien vaatteiden muuttaminen oli viivästyttänyt ruuanlaittoa. (TN 73.)

Vanhempien työnjako vastaakin sitä sivistyneistön ihannetta työläisperheestä, joka on sukupuolitettu naisten ja miesten toimintapiireihin. Naisen tehtävänä pidettiin yleisesti kodin vaalimista ja isän tehtävänä palkan ansaitsemista. Myös työläisnaisliikkeelle koti ja perhe olivat poliittisesti tärkeitä, vaikka se ei kytkenykään naista yhtä tiukasti kotiin kuin sivistyneistö teki. (Rojola 1999: 356–357; Markkola 1994: 232–233.) Sodan jälkeisenä aikana keskeistä oli ajan ja rahan hallinta. Uusien kodinkoneiden mainoksissa näkyi vaatimuksia, että äitien pitäisi omistautua perheilleen. Vaikka kotiäidit työmääränsä vuoksi omistautuivatkin täydellisesti perheilleen, heiltä vaadittiin yhä enemmän vapaa-aikaa perheen yhdessäoloon. Tämän mahdollistivat uudet kodinkoneet, joiden hankintaan pula-ajan jälkeen alkoi olla varaa. Vapaus kotitöistä piti kuitenkin käyttää perheen hyväksi, äitien omista tarpeista puhuttiin vain epäsuorasti. Kodinkoneet nähtiin myös ennen kaikkea kotiäitien apulaisina, vasta myöhemmin niistä tuli virkaäitienkin apulaisia. (Pantzar 2000: 59, 61–62.)

Malisen (1998: 148) mukaan *Tiina*-kirjojen esittämä jako sukupuoliroolien mukaisesti miesten ja naisten töihin vahvistaa yhteiskunnassa perinteisesti vallitsevia normeja. Äiti hoitaa ilman isän ja koneiden apua koko perheen huoltamisen, taloustyöt, vaatetuksen ja huolehtii vielä, jos joku sairastuu. Isä puolestaan käy kodin ulkopuolella töissä, palaa väsyneenä illalliselle kotiin ja syventyy sen jälkeen lehteensä. Koska tapahtumia ei kyseenalaisteta, lukijan on hyväksyttävä ne pystyäkseen sitoutumaan tekstiin ja ymmärtääkseen lukemaansa. Tiina on periaatteessa saanut tasa-arvoisen kasvatuksen suhteessa veljeensä, mutta silti hän auttaa äitiään keittiötöissä, jos tämä tarvitsee apua. Veljeltä vaaditaan vain puuhalkolaatikon täyttäminen, jota hän ei useinkaan noudata:

Hän [Tiina] alkoi korjata sanaa sanomatta ruoka-astioita pois pöydältä. - - Hän kantoi likaiset astiat pesuvatiin, pyyhki pöydän ja alkoi tiskata, niin vastenmielistä kuin se hänestä olikin. Veli palasi sisälle ja hänellä oli suuri kantamus puita sylissään. - - Tavallisesti hänelle oli huomautettava puiden

kannosta vähintään kolme kertaa, ennen kuin hän oli siitä tietävinäänkään. - - Veli katosi omille teilleen heti puulaatikon täytettyään. Tiina tiskasi ja kuivasi astiat, lakaisi lattiaa ja järjesti tuolit ruokapöydän alle. Sitten hänkin hävisi ulos. (TT 45–46.)

Naisten tehtäväksi luettiin myös lasten kasvattaminen ja rakastaminen, kun isän kasvatusta ja rakkaus näkyi uurastuksena kodin ulkopuolella (Markkola 1994: 232). Yhteistä köyhissä oloissa eläville *Tiina*-sarjassa on, että vanhemmat tai jompikumpi heistä ei osallistu perheen arkeen. Elvin ja Kallen perheessä isä puuttuu perheen elämästä kokonaan, minkä vuoksi äidit joutuvat vastaamaan perheensä elättämisestä ja kodinhoidosta. Sylvian perheessä taas viiden lapsen äiti on aina sairas ja isä työttömänä alkoholisminsa vuoksi. Naapurin mukaan heidän surkeaa elämäänsä säälivät jo toisetkin köyhät, sillä perheellä ei ole mikään hyvin. Tiinan ystävän Tuijan kotona isä puolestaan terrorisoi perhettään korttipelikavereineen, minkä vuoksi koti on sotkuinen paikka. Tiinan kotona isä kuitenkin osallistuu äidin kanssa kasvatukseen. Tiina on selkeästi isän tyttö, ja Veli turvautuu usein äitiinsä. Jos äiti jotain kieltää, se myös on kiellettyä eikä isäkään voi sitä muuksi muuttaa.

- Ei minnekään, ennen kuin olet syönyt myös velliä. - -
- Eihän minun tarvitse, isä, eihän? hän [Tiina] kääntyi vetoavasti isän puoleen, vaikka tiesi vetoomuksensa tällaisessa tapauksessa melko varmasti turhaksi. - - - Eihän minun tarvitse, isä, hän pyysi uudelleen.
- Nopeastihan sinä yhden lautasellisen tyhjennät. Koska äiti kerran on ennättänyt keittää velliä, niin totta kai sinä ennätät syödä sitä. (T 47–48.)

Tiinan äidin henkilökuva on ankara ja muodollinen, kun taas isä on äitiä lempeämpi ja enemmän Tiinan taivuteltavissa. Vähitellen Tiina oppii käsittelemään vanhempiaan. ”Hänen oli aloitettava mahdollisimman kaukaa ja mahdollisimman varovasti, niin ettei äiti ennättäisi sanoa ’ei’ liian aikaisin. Isä oli saatava ensin asian puolelle, sillä jos se lupaisi, alkaisi äitikin luovia, mutta jos äiti ennättäisi sanoa jyrkästi ei, selittäisi isä, että äitihän oli sanonut sanottavansa (TOHS 19).” Sosiaaliset suhteet onkin idealisoitu ja pelkistetty, mikä saattaa aiheuttaa vastakohtaisuuksiin perustuvaa, mustavalkoista käsitystä todellisuudesta ja vuorovaikutuksen muodoista. (Malinen 1998: 152.) Joissain sarjan teoksissa äidistä kuitenkin luodaan pehmeämpää mielikuvaa, kun kerrotaan hänen suhtautumisestaan lapsiinsa, etenkin Veljeen:

Hänen [äiti] olisi korjattava ruoka pois pöydästä, heti kun he olisivat lopettaneet, mutta hänen sydämeensä teki kipeää, kun hänen oli pakko tehdä niin. Omasta puolestaan hän oli valmis korjaamaan ne vaikka kymmenesti, mutta lapset eivät oppisi ikinä täsmällisiksi, jos hän antaisi heille periksi. - - Jälkiruoka oli jo lautasilla, kun Veli saapui hikisenä ja

puuskuttaen. - - Mukanaan hänellä oli kaunis kukkavihko ja sen hän tunki nolona äidin syliin. - - Äiti katsoi poikaa ja katsoi kukkia, eikä lopulta voinut olla tinkimättä periaatteistaan. - - - Emmehän me ole tätä jälkiruokaa vielä aloittaneetkaan ja taisimme pitää hiukan kiirettä tuon alkuruoan kanssa, niin ettei kastike olisi jäähtynyt, hän selitti tavallista nopeammalla äänellä ja varoi vilkaisemasta pöydän yli. Siellä olivat isän kiusoittelevat silmät ja Tiinan utelias nenänypykkä. (TS 12-13.)

Kotiäitimallia yritettiin vielä 1950-luvullakin istuttaa Suomeen, mutta naisten työssäkäynti pysyi yleisenä (Juntto & Vilkkonen 2005: 120). Kallen ja Elvin perheissä äidit vastaavat yksin lastensa elättämisestä ja kodinhoidosta. Kallen äiti toimii talonmiehenä ja Elvin äiti ompelijana, minkä vuoksi Kalle joutuu usein auttamaan äitiään tämän töissä ja Elvi hoitamaan pikkusiskojaan koulun jälkeen.

Teoksessa *Tiina kesälaitumella* Tiina tutustuu Leenan perheeseen, joka maksaa vuokran, perunamaan ja halot talollisille töinä⁴. Viisilapsisen perheen isä on lähtenyt pois, ja äiti joutuu huolehtimaan sekä kodinhoidosta että ansiotyöstä. Leena, joka on vanhin lapsista, joutuukin ottamaan paljon vastuuta kotona ja olemaan äitinsä apuna. Äiti taas korvaa työnteollaan poissaolevaa isää, joka on lähtenyt pois kyllästyttyään köyhään perhe-elämään tappelevien lasten ja vihaisen vaimon keskellä:

- Teetkö sinä teillä ihan kaikki työt? Tiina ei ollut uskoa korviaan.
- Enhän minä nyt kaikkia, mutta aika paljon. Äiti ne tekee, mutta hänen on oltava talossa työssä, niin ettei hän ehdi joka paikkaan. (TK 59.)

Välillä myös Leena joutuu tekemään työtä talollisille, kun Kaisa-äiti ei ehdi. Tiina on Leenan mukana Mattilan laitumella kauramaan vartijana ja nyppimässä ituja perunoista. Tiinalle työ on eräänlaista uutta leikkiä, mutta Leenalle totisinta totta. Hän ei uskalla laiskotella työnteossa, koska joutuisi siitä myöhemmin vastuuseen. Äiti onkin opettanut Leenalle, että ”köyhän ihmisen lapsen on oltava sitä, mitä hänen vaaditaan olevan (TK 106).”

Köyhyydestään huolimatta Leenan äiti pitää tiukasti kiinni puhtaudesta. Niinpä lapset kulkevat puhtaissa vaatteissa arkenakin. Kotitöitäkään ei voi tehdä hutiloiden, sillä äiti

⁴ Suurin osa työväestöstä sai toimeentulonsa maataloudesta vielä 1900-luvun alussa. Vuosipalveluksessa olevia palkollisia olivat naimattomat piijat ja rengit. Vakituinen työsuhteeseen oli myös naimisissa olevilla, omana ruokakuntanaan asuvilla muonamiehillä. Mäkitupalaiset, itselliset ja loiset saivat toimeentulonsa tilapäisistä talollisille tehdyistä töistä, esimerkiksi heinätoista ja puunhakkuusta. (Markkola 1989: 39, 42.)

tarkastaa aina jäljen ja laittaa tekemään saman uudelleen, ellei työn jälki kelpaa hänelle. Kaisa onkin ankara äiti, joka ei epäröi antaa lapsilleen vitsaa. Tiina huomaa oman äitinsä olevan hyvin lempeä Kaisan rinnalla. Leenalla on kuitenkin syy äitinsä pahantuulisuuteen: ”- - täytyyhän äidin olla vihainen, koskei kukaan muuten tottele häntä ja koska hänellä on vallan kauheasti työtä (TK 59).”

Tiina Männistö on tutkinut Suomessa vuosina 1890–1972 ilmestyneitä nuoren naisen oppaita ja niiden tuottamaa kuvaa naisruumiista. Oppaat on jaettu kolmeen ryhmään ajanjakson mukaan. Ensimmäisen opasjakson ilmestymisvuosiin 1890–1923 sijoittuu selkeästi näkemys naisruumiin tehtävästä synnyttää aviollisia lapsia ja toimia näiden hyvinvoinnin eteen perheenemännän roolissa. Toinen opasjakso sijoittuu vuosiin 1925–1946, jolloin tytön tulee valmistautua toisaalta loputtomaan ruumiilliseen työhön, toisaalta myös ydinperheen emännäksi ja äidiksi. Kolmas ajanjakso puolestaan sijoittuu vuosiin 1949–1972 ja siinä naisruumiin tehtävä on jo kolminainen. Leimaavinta on ruumiin ulkopinnan tuottaminen naiskauneuden tavoitteen nimissä, mutta myös lasten synnyttäminen ja ammatin hankkiminen ja sen hoitaminen tasaveroisesti miesten kanssa korostuvat naisten tehtävinä. (Männistö 2003: 5–6, 241–243.)

Tiina-sarjassa nuoren naisen oppaiden mukainen maailmankuva näkyy selkeästi. Tiinan ja muiden lasten vanhemmat on selkeästi kasvatettu ensimmäisen opasjakson kautta perheenäideiksi. Osittain sen päälle limittyä kuitenkin toinen opasjakso ja suhtautuminen ruumiilliseen työhön. Toisen opasjakson kuvaama tyttö on androgyyni, kaiken heikkoutensa taakseen jättänyt tehokas ja yksinään pärjäävä työläinen, jonka toinen puolisko naisellinen hoivaaja vetää takaisin kotilieden ääreen. Tällainen työläistyttö on *Tiina*-sarjassa Leena. Hän osaa toimia siinä kuin Tiinakin, mutta omistaa myös pehmeän veljistään ja kodinhoidosta huolehtivan puolen. Leenan tulevaisuuden näkymät ovatkin hyvin samanlaiset kuin oman äitinsä: lapsikatras ja paljon työtä. Toisen ja kolmannen opasjakson välille muotoutuu *Tiina*-sarjassa kuilu maaseudun ja kaupungin välille. Porvarillisten perheiden äideillä on mahdollisuuksia paneutua oman ulkonäkönsä ja naisellisuutensa hoitoon, joten myös Leila ja Nina omaksuvat kauneuteen liittyvät asiat aiemmin kuin työläisluokkaan kuuluvat Tiina ja Elvi. Kolmas opasjakso näkyykin lasten leikeissä ja kasvamisessa huomispäivän naisiksi nuorisokulttuurin heräämisen aikana. Naiskauneuden tuottamisen ja lasten

synnyttämisen edelle *Tiinassa* kuitenkin nousee kouluttautuminen ja ammatin hankkiminen. Sitä teroitetaan kaikille kaupunkilaislapsille.

Tiina-sarjan voidaan katsoa vastustavan kotiäitiyttä. Äidin roolia ei katsota hyvällä, sillä usein äiti kuvataan epämiellyttävän ankaraksi ja mustavalkoiseksi henkilöahmoksi, johon on lukijana vaikea samaistua. Kun se vielä kytketään äidin rooliin kasvattajana ja kotiäitinä, niin sarjan ei ainakaan voi katsoa houkuttelevan lukijaa samanlaiseen rooliin. Samaa symboliikkaa on perheen huoneiden jaossakin: isä ja lapset saavat rauhassa oleskella mukavassa kamarissa, mutta äidin valtakunta on kaikille yhteinen keittiö, joka on aina täynnä tekemistä. Äidiltä puuttuu siis yksityisyys. (Malinen 1998: 160, 168–169.) Vaikka osa sarjan äideistä käykin töissä, heillä voisi olla parempi ammatti, jos he olisivat kouluttautuneet paremmin.

Porvarilliseen elämänjärjestykseen pyrkiminen on Tiinan äidille tärkeää. Malisen (1998: 158) mukaan äidin käyttäytyminen saattaa sisältää toivomuksen siitä, että Tiina pystyisi koulutuksen avulla murtamaan kotiäidin roolin, mikä tuntuukin äidin statustietoisuutta todennäköisemmältä. Tiina omasta puolestaan pitää itsestään selvänä, että aikuisena hän menee töihin kodin ulkopuolelle. Juhan mielestä Tiinan paikka olisi kotona, kuten hyvin tienaavien perheiden äitien kuuluisi olla. Tiina on kuitenkin eri mieltä, sillä hän on mielestään oikeutettu koulutukseen ja sitä kautta myös työntekoon. Oppikoulun käyminen takaakin Tiinalle erilaiset lähtökohdat työntekoon kuin Elvin ja Kallen käymä keskikoulu:

- Se on kyllä niin, että meillä minä menen töihin ja sinä pysyt kotona, hän [Juha] julisti. – Eihän meidänkään äiti ole töissä. Eikä teidän.
- Se on ollut sitä aikaa, kun ne eivät ole valmistuneet mihinkään ammattiin, mutta minä [Tiina] valmistun, enkä käy koulua sen takia, että jäisin pesemään ja paikkaamaan sinun housujasi. Sinulla on mieheksi mahdollottoman vanhanaikaiset mielipiteet. (TSS 56.)

Seuraavassa luvussa tulen käsittelemään Tiinan koulutusmahdollisuuksia ja koulunkäyntiä 1950-luvulla.

3 TIINA OPPIKOULUSSA

Suuret ikäluokat syntyivät vuosina 1945–1950, joten ne saavuttivat kouluiän 50-luvulla (Kaarninen 2006: 19). Ne kuuluvat laajemmin rakennemuutoksen ja kasvavien koulutusmahdollisuuksien sukupolveen, joka on syntynyt 1936–1955. Sukupolvelle tunnuksellista on, että koulutus mielletään välineeksi aiemman ihanteena olon sijaan. Myös työllä on tälle sukupolvelle keskeinen asema, ja työ ja koulutus liittyvätkin yhteen. (Kauppila 1996: 48.)

Kaikki kävivät 1950-luvulla vähintään kansakoulun (Kaarninen 2006: 19), joka vuoteen 1958 saakka koostui kaksiluokkaisesta alakoulusta ja neliluokkaisesta yläkoulusta. Kansakoulun neljänneltä luokalta oli kuitenkin mahdollisuus pyrkiä oppikouluun, mikä synnytti eräänlaisen kahtiajaon. Oppikoululaiset edustivat ylempää kastia ja kansakoululaiset alemmaa. (Rasila 1992: 436–437.) Lisäksi arvostettujen tyttö- ja poikakoulujen oppilaat saattoivat katsoa yhteiskoululaisia hieman alaspäin (Utrio 1993: 515). Oppikoulun vaihtoehtoina olivat kansakoulun jatkoluokat tai ammatillinen koulutus (Koski 2003: 284).

3.1 Koulusoptimismi ja oppikoulukriisi

Kodeissa suhtautuminen koulunkäyntiin vaihteli 1950-luvulla, mikä on huomattavissa *Tiina*-sarjassakin. Oppikouluun pyrkimisestä ja yksityisoppikoulujen maksullisuudesta huolimatta oppikoululaisten määrä lisääntyi, minkä vuoksi voidaan katsoa, että nuoria kannustettiin koulunkäyntiin. (Koski 2003: 301.) Lisäksi työväestöllä ja keskiluokalla oli entistä paremmat mahdollisuudet kouluttaa lapsiaan kasvaneiden tulojensa ansiosta (Kaarninen 2006: 18–19)⁵.

Sotien jälkeen ei enää riittänyt, että lapsille annettiin kansakoulussa alkeistaidot lukemiseen, kirjoittamiseen ja laskemiseen. Vaikka se antoikin niiden lisäksi paljon

⁵ Oppikoulu oli vielä 1900-luvun alkupuolella yläluokkien lasten koulutuspaikka, joka turvasi heille hyvän yhteiskunnallisen aseman. Oppikoulun käyminen yleistyi kuitenkin seuraavan kahden vuosikymmenen aikana kaupunkien keskiluokan, varakkaampien maanviljelijöiden ja kaupunkityöväestön keskuudessa. (Kaarninen 1995: 149.)

yleissivistystä, erityistaidot ja -tiedot opittiin vasta oppikoulussa. Tiedotusvälineiden lisääntyminen ja tiedon saannin helpottuminen avarsivat vähitellen ihmisten näkökulmia koko Suomessa. Tämän vuoksi vanhemmat tahtoivat lapsilleen kunnollisen koulutuksen yhteiskuntaluokasta, varallisuudesta ja asuinpaikasta riippumatta. Lapsille tahdottiin turvata paremmat sosiaaliset olot, ja koulutus nähtiin ratkaisevana tekijänä siihen. (Pojjärvi 1952: 18.)

Nuorisollekin oli jo 1940-luvulta asti ollut selvää, että kouluttautuminen takasi tulevaisuuden ja työpaikan. Aili Konttisen koululaisromaanissa *Koulun reiluin luokka* (1940) oppikoululaiset Kirsti ja Annikki keskustelevat koulunsa kesken jättävien tovereidensa tulevaisuudesta. Heidän mielestään oppilaiden ei tulisi erota koulusta, sillä tulevaisuudessa eroavat eivät saa kunnollista paikkaa mistään, kun ylioppilaita ja maistereita on jonossa. Varsinkin Kirstin mielestä heidän tulisi kyetä ajattelemaan tulevaisuutta vakavasti jo koululaisina. (Konttinen 1959: 5.)

Lehdistössä otettiin kantaa oppikoulujen puolesta ja niitä vastaan säännöllisin väliajoin koko 1950-luvun ajan. Yleinen näkemys oli, että oppikouluja oli saatava lisää, mutta keskustelua käytiin myös niiden tarpeellisuudesta.⁶ *Suomen kuvalehdessä* koulutuksen tärkeyttä perusteltiin jopa yhteiskunnan tasolla. Ihmiskunnan nähtiin nousevan uuteen, sosiaalisesti valveutuneempaan yhteiskuntaan, minkä vuoksi kulttuurin saavutukset haluttiin antaa jokaisen pystyvän kansalaisen omaisuudeksi. Suomi haluttiin pitää kehityksessä mukana, jotta se voisi vapaana ja tasavertaisena elää muiden kansakuntien rinnalla. Kehityksen turvana nähtiin koulutus, joka olisi kaikkien kansankerroksien saatavilla asuinpaikasta riippumatta. (Pojjärvi 1952: 19.)

Koulutusoptimismista kertovat myös uusien oppikoululaisten määrät: Oppikoulujen oppilasmäärät kasvoivat huomattavasti sotien jälkeen niitä edeltävästä ajasta⁷. 1950-luvulla joka yhdeksäs kävi jo oppikoulun, kun aiemmin sen oli käynyt vain joka seitsemästoista. (Koski 2003: 297; Kallio 1955: 53–54.) Oppikoululaisten määrä

⁶ *Suomen kuvalehdessä* oppikouluja puolusti FT L. Arvi P. Poijjärvi (1900–1986) ja vastusti tilastomies Iisakki Laati (s.1892), jotka molemmat olivat tunnettuja kulttuuritoimijoita.

⁷ Oppilasmäärät kasvoivat 131 prosenttia kuudessatoista vuodessa 1938–1955. Kun oppikoulua kävi vuonna 1940 5,7 prosenttia alle 15-vuotiaista nuorista, oli luku vuonna 1950 jo 11,4 prosenttia. (Koski 2003: 297; Kallio 1955: 55–54.)

kohosikin 1950-luvun muutamina vuosina jopa 20 000 oppilaalla vuodessa⁸ (Kaarninen 2006: 19).

Kilpailu kouluun pääsystä kiristyi 1950-luvulla kansakouluverkoston laajentamisesta ja uusien oppikoulujen perustamisesta huolimatta (Koski 2003: 298). Halu kouluttaa lapset, tilanpuute sekä sodanjälkeinen köyhyys johtivat niin kutsuttuun oppikoulukriisiin: sanomalehdissä mainostettiin tehokkaita kursseja ja valmennuskirjoja samaan aikaan, kun kaikkia hyväksytysti kokeensa suorittaneita pyrkijöitä ei voitu ottaa sisään koulujen vähyyden ja luokkien ahtauden vuoksi⁹. (Pojärvi 1952: 18.)

Oppikoulujen rakentamisen kustannuspuoleen otettiin myös kantaa. Iisakki Laati (1952: 19) arveli *Suomen kuvalehdessä* keskikouluja tarvittavan 1500 lisää, jotta kaikki kouluikäiset olisivat mahtuneet niihin. Hän pitikin koulujen rakennusta, ylläpitoa ja opettajien koulutusta sekä palkkausta liian vaativana kustannusten kannalta. Laatin arvion mukaan koulujen rakentamiseen olisi tarvittu kymmenen miljardia markkaa joka vuosi kymmenen vuoden ajan. Koulujen ylläpitokustannuksia hän ei laskenut.

Uusia oppikouluja ei nähty tarpeellisina myöskään siksi, että Suomen katsottiin olevan tarpeeksi korkeasti koulutettu muihin Pohjoismaihin verrattuna. Suomea verrattiin 1950-luvun alussa Ruotsiin, jossa väkiluku oli noin 75 prosenttia suurempi kuin Suomessa. Silti oppikoululaisia oli Ruotsissa suunnilleen saman verran, ja ylioppilastutkinnon suorittaneita vain 5–10 prosenttia enemmän kuin Suomessa. Suomen katsottiinkin kestäväen koulutusvertailun varakkaan ja sivistyneen Ruotsin kanssa. (Laati 1952: 19.) Oppikoulujen lisäämisen katsottiin luovan Suomeen niin sanotun keskikoulun käyneen kaulusköyhälistön, vaikka enemmän olisi ollut tarvetta ammatillisen koulutuksen saaneelle ja käytännölliseen elinkeinoelämään pystyvälle ammattiväelle (Pojärvi 1955: 30).

⁸ Kun vuonna 1951 oli ollut 94 971 oppikoululaista, heitä oli kymmenen vuotta myöhemmin jo satatuhatta enemmän (Kaarninen 2006: 19).

⁹ Vuonna 1953 oppikouluihin pyrki noin 28 500 oppilasta, joista sisään pääsi vain 16 000. Lopuista 12 000 hylätystä suurin osa oli suorittanut pääsyttutkinnon hyväksytysti, mutta jäi oppikoulun ulkopuolelle juuri tilanpuutteen vuoksi. (Saarikoski 1953: 15.)

Sotien jälkeen kouluja oli rakennettava lisää jo vähentyneiden koulujen tilalle, sillä niissä oli ennätysmäärä oppilaita suurten ikäluokkien tullessa kouluikänsä. Samaan aikaan myös oppivelvollisuus tuli lopullisesti voimaan koko Suomessa ja kansakoulu laajeni kuusivuotisesta seitsemänvuotiseksi. Useissa Pohjois- ja Itä-Suomen kunnissa saatettiin jopa rakentaa toistakymmentä uutta koulua 1950-luvun puoliväliin mennessä. Suuri osa näistä oli kuitenkin korkeintaan kolme opettajaa työllistäviä pieniä puurakenteisia kyläkouluja. Koulujen rakentaminen keskittyi kansakouluihin, mutta myös oppikouluja ja muita oppilaitoksia rakennettiin lisää. Rakentamista hidasti sotien jälkeisen materiaali- ja rahapulian lisäksi kansakoulujen rakentamisen säännöstely vuosina 1950–1952 ja 1954. (Jetsonen 1994: 45.)

Tampereella toimi jatkosodan päättyessä yhteensä kahdeksan oppikoulua, joista kuusi oli valtion omistamia. Oppikoululaisten määrä nousi Tampereella¹⁰ kuten muuallakin Suomessa, joten kaupungissa aloitti vuosikymmenen kuluessa kuusi uutta oppikoulua, joista osa oli yksityiskouluja ja osa eri kaupunginosien lapsia varten rakennettuja. (Rasila 1992: 441–442.) Tyttöjä oli yleensä poikia enemmän kaikilla luokka-asteilla, ja he myös pärjäsivät poikia paremmin (Kaarninen 2006: 19). Täytyy kuitenkin muistaa, että kaupungeissa oli paljon etenkin poikakouluja, joten yhteiskoulujen luokissa tyttövaltaisuus ei ole mikään ihme. Tiinakin joutuu yhteiskoulussa luokalle, jossa on 12 poikaa ja lähes 30 tyttöä. (TAO 6, 23.)

Uusien oppikoulujen vastustajat vetosivat myös opettajapulaan, jota ei vaillinaisella koulutuksella ratkaistaisi, sekä koulunkäynnin keskeyttämisiin. Vanhempien varallisuutta enemmän syyksi arveltiin oppilaiden heikkoa lukupäätä, sillä suurin osa keskeyttäneistä oli jäänyt luokalle ainakin kerran. Heikon aineksen koulutus väkisin nähtiin taakkana, joka aiheuttaisi vain menoja yhteiskunnalle. (Laati 1952: 19.) Silti aiemmin oli jo esitetty, että heikkojen oppilaiden tuli antaa käydä koulua, mikäli he olivat tunnollisia ja tahtoivat itse käydä koulua. Vastahakoisia heikkoja oppilaita sen sijaan oli turha kouluttaa oppikoulussa. (Pylkkänen 1951: 26.)

Näin jälkikäteen, 50 vuotta myöhemmin, voidaan katsoa Anni Polvankin ottaneen osaa keskusteluun oppikoulukriisistä. *Tiina*-sarjassa työväestön tytär pääsee oppikouluun ja

¹⁰ Oppikoululaisten määrä nousi Tampereella nopeasti 1950-luvulla niin, että kun heitä vuonna 1951 oli noin 4000, oli luku vuonna 1961 jo yli 8000 (Rasila 1992: 441–442).

pärjää siellä kuten muutkin. Tiinan vanhemmat ovat samaa mieltä yleisen näkemyksen kanssa siitä, että oppikoulu vaatii vain enemmän ahkeruutta kuin kansakoulu, mutta tyhmäpäisiä ei kannata kouluttaa turhaan:

– Vasten tahtoaan ei ketään kannata kouluttaa, ja jokainen, joka jää luokalleen, on suuri laiskuri, äiti oli pauhannut. – Koulukurssi on suunniteltu tavallisille, normaalijärkisille lapsille, eikä millekään neroille. Sen, joka on sen alapuolella, ei kannata jatkaa koulunkäyntiään. (TAO 154.)

Ennen Tiinan pyrkimistä oppikouluun vanhemmat ovatkin painottaneet koulun tuottavan enemmän työtä kuin kansakoulu. Tiina on joutunut harkitsemaan ahkeruuttaan ja jaksamistaan tarkasti ennen oppikouluun pyrkimistä. Kuitenkin äiti joutuu vahtimaan tyttärensä läksyjen lukua oppikouluun pääsemisen jälkeenkin, koska muuten ne eivät tulisi tehdyksi muiden houkutusten vuoksi. Äidille ahkeruus ja koulutus ovat hyveitä, koska porvarilliseen elämänjärjestykseen pyrkiminen on hänelle tärkeää, vaikka perhe kuuluukin työväenluokkaan (Malinen 1998: 158). Koeviikoilla Tiina tosin tajuaa itsekin tulevaisuutensa riippuvan ahkeruudestaan:

Ensimmäisen todistuksen saantipäivä läheni seitsemän peninkulman saappain, ja sen alusviikot toivat tavallista enemmän kokeita. Tiina huokasi useaan kertaan, että jo oli kumma, ettei kaikkina päivinä ehtinyt edes ulos. – Huomenna meillä on laskennon kokeet, enkä minä tiedä, osaanko siirtää kaikki pilkut oikealle paikalleen, Tiina huokaili. Parin päivän kuluttua hänellä oli uutta huokailemisen aihetta. – Huomenna on uskonnon kokeet eikä opettaja sanonut, mistä ne tulee. Meidän on luettava koko kirjan alku lävitse. (TAO 143.)

Tiinan perheessä koulunkäyntiä arvostetaan, ja lasten odotetaan hoitavan se mallikkaasti. Isän pienellä konttoristin palkalla ei kuitenkaan makseta kaikkia perheen kuluja. Veli käykin kesäisin töissä maksaakseen opintonsa, koska oppikoulu ei ole maksuton kansakoulun tapaan. Esimerkiksi vuonna 1954 oppikoulujen lukukausimaksu vaihteli 3000–12 000 markan välillä. Myös koulukirjat maksoivat oppikoulussa, joten työväenluokkaiselle kodille oppikoulu merkitsi huomattavaa taloudellista panostusta. Sisarukset saivat kuitenkin alennusta, ja hakemuksen perusteella koulut myönsivät vapaaoppilaspaikkoja. (Kallio 1955: 56, Koski 2003: 284.) Tiinan koulutoverilla Sylvillä on vapaaoppilaspaikka oppikoulussa, sillä hänellä ei olisi muuten mahdollisuutta käydä koulua perheen köyhyyden vuoksi. Kirjat ja ruuankin hän saa ilmaiseksi koulun puolesta. (TAO 111.)

Suomessa oli selvästi 1950-luvulla näkemys, että oppikoulu takasi tien menestykseen. Huoli kaulusköyhälistön synnystä ei siis ollut turha, koska oppikoulua pidettiin esilukiona ja esiakatemian luontoisena koulutuksena. Lehtikirjoittelussa pyrittiinkin kehittämään keskikoulusta yleissivistävää kansalaiskoulua, josta vasta pyrittäisiin ammatilliseen koulutukseen tai lukioon. (Pojärvi 1955: 30.)

3.2 Oppikoulu takasi sosiaalisen nousun

Tiina on kansakoulussa, kun kirjasarja alkaa. Koska sotien jälkeen koulut olivat täynnä lapsia, koulua käytiin aamu- ja iltavuoroissa. Aamuvuoro kesti kahdeksasta kahteen ja iltavuoro puolestapäivästä kuuteen illalla. (Utrio 1993a: 515.) Tampereelle rakennettiin 1950-luvun kuluessa toistakymmentä uutta kansakoulua, mutta silti oppilaita oli enemmän kuin kouluihin mahtui.¹¹ Tilanne ei parantunut tästä juurikaan seuraavien vuosikymmenien aikana. (Rasila 1992: 436.)

Perheen muuton yhteydessä Tiina vaihtaa koulua lähempänä sijaitsevaan, koska vanhemmat uskovat hänen muuten myöhästävän liian pitkän koulumatkan vuoksi. Iltavuoroonkaan he eivät halua tytärtään laittaa, koska silloin Tiina ei ehtisi koskaan olla pihalla muiden lasten kanssa. Kansakoulun oppilaiden paljoudesta kertoo sekin, että Tiina aloittaa uudessa koulussa kolmannella luokalla, jonka kolmisensataa oppilasta on jaettu kymmenelle luokalle. (T 30, 34, 37.)

Lasten oli mahdollista pyrkiä oppikouluun kansakoulun neljänneltä luokalta, mikäli vain lukupää ja vanhempien varat sen sallivat. Yksi koe ratkaisi kymmenvuotiaan lapsen koko elämän. (Utrio 1993a: 515.) Oppikouluun pyrkivät lapset eivät usein itse ymmärtäneet tulevan kokeen tärkeyttä, sillä he elivät 10–11-vuoden iässä vielä parasta lapsuuttaan. Oppikouluun pääseminen oli kuitenkin vanhemmille tärkeä saavutus, johon lapset pakotettiin ja houkuteltiin lukemaan. Joskus kokeisiin luettiin jopa yhdessä lasten kanssa. (Pohtola 1955: 26–27.)

¹¹ Keväällä 1950 Tampereella oli 249 luokkaa, joissa oli kussakin keskimäärin 31 oppilasta. Yhteensä 80 luokkaa kävi koulua iltapäivävuoroissa. (Rasila 1992: 436.)

Rauha S. Virtasen *Luumupuu kukkii* (1965) kuvaa kansakoulun neljäsluokkalaisten pyrkimistä oppikouluun keväällä ja syksyllä. Vanhemmat ovat huolestuneita tyttärensä koulunkäynnistä, sillä tämä ei jaksakaan keskittyä oppikouluun pyrkimiseen ollenkaan ja tuleekin hylätyksi ensimmäisellä pyrkimiskerralla. Ajan tavan mukaan vanhemmat lopulta päättävät tytön tulevaisuudesta, sillä heidän mielestään tyttären paikka on oppikoulussa. He uskovat tämän olevan tulevaisuuden sukupolvea, jolle opiskeleminen ja hyvän ammatin saaminen on tärkeää. Tässä tapauksessa tytär joutuu lukemaan vanhempiensa avustuksella koko kesän ja pyrkimään uudelleen syksyllä (Virtanen 1965: 152.)

Vuoteen 1953 saakka oppikoulun pääsykokeet olivat koostuneet uskonnon, äidinkielen, matematiikan ja maantiedon kokeesta. Käytäntö osoittautui kuitenkin huonoksi, kun kaikkia kokeensa hyväksytysti suorittaneita pyrkijöitä ei pystytty hyväksymään oppilaiksi. Vuodesta 1954 alkaen pääsykoetutkinto sisälsikin vain äidinkielen ja matematiikan kokeen sekä kansakoulun opettajan antaman lausunnon pyrkijästä. (Kallio 1955: 62–63, Koski 2003: 298.) Uutta pääsykoemallia perusteltiin myös sillä, että oppikoulun tuli olla jokaisen saatavilla, eikä vain niiden, joilla oli varoja yleistyneisiin preppauskursseihin (*Kotiliesi* 5.1.1955).

Pääsykokeissa oppilaat odottivat jännittyneinä yksinään tai äitinsä kanssa kokeiden alkamista, ja itse kokeessa he joutuivat ensin kirjoittamaan aineen. Sen jälkeen vuorossa oli laskennon koe. Kaksipäiväisten kokeiden jälkeen pyrkijät viimein saivat kuulla tulokset, kun rehtori ne kuuluvalla äänellä luetteli. Parhaimmat oppilaat saivat usein 80 ja huonoimmat noin 55 pistettä. Yhteiskouluihin pääsi alemmilla pistemäärillä kuin tyttö- tai poikakouluihin. (Virtanen 1965: 140, 258–259.)

Tiina pääsee oppikouluun sarjan kolmannessa osassa *Tiina aloittaa oppikoulun*. Oppikouluun oli mahdollista pyrkiä sekä keväällä että syksyllä (Koski 2003: 298), ja Tiina hyväksytään syksyn kokeiden perusteella Tampereen yhteislyseoon.¹² Talon lapsista myös Leila ja Veli käyvät samaa koulua. Juha puolestaan on hyväksytty jo keväällä Pyynikin torin laidassa sijainneeseen Tampereen lyseoon, jonne ei otettu kuin poikia (Rasila 1992: 441).

¹² Tampereen yhteislyseo perustettiin vuonna 1929, ja sen opetus perustui kansakoulun oppimäärään. Kouluun otettiin myös tyttöjä. (Rasila 1992: 442.)

Oppikouluun pääseminen on suuri tapaus lasten elämässä, ja se nostaa heidät toiseen kastiin. Oppikoululaiset olivat ylpeitä saavutuksestaan ymmärtämättä, että heillä oli edessään pitkä ja raskas opintie ennen ammattiin pääsyä (Utrio 1993: 515). Pihan lapset kinastelevat Tiinan oppikouluun pääsemisestä syksyn kokeiden perusteella, sillä Leilan mielestä silloin kouluun otetaan tyhmäpäiset oppilaat, kun taas etevimmät hyväksytään jo keväällä. Juha puolustaa Tiinaa Leilaa vastaan:

– Kokeet ovat samanlaiset sekä keväällä että syksyllä ja tänä vuonna ne olivat vaikeammat kuin koskaan ennen. Tiina on aika mato, koska selvisi niistä kunnialla. (TAO 7.)

Muille pihan lapsille Tiinan oppikouluun pääseminen on iloinen asia, sillä se osoittaa köyhemmille lapsille, että oppikouluun otetaan muitakin kuin rikkaiden perheiden Leiloja ja Juhia. Elvi oli pyrkinyt oppikouluun jo keväällä, mutta hänet oli hylätty. Kallen äidillä sen sijaan ei ole edes varaa kouluttaa poikaansa oppikoulussa talonmiehen pienellä palkalla. Kallen tie viekin ammattikoulun kautta mahdollisimman pian töihin. (TAO 7.) Myöhemmin sarjassa Kalle osoittaa osaamisensa korjatessaan pyörän rikkoutuneet jarrut hetkellisesti. Kallen äiti onkin tuolloin ylpeä pojastaan ja toivoo tämän käyvän ammattikoulun. Sen jälkeen voitaisiin harkita teknilliseen menoa, joka takaisi hyvän työpaikan ja palkan. (TEJ 82.)

Kallen ja Elvin mahdollisuutena ovat myös kansakoulun jatkuoluokat, jotka usein oli jaettu eri linjoihin. Niiden opetus oli käytännönläheistä olematta siltikään ammattiopetusta. Pojilla oppiaineista tärkeimmät olivat maatalous, veisto, metsänhoito ja teknilliset aineet. Tytöt sen sijaan keskittyivät kotitalouteen, kodin- ja lastenhoitoon sekä käsitöihin. Jatkuoluokilla opetettiin myös muun muassa yhteiskuntaoppia, kirjallisuutta ja laskentaa. (Kallio 1955: 13.)

Oppikoulun suorittaminen loppuun asti ei ollut itsestäänselvyys. Huonosti oppikoulussa menestyviä oppilaita uhkasi paluu kansakouluun, ja koulunsa keskeyttäneiden määrä olikin suuri (Laati 1952: 19). Tiinan ja tämän ystävien huoli tulevasta numeroista ei ole turha, sillä etenkin työläiskodeissa ei ollut varaa kouluttaa lapsiaan, jos nämä eivät menestyneet koulussa. Hyvästä koulunkäynnistään huolimatta Tiina odottaa ensimmäistä oppikoulutodistustaan jännityksellä kansakoulu-uhan vuoksi:

Tiina kävi ajatuksissaan lävitse kaikki kokeittensa numerot. Niiden perusteella hänen ei pitänyt saada seitsikkoo huonompaa numeroa, mutta minkä hän opettajien ajatuksista tiesi. Ne saattoivat hyvinkin viitata kintaalla koko kokeille. Tämä ensimmäinen todistus olisi kuin kivijalka, jolle seuraavat todistukset perustuisivat ja tämä näyttäisi, mitä hänellä oli tulevaisuudessa odotettavissa. Tuntui kurjalta ajatellakin, että joutuisi takaisin kansakouluun. (TAO 154.)

Onnekseen ja helpotukseen Tiina pääsee luokaltaan ja päättää pitää todistustensa suunnan hyvänä tulevaisuudessakin.

Oppikouluista ja lukiokoulutuksesta huolimatta naisia ei pidetty soveltuvina kaikille aloille 1950-luvulla. Laivan päällikön työtä pidettiin naisille liian raskaana, ja naisen avioitumista ja perhettä pidettiin esteenä lentokapteenin ja kihlakunnantuomarin uralle. Kaupunginjohtajaksi, maaherraksi ja pääministeriksi nainen sen sijaan oli sovelias, tai ainakaan lakisääteistä estettä aloille ei ollut. (Veikko 1956: 20–21.) Tyttöjen omat toiveammatit sen sijaan olivat käytännönläheisiä, sillä useimmat helsinkiläistytöt halusivat myyjiksi, konttorialalle, kampaajiksi, lastenhoitajaksi tai kotitalouden erilaisiin ammatteihin (Kotiliesi 19.4.1958).

Tiinan urahaaveet muuttuvat usein, kuten nuorille on tyypillistä heidän hakiessaan itseään. Usein haaveet saavat vaikutteita ulkopuolisilta, ja Tiina onkin altis muiden mielipiteille. Etenkin Juhan haaveista tahtoo tulla Tiinan haaveita, kuten tapahtuu hänen luopuessaan näyttelijähaaveistaan pojan vuoksi. Parin unelmissa Tiinan asema on aina olla Juhan sihteerinä. Muut pihan lapset sen sijaan näkevät Tiinan etevänä tyttönä, ”joka ei nakkelsi niskojaan, vaikka pääsisi ylioppilaaksi tai konttoristiksi tai vaikka lentoemännäksi asti (TAO 7).” Lentoemännän ammatti oli naisten palveluammattien tavoitelluin 1950-luvulla (Utrio 2006: 169), mutta opettajaksi Tiinan ei kerrota koskaan haluavan, vaikka se oli yleinen naisten ammatti.

3.3 Ylin auktoriteetti luokassa

Opettajat näyttivät 1950-luvulla aina opettajilta, sillä he olivat tummiin pukeutuneita, nutturapäisiä ja jylyhiä. Tämän vuoksi he olivat lasten mielestä iankaikkisen vanhoja, vaikka eivät olisi täyttäneet edes kolmeakymmentä. (Utrio 1993a: 516.) Vanhoissa

kuvissa opettajat eivät näytä vanhoilta eivätkä nuorilta. He näyttävät opettajan ikäisiltä. (Häme 2005: 43.) Koulumuistoissa opettajien sukupuoli tulee harvoin esille, ja silloinkin vain pienissä viittauksissa ulkonäköön tai siviilisäätyyn (Metso 2000: 273). *Tiina*-sarjassa useimpien opettajien sukupuoli tulee esille vain kerran tai kahdesti.

Tiina-sarjassa opettajat kuvataan erilaisina persoonallisuuksina. Tiinan kansakouluopettajat ovat kumpikin täysin erilaisia: Tiinan eksyessä väärään luokkaan ensimmäisenä koulupäivänään uudessa koulussa hän tapaa opettajien perikuvan “--opettaja astui luokkaan. Sitten kaikkien oli oltava hiljaa. – Hyvä ryhti. Istukaa! opettajalla oli kaikukuva ääni, tukka suittu sileästi yli pään ja suora selkä.” (T 35.) Tiinan oma opettaja sen sijaan on ”[h]erttainen, nuori opettaja, jolla oli pehmeä ääni ja vaaleat kiharat korvilla - - (T 37).” Kansakoulumuistoissa opettajat muistetaan silti etäisinä ja ankarina auktoriteetteina (Metso 2000: 271). Vaikka ensimmäinen Tiinan opettajista on selvästi tyypillinen muistojen opettaja, hänestä syntyvää mielikuvaa rikotaan huumorintajulla, jota hän osoittaa Tiinaa kohtaan. Tiina mieltääkin hänet ulkomuodon perusteella juuri oikeanlaiseksi opettajaksi:

Opettajan silmien välissä oli jatkuvasti pieni ryppy, ja hän tunsu oikein pitävänsä siitä. Tuollainen suora selkä ja selvä ääni ja komentava ryppy kuuluivat ehdottomasti juuri opettajalle. (T 38.)

Oppikoulussa Tiinan opettajia kuvataan tarkemmin muun muassa Tiinan ja Veljen puheissa kotona. Selkeästi erilaisiksi opettajiksi nousevat suomen kielen opettaja Risuparta ja matematiikan opettaja Kolmio. Lisäksi sarjassa esiintyvät muun muassa huumorintajuinen rehtori, maantiedon opettaja Marsu ja uskonnonopettajana toimiva pastori, joka on innostunut tutkimaan oppilaiden ajatuksia ja mielipiteitä.

Opettajan asema takasi auktoriteetin, jolle oppilaat eivät uskaltaneet sanoa vastaan. Opettajia pelättiin aina, koska he saattoivat vanhan perinteen mukaisesti näpäyttää tai tukistaa oppilaita. (Utrio 1993a: 516.) Kaikki, mitä luokassa tapahtui, oli opettajan määrättävissä, eivätkä siihen muut aikuiset puuttuneet. Opettajan ja oppilaan suhde oli hierarkkinen, ja vuorovaikutus heidän välillään käytännössä vain se, että oppilaat vastasivat opettajien kysymyksiin. (Metso 2000: 271, 273–274.) Kolmio ja Marsu ovat 1950-luvulle tyypillisiä opettajia kovan kurinpidon ja oppilaiden heitä kohtaan osoittaman kunnioituksen vuoksi. Heissä yhdistyvät tiukan ja vaativan opettajan kaikki piirteet. Lisäksi heitä pystyy hyvin pitämään sukupuolettomina.

Kolmio on Tiinan luokanvalvoja ja matematiikan opettaja. Heti ensimmäisellä tunnilla Tiina joutuu vierustoverinsa kiusaamaksi. Koska hän ei kuitenkaan halua paljastaa syytä opettajalle, hän saa Kolmion silmissä ikuisen häiritsijän maineen. Veli kuvaa Kolmiota kuivettuneeksi vanhaksi harpuksi, sillä tämä on laiha ja kiukkuinen nainen, jolla kasvaa mustia karvoja ylähuulessa (TAO 31).

Maantiedon keski-ikäinen naislehtori puolestaan on saanut liikanimen Marsu, mutta nimestään huolimatta hän on erinomainen opettaja. Hän saa oppilaat lukemaan ja osaamaan läksynsä innostavalla asenteellaan, mutta samalla hän on myös tiukka kurinpitäjä. Marsun kuvastaakin 50-luvun tyypillisintä opettajaa, sillä hänen tunneillaan ei supatella tai leikitä kynillä. Hänen mielestään koulu ei ole markkinatori eikä nukkumista ja haaveilua varten. (TAO 60–61.)

Kolmion ja Marsun vastakohta on suomen kielen opettaja, joka on ystävällinen vanha mies. Koska tämä partoineen muistuttaa Väinämöistä, oppilaat kutsuvat häntä Risuparraksi. Tiinan mielestä Risuparta on heti ensimmäisestä päivästä lähtien koulun paras opettaja. Ystävälliset opettajat jäivät poikkeuksetta mieleen, sillä he olivat poikkeuksia vakavuuden ja muodollisuuden sävyttämässä koulumaailmassa (Metso 2000: 271). Risuparta ymmärtää, että Tiinan meluaminen tunnilla johtuu vierustoverista Matista, joka on solminut tytön esiliinan nauhoistaan tuoliin kiinni. Risuparran kysyessä, mitä Matille olisi tehtävä, Tiina vastaa rehellisesti, että tämän tulee aukaista nauhat. Muut oppilaat voivat vain kuunnella hiljaisina ja ihmetellä Tiinan rohkeutta, sillä he eivät itse uskaltaisi vastata noin kellekään opettajalle.

Opettajan kunnioittamisen pakko oli jo murtumassa 1950-luvulla, vaikkakin vastaansanomista opettajalle pidettiin edelleen uskaliaana tekona (Koski 2003: 299). Kansalais- ja oppikoulumuistoissa opettajien auktoriteettia ja opetusta kyseenalaistettiin enemmän kuin kansakoulumuistoissa (Metso 2000: 272). Tiina kyllä kunnioittaa opettajiaan, mutta uskaltaa sanoa näille myös vastaan rehellisen omantuntonsa vuoksi. Samalla hän myös joko järjestää itsensä pinteeseen tai pääsee siitä pois.

Uskonnon tunnilla opettaja järjestää kyselyn oppilaiden lempivirsistä. Taululle kerätään oppilaiden ehdottomat yhdeksän virttä ja opettajan ehdotus. Niistä jokainen saa äänestää

oman lempivirtensä. Äänestyksessä käy kuitenkin niin, että Tiinan ehdottama virsi saa seitsemän ääntä ja opettajan ehdottama hautausvirsi kaikki loput äänet. Muut ehdotukset jäävät ilman ääniä. Tämä on Tiinan mielestä halpamaista imartelua luokan osalta, ja hän uskaltaa sen myös sanoa opettajalle: kukaan nuori ei äänestäisi hautausvirtää maailman kauneimmaksi lastenvirsien joukosta. Ajan tavan mukaan opettajalla olisi täysi oikeus ajaa Tiina ulos vastaansanomista, mutta tämä alkaakin miettiä tytön sanoja:

Pastori siveli miettivästi leukaansa ja oli pitkän aikaa vakavan näköinen. Tiinan ystävät pelkäsivät sydän kylmänä, että tämä saisi lähteä luokasta, sillä opettajalle ei sopinut puhua sillä tavalla. Tiina itse ei ymmärtänyt pelätä. Hän oli puhunut yksinomaan totta, niin että mitäpä pelättävää hänellä oli. Lopulta opettajan kasvoille kohosi hymy ja hän tunnusti, että Tiina saattoi hyvinkin olla oikeassa. Hänen virtensä ei tosiaankaan ollut mikään lasten virsi. (TAO 45.)

Opettajainhuoneessa opettajat saivat olla rauhassa, ja kaikenlaisten arkisten asioiden lisäksi siellä puitiin tietysti oppilaita. Koska etenkin lahjakkaat ja huolta tuottavat oppilaat puhuttivat (Häme 2005: 41), ei ole ihme, että Tiinakin joutuu puheenaiheeksi. Tätä ei kuitenkaan välttämättä ymmärretä kotona. Tiinan äiti on kauhuissaan kuullessaan, että Tiinalle nauretaan opettajainhuoneessa heti ensimmäisen päivän jälkeen tämän tuoliin solmitun esiliinan vuoksi. Opettajien naurun kuulleen Veljen mielestä on kuitenkin itsestään selvää, että oppilaiden kommelluksille nauretaan. Opettajille auktoriteetti on tärkeää, mutta keskenään he voivat laskea leikkiä:

- Nauravatko opettajat tuollaisille asioille? äiti oli kauhistunut.
- Tietysti he nauravat, mutta vasta opettajanhuoneessa. Luokassa ne ovat tai ainakin näyttävät vihaista tyrannia ja huutavat ja ajavat ulos ja panevat nimen päiväkirjaan. (TAO 30.)

3.4 Koulunkäynti kurissa ja nuhteessa

Koulunkäynti oli 1950-luvulla samanlaista kuin 1940-luvullakin: Koulua käytiin kuusi päivää viikossa ja kuudesta seitsemään tuntia päivässä. Lauantaisin koulu tosin loppui aiemmin kuin yleensä. Oppilaat nousivat seisomaan opettajan tullessa sisään, samoin vastatessaan kysymyksiin, jotta opettaja ja oppilaat kuulivat, mitä sanottiin. Muuten tunneilla puhuttiin vain, jos saatiin lupa, eikä luokasta poistuttu omin päin kesken tunnin. Tunnilla meluamisesta jouduttiin ulos, ja kielletyistä teoista sai muistutuksia. (Koski 2003: 299, Utrio 2003: 37.)

Koko koulu kerääntyi joka aamu juhlasaliin aamuhartauteen. Tuolloin veisattiin yhdessä virsi ja uskonnonopettaja piti lyhyen saarnan ja rukouksen. (Utrio 1993: 516.) Käytäntö on sama *Tiina*-sarjassakin: vahtimestari sulkee ulko-ovet rukouksen ajaksi, ja luokat järjestäytyvät rukousriveihin siirtyäkseen juhlasaliin (TAO 60).

Oppitunnit olivat samanlaisia, sillä koulut toimivat vakiintuneen opetussuunnitelman mukaan. Äidinkielen tunnilla opeteltiin Setälän kielioppia hieman uudistettuna alaluokilta aina yhdeksänteen asti. (Häme 2005: 43.) Lukuaineiden, kuten historian, uskonnon ja luonnontieteiden tunneilla järjestäjät hakivat asianomaiset kuvataulut, jotka osattiin ulkoa. Lisäksi havainnollistavana materiaalina käytettiin täytettyjä eläimiä, kiviä ja oikeaa luurankoa (Utrio 1993a: 510.)

Koulunkäynti näkyi ja tuntui nuoren elämässä, koska opiskelun eteen joutui tekemään töitä (Metso 2000: 276). Jo kansakouluopetuksessa läksyihin kiinnitettiin paljon huomiota, sillä niitä oli paljon ja kaikki myös luettiin. Koska pistokokeita oli jatkuvasti, ulkolukua suosittiin paljon. Kotonakin läksyt piti tehdä ennen kuin pystyi lähtemään ulos. (Utrio 2003: 37, 32.) Tiinalle läksyjen ei kuvata olevan suuri ponnistus, sillä hänellä on hyvä muisti ja hän oppii asiat nopeasti. Pitsinvirkkuun yhteydessä todetaan, että ”[h]än olisi oppinut viikon läksyt ulkoa siinä ajassa kuin sai virkatuksi yhden ainoan kapean kerroksen” (T 43).

Kaari Utrio (1993a: 515–516) muistelee, kuinka käytöksen numeron piti olla kymmenen. Käytöksenalennus, jonka sai vilpillisestä teosta, kuten luntaamisesta, varastamisesta tai toisen oppilaan väärästä syyttämisestä, oli häpeällinen asia. Käytöksenalennus ei ole kaukana Tiinan kohdalla, kun hän uskontotunnin jälkeen löytää pulpetistaan haukkumakirjeen luokan tytöiltä, jotka eivät hyväksy hänen rohkeuttaan. Tiinan epäonneksi heillä on matematiikkaa, ja Kolmio luulee Tiinan yrittävän luntata läksyt. Hän komentaa Tiinaa tuomaan paperin hänelle luettavaksi, mutta tyttö ei tahdo opettajan lukevan törkyistä kirjettä, joten hän syö sen. Opettaja uhkaa Tiinaa jo rehtorin kanslialla ennen kuin tämä keksii lasketella ulkoa päivän läksyt. Rehtorin luona käynti olisi merkinnyt käytöksenalennusta luntaamisen yrityksestä. Kolmio pitää Tiinan tunnin ajan jännityksessä miettiessään sopivaa rangaistusta tytölle:

Tunti kului niin hitaasti, että Tiinasta alkoi tuntua, ettei se päättyisi milloinkaan. Viimein kello kuitenkin kilahti soimaan. Kolmio kokosi kirjansa ja nousi korokkeelleen seisomaan. Luokka pidatti hengitystään.

– Olen ajatellut asiaa ja uskon, että Tiina ei aikonut luntata. Paperi hänen kädessään oli kai todellakin kirje. Käynti rehtorin luona jää näin ollen, mutta sopimattoman käytöksensä ja opettajan vastustamisen takia hän saa jäädä tunniksi jälki-istuntoon. Vahtimestari tulee päästämään hänet aikanaan pois. Luokka saa poistua. (TAO 51.)

Jälki-istunnon lisäksi Tiina joutuu luokasta ulos sopimattoman käytöksen vuoksi. Vaikka Tiina yleensä on innostuneesti mukana maantiedon tunnilla, hän ei pysty eräänä aamuna keskittymään opetukseen salaseuran suunnittelun vuoksi. Marsu huomaa tämän ja testaa tyttöä kysymyksillä, joihin tämä ei osaa vastata. Kun Tiina vielä supisee tunnilla malttamattomuudessaan Hildalle, opettaja käskää Tiinan ulos luokasta. Vaikka Tiina joutuukin usein ulos luokasta tai jälki-istuntoon, häntä hävettää ulos joutuminen periaatteessa turhasta syystä, ja hän on tuntevinaan muun luokan ivalliset katseet selässään.

Tiina joutuu Marsun kanssa tekemisiin toisenkin kerran, mutta selviää silloin vähäisin seurauksin. Hän aikoo pelästyttää Hildan ja Iisan, jotka ovat järjestäjinä. Hän piiloutuu luonnontietoluokassa olevaan luurangon säilytyskaappiin, sillä luuranko on viety korjattavaksi. Oven avautuessa Tiina heiluttelee suojavaatetta ja päästelee aavemaisia ääniä, mutta yllätys on suuri, kun ovella seisookin Marsu. Tiina ei jää odottamaan opettajan reaktiota vaan pakenee paikalta. Seuraavan välitunnin ja tunnin ajan Tiina hermoilee opettajan reaktiota, vaikka hänestä näyttää, että Marsu hymyilisi tunnilla. Tunnin lopuksi onkin yllätys, että Marsu sanoo vain: ” – Jospa Tiina kirjoittaisi siististi paperille yksityiskohtaisen luettelon ihmisen luista ja toisi sen ensi tunnilla minulle (TAO 127).” Opettajalla olisi ollut täysi oikeus antaa Tiinalle jälki-istuntoa, pahimmassa tapauksessa jopa laittaa merkintä pöytäkirjaan tai antaa lappu kotiin vietäväksi.

Tiinan ajattelemattomuudesta ja rehellisyydestä on sekä haittaa että hyötyä. Joskus hän selviytyy niiden avulla pinteestä ja joskus ei. Tottelemattomuutensa vuoksi hän usein seisookin oven ulkopuolella tai on jälki-istunnossa. Sen vuoksi onkin ihmeellistä, ettei hän saa koskaan käytöksenalennusta. Tiinan rehellisen ja suoran käytöksen voidaan siis katsoa miellyttävän opettajia, koska he ymmärtävät rämäpäistä tyttöä. Jo ensimmäisen päivän jälkeen Tiina on jäänyt opettajien mieleen aiheuttamansa sekasotkun vuoksi, mutta nämä antavat hänelle silti tunnustusta:

Sinä [Tiina] olet nostanut osakkeitasi heti ensimmäisenä päivänä oikein tuntuvasti. Ukko [Risuparta] kehui sinua reippaaksi ja sanavalmiiksi ja järkeväksi tipuseksi sellaisella äänellä kuin olisi maistellut sokeria, ja Kolmiokin myönsi, että sinä vaikutit nopsajärkiseltä, kunhan vain et kolistele vastaisuudessa niin kauheasti. (TAO 32.)

Oppikoulun opetus perustui ”luulot pois” -pedagogiikkaan, mikä tarkoitti vaikeita kokeita, ala-arvoisia numeroita todistuksiin, luokalle jättämisiä ja oppilaiden julkista nöyryyttämistä (Koski 2003: 300). Opettajien ärtymys kohdistui usein heikkoihin oppilaisiin, ja he saattoivatkin moittia oppilaita armotta, vaikka nämä olisivat tehneet kaiken voitavansa. Opettajat eivät kuitenkaan voineet tietää oppilaiden kotioloja ja muita vaikuttavia seikkoja, joten virhearvioita tapahtui ymmärrettävästi. Luokkatoverit sen sijaan kyllä usein huomasivat tunnollisten, mutta heikkojen oppilaiden ponnistelut ja suhtautuivat heihin sen vuoksi ymmärtävästi. (Pylkkänen 1951: 26.)

Tiinan vierustoveri Matti saa opettajien silmissä heikon oppilaan maineen jo oppikoulun alkaessa. Hän on huono muun muassa matematiikassa ja suomen kielessä, minkä hyväsydäminen Tiinakin huomaa, joten hän alkaa auttaa poikaa niiden parissa. Opettajien ärtymys Mattia kohtaan on ymmärrettävää, sillä tämä hosuu ja viittaa tunnilla saadakseen opettajat luulemaan, että hän osaa jotain. Opettajan kysyessä Matti ei kuitenkaan osaa vastata mitään.

Ehtojen antaminen ja luokalle jättäminen kontrollin muotona olivat normaali käytäntö oppikoulussa (Koski 2003: 300). Luokalle joko suoraan tai suorittamattomien ehtojen vuoksi jääneiden prosenttiluvut kuitenkin laskivat 50-luvulla sotia edeltäneestä ajasta, esimerkiksi vuonna 1939 luokalle jääneitä oli 18,4 prosenttia, kun heitä vuonna 1954 oli 14,1 prosenttia. (Kallio 1955: 64.)

Tiina saa ehdot sairastettuaan tuhkarokkoa pari viikkoa keväällä juuri ennen ruotsin kokeita. Hänen ruotsin numeronsa on jo ollut viitonen edellisessä todistuksessa eikä kielen opiskelu mene sen paremmin kevään kuluessakaan. Viimeisen kokeen Tiina kuitenkin luulee selvittäneensä kunnialla läpi. Pahaksi onneksi Tiinan ja hänen luokkatoverinsa Aunen vastaukset ovat identtisesti väärin, joten opettaja luulee heidän luntanneen ja pudottaa kummankin numeroa yhdellä alaspäin. Ajan tavan mukaan opettaja katsoo olevansa itse oikeassa eikä voi uskoa tyttöjen vilpittömyyteen. Lisäksi

tytöt joutuvat käytöksenalennus-uhkauksen kohteeksi yritettyään selittää yhteneväistä virhettään opettajalle. Lopulta väärinkäsitys selviää rehtorin avulla, ja tytöt välttyvät käytöksenalennukselta, mutta Tiinan ruotsin numerolle ja ehdoille rehtori ei voi tehdä mitään.

Ehdot ovat niiden yleisyydestä huolimatta kova paikka Tiinalle, jolle koulumenestys on tärkeää. Tiina pelkää muiden pitävän häntä tyhmänä, koska sai numeron, josta oli ollut varma, ettei saisi sitä koskaan. Lopulta hän joutuu kuitenkin myöntämään, että ansaitsi numeron oman käytöksensä vuoksi: ”Minä en lukenut joulun jälkeen ruotsia juuri ollenkaan, ja isä sanoikin jo, että itselleni minä kiusaa teen, kun en lue, ja tässä se nyt on, tytön silmissä oli epätavallisia kyyneleitä (TSE 181).”

Koulumuistoissa oppilaiden paikkaa luokkayhteisössä jäsensivät sukupuoli ja sosiaalinen tausta, joilla oli nykyistä suurempi merkitys oppilaan kohtelun ja kokemusten kannalta (Metso 2000: 272). *Tiina*-sarjassa ne ovat merkitseviä tekijöitä oppilaiden välisissä suhteissa. Kun Tiina aloittaa oppikoulun, hänen luokkansa muodostuu eri yhteiskuntaluokista olevista lapsista. Luokkakavereista Sylvi on hyvin köyhistä oloista, mikä näkyy hänen vaatetuksessaan. Tämän vuoksi hän joutuu myös kiusauksen kohteeksi, kun luokan niin sanotun kermasakin tytöt eivät hyväksy muiden erilaisuutta joukossaan. Tiinan vierustoveri Matti sen sijaan ostaa muiden kaveruutta tuomalla heille karkkia vanhempiansa kaupasta. Tiina kiistää Juhalle, ettei ole ihastunut Mattiin, vaikka luokan tytöt niin väittävätkin kateellisuuksissaan:

Minä [Tiina] en välittäisi sellaisesta mammanpojasta, enkä viitsisi leikkiä sen kanssa, vaikken ketään muuta tuntisi. Eihän se uskalla kiivetä edes koulun pihassa kasvaviin puihin, ja minä voitan sen pukkitappelussa. Tytöt ovat niin kateellisia, koska haluaisivat itse ne karamellit, jotka minä saan. (TAO 76.)

3.5 Koulu sitoo yhteen

Nuorten vapaa-ajan käsite alkoi muotoutua 1950-luvulla, kun koti- ja koulutöistä jäi vapaata aikaa yhä enemmän. Oppikoulujen pyrkimykseen oli jo aiempina vuosikymmeninä kuulunut oppikoululaisten pitäminen erillään muista nuorista, mikä jatkui edelleen. Koulut pyrkivät siihen luomalla oman maailmansa ympärilleen niin

arkena kuin juhlanakin. Oppikoulujen toimintaan kuului muun muassa harrastuskerhoja, omia illanviettoja eli konventteja sekä muita kokoontumisia. Kouluissa toimi teinikuntia, luontokerhoja, urheiluseuroja, keskustelukerhoja, shakkikerhoja, askartelukerhoja, raamattupiirejä sekä kuoroja ja orkestereja. Kerhot tähtäsivät toiminnassaan virkistykseen sekä älylliseen ja emotionaaliseen kehittymiseen. (Koski 2003: 293, 303.)

Teinikuntien järjestämiin teinihippuihin käytiin kampaajalla, tupeerattiin tukka, kiristettiin leveä vyö pönkkähameen vyötärölle ja laitettiin jalkaan korkokengät. Koulun tiloissa järjestettyjä illanviettoja valvoivat opettajat, ja ne sisälsivät ohjelmanumeroita sekä lopuksi laululeikkejä keskikoululaisille ja lukiolaisille tanssia. (Koski 2003: 303.)

Tiinalla on selvästi kaksi eri kaveripiiriä, jotka muodostuvat pihan lapsista ja koulukavereista. Pihan lapsien ryhmä on tiivis, ja koulukavereiden tuomista pihaan pidetään suoranaista rikkomuksena. Yhteiset leikit pihan lasten ja koulukavereiden kesken ovat mahdottomalta tuntuva ajatus. Tiinan ystävistä Leila on poikkeus, sillä hän kuuluu sekä pihan lapseen että koulukavereihin, mutta hän ei ole Tiinan parhaita ystäviä kummassakaan joukossa. Koulussa Tiinan lähimmän kaveripiirin muodostavat Iisa, Hilda ja Matti. Pihassa Juha ja Elvi puolestaan ovat Tiinan luottoystävät. Koska Elvi ei käy oppikoulua, hän jää sivuun Tiinan ja Leilan koulutapahtumista

Tyttöjen erilaiset kerhot olivat 1950-luvulla ilmeisen yleisiä. Katarina Haavio (1992: 33–34) muistelee, kuinka he perustivat ystävyysliiton ”Little Ladies”, jonka tunnuslauseena oli ”Voita itsesi!”. Kirjassa *Tiina aloittaa oppikoulun* Tiina perustaa ystäviensä Hildan ja Iisan kanssa ”vaikenevien naisten kerhon”, jota kutsutaan myös ”Vaitiolokerhoksi”. Pääperiaatteena on, ettei saa huutaa tai riidellä, vaikka suuttuisikin jollekin. Selväksi oppikoululaisten ja kansakoululaisten eron tekee kerhon perustamisen yhteydessä se, ettei Tiina kertaakaan mieti Elvin mukaan ottamista. Sen sijaan hiljaisen koulutoverin Sylvin tytöt huolisivat mukaansa, vaikka Tiina ajatteleekin, ettei Sylvi kuulu hiljaisuutensa vuoksi hänen tavalliseen ystäväpiiriinsä.

Yleisesti oppilaiden toivottiin löytävän ystävikseen sellaisia oppilaita, joiden parissa he oppivat hyviä käytöstapoja. Tällöin heidän aikansa ei mennyt koulussa hukkaan eikä oppiminen ollut myrkyä. (Pylkkänen 1951: 26.) Tiinan ystäväpiirit eivät edusta hyvin

käyttäytyviä oppikoululaisia. Hänen on pakko myöntää itselleen, että ”[h]änen sakkinsa huusi ja riehui ja laski takamuksillaan porraspuita silloin kun opettajain silmä vältti - - (TAO 62).” He osaavat pitää hauskaa ja erottuvat siksi joukosta. Vanhempien ihmisten joukossa he herättävät sekä huvittuneisuutta että ärtymystä vallattomuudellaan. Äidin mielestä Tiinalla on huono maku ystäviensä suhteen, koska hän valitsee aina villeimmät kavereikseen. Tiinan palattua kotiin palaneelta talolta, jossa hän on ollut poikien mukana leikkimässä, äiti erottelee oppikoululaiset paremmin käyttäytyviksi kuin muut (talon) lapset:

- Yksinkö sinä [Tiina] siellä olit.
- En minä yksin. Oli siellä toisiakin.
- Keitä sitten? Tämän talon lapsia, vai? Eivät ne ainakaan luokkatovereitasi voineet olla, sillä eivät kai oppikoululaiset tuollaisiin paikkoihin mene.

Koulunkäynnin vaativuudesta huolimatta tyttöjen elämään kuului myös paljon enemmän. Seuraavassa luvussa käsittelen heidän elämäänsä säännöstelyn vuosikymmenen jälkeen, kun niukkuus vielä vaikutti jokaisen perheen arkiseen elämään. Millainen tytön tuli olla, ja vastasiko Tiina tätä kuvaa?

4 IHANAT TYTÖT 1950-LUVULLA

4.1 Nuorten harrastusmahdollisuudet lähiöissä

Yhteiskunnallisen Korkeakoulun tutkimuslaitoksessa tutkittiin 1950-luvulla työväestön ja nuorison sivistysharrastuksia. Tutkimuksen mukaan nuorten suosituin harrastus oli urheilu, voimistelu ja muu liikunta. Pojat olivat vain hiukan tyttöjä kiinnostuneempia näistä. Keskiluokan nuoret olivat vähän innokkaampia urheilemaan kuin työläis- ja talonpoikaisnuoriso. Suomalaisnuoret myös lukivat paljon, kuuntelivat radiota, kävivät elokuvissa, iltamissa ja tansseissa. Kahviloissa ja ravintoloissa käyminen oli jo yleisempää kuin aiemmin, mutta siltikin harvinaista. (Kaarninen 2006: 27–28.)

Tiina-sarja kuvaa erinomaisesti 1950-luvun nuorison harrastusmahdollisuuksia kaupungin lähiöissä. Nuorison keskeisimmät kohtauspaikat sijaitsivat kodin ulkopuolella ja usein juuri ulkona, jossa oli tilaa enemmän kuin sisällä. Tärkeitä kohtauspaikkoja olivat muun muassa porraskäytävät, kellarit, pihat, metsiköt, joutomaat ja hylätyt talot, urheilukentät ja koulut. Talojen väliin muodostui pihoja, vaikka niitä ei tarkasti rajattukaan. Saman talon lapset leikkivät yleensä yhdessä. (Saarikangas 2006: 50.) Tiinan muuttaessa taloon muut hyväksyvät hänet mukaansa pienen kyräilyn jälkeen. Nopeasti tyttö kohoaa arvoasteikossa muiden tyttöjen yläpuolelle ja Juhan parhaaksi kaveriksi.

Tampereen kaupunki kasvoi 1950-luvulla uusien asuinalueiden myötä. Ensin rakennettiin Tammelan itäpuolelle Kalevan kaupunginosa, jonne nousi uusia torni- ja lamellitaloja. Myöhemmin myös kaupungin länsiosa kaavoitettiin ja alueelle syntyi uusia kaupunginosia. (Aatsinki 1999–2006: Kaupunki 1940–1960.) Teoksessa *Tiina joutuu sairaalaan* kuvataan Kalevan uutta kerrostaloa. Hissillisen talon modernius näkyy kuvauksessa, sillä hissin toiminta on tarkkaan selostettu, kun Tiina, Juha ja Kalle käyvät ajelemassa sillä tekemisen puutteessa. Nykyisin niin arkinen asia kuin hissi on kuvattu moderniksi hirviöksi, jonka käyttö vaatii totuttelua:

Vähän matkan päähän heidän talostaan oli rakennettu kesän aikana kymmenkerroksinen kivitalo, pitkä ja laiha, ja siinä oli kuulemma itseajatteleva hissi. Senkun nappuloita painoi, niin se meni ylös ja tuli alas

ja pysähtyi jokaisessa kerroksessa, mihin sen oli käsketty pysähtyä. Se ei mennyt minkään kerroksen ohi, eikä jättänyt ketään kyydistä. (TJS 63.)
He innostuivat painamaan joka ainoan napin alas ja kone ampaisi äänettömästi liikkeelle. Se pysähtyi toisen kerroksen kohdalla, pysähtyi kolmanteen kerrokseen ja neljänteen, ja jatkoi aina hetken odotettuaan käskemättä matkaansa. (TJS 63–64.)

Hissitaulussa oli ykkösen alapuolella kirjaimet k, p ja s alekkain, mutta niihin he eivät olleet uskaltaneet koskea. Nehän voisivat viedä meidät millaiseen vankilakerrokseen tahansa. (TJS 66.)

Uudet lähiöt olivat 1950-luvulla tietynlaisia raja- ja välitiloja, sillä ne muodostivat uuden tilan kaupungin ja maaseudun välille. Lähiöt olivat uusia kaupunkilaisten koteja, eikä kaupunki ollut enää vain keskustan kivitalot. Metsään rakentaminen oli sodan jälkeinen tendenssi, joten kerrostalot vietiin lähiöissä metsiin. Metsät ja asutusten laidalla oleva asumaton joutomaa olivatkin keskeinen osa lähiöitä. (Saarikangas 2002: 292.)

Lähiörakentamista on kuvattu *Tiina*-sarjassakin, sillä vähitellen Tiinan ja Juhan kokoontumispaikka Liisankallio muuttuu peltovainiosta ojitetuksi asuinalueen pohjaksi. Todellisuudessakin Liisankallion alue täyttyi asuinrakennuksista 1960-lukuun mennessä. Sen rakentaminen aloitettiin vähitellen sotien jälkeen. (Aaltonen 1999–2006a: Kalevan alueen rajojen määrittely [Viitattu 13.4.2008].) Alue oli tunnettu tamperelaisten vapaa-ajanviettopaikkana hyvien suksimäkiensä vuoksi (Aaltonen 1999–2006b: Liisankallion rakentaminen [Viitattu 13.4.2008]). Se on *Tiina*-kirjoissa tärkeä Tiinan ja Juhan neuvottelujen pitopaikka, jolta avautuu panoraamamainen näköala esikaupunkialueelle:

Talo, jossa he asuivat, rajoittui avonaiseen niittyyn, joka kauempana kohosi mäntyjä kasvavaksi kallioksi. Tämän kallion Juha ja Tiina olivat ottaneet neuvottelupaikakseen. Joka kerta, kun heillä oli tärkeää juteltavaa, he ravasivat sinne. (TK 7.)

Liisankallio hehkui aamuauringin kullassa ja sen ympärillä levittyvät pellot olivat kauniilla oraalla. - - Kukaan ei tullut kieltämään heitä, kun he kapusivat ylös kallion kuvetta, ja pian he istuivat tyytyväisesti huohottaen sen laella. Esikaupunkialue levittyi heidän eteensä, ja takana kohosi taaja mäntymetsä. (TS 22.)

Hylätyt ja palaneet talot sekä kaatopaikat olivat poikaporukoiden tapaamispaikkoja. Teoksessa *Tiina aloittaa oppikoulun* Juha tutustuttaa Tiinan poikien salaiseen

maailmaan palaneella talolla, jonka luona pojat rakensivat linnoituksia, kokosivat autoja romuista ja viettivät muutenkin aikaansa. Tiina kelpuutetaan joukkoon, ja hän tekee työtä muiden mukana. Päivän lopuksi hän saa kutsun tulla uudestaan. Juhan kaverina Tiina kelpuutetaan moneen paikkaan, joihin hän ei tyttönä muuten pääsisi. Tiina saa pelata poikien kanssa jalkapalloa, ja hän pääsee jalkapallo-otteluihin ja jäätelöbaariin Juhan rahojen turvin.

Urheilua ja liikuntaa pidettiin 1950-luvulla keskeisenä vapaa-ajan toiminnan muotona, ja urheilukentät saivat suuren merkityksen lasten ja nuorten elämässä. Suurin osa urheilukentillä tapahtuvasta toiminnasta oli lasten ja nuorten omaehtoista pelaamista ennemmin kuin järjestäytyntä harrastustoimintaa. Urheilukentillä harrastettiin kesäisin palloilupelejä ja yleisurheilua, talvisin taas luistelua ja muuta jääurheilua. (Saarikangas 2006: 53–54.) Urheilu ja ulkoilmaelämä ovatkin korostuneesti esillä *Tiina*-sarjassa. Lapset leikkivät ja pelaavat päivällisen jälkeen pihalla, talvella he laskevat mäkeä, hiihtävät ja luistelevat. Kesäisin Tiina myös tekee telttaretkiä ja pyöräilee mummon luo Juhan kanssa. (Rättyä 1992: 25.)

Talvella Tiinan täytyy päästä luistelemaan, koska muutkin talon lapset käyvät läheisellä radalla ja kertovat aina palatessaan, kuinka mukavaa heillä oli. Koska perheellä ei ole varaa oikeisiin luistimiin, Tiina päättää ostaa nurmikset¹³, kuten Kallella ja Elvilläkin on. Kalle on hankkinut nurmiksensa romukaupasta ja kunnostanut luistimet parhaan kykynsä mukaan:

Hienot ne eivät toki olleet Juhan hokkareihin ja Leilan upeisiin kaunoluistimiin verrattuina, mutta olivatpa luistimet kuitenkin. Ruostetta oli siellä täällä, ja ne oli sidottava jalkoihin remmillä, jotta pysyisivät paikoillaan, mutta yhtä lujaa niillä pääsi kuin muillakin, ja sehän se oli pääasia. (T 68.)

Keväällä luistelukauden päättää rusettiluistelu, jota lapset odottavat malttamattomina. Rusettiluistelun idea on, että pojat saavat numerolapun ja silkkinauhan ja tytöt ainoastaan numerolapun. Illan aikana pojat etsivät itselleen parin samannumeroisesta tytöstä ja solmivat tämän käteen silkkinauhan. Löydetty pari oli tarkoitettu seuraksi

¹³ Nurmiksiksi kutsuttiin Nurmes-luistimenterää, joka kiinnitettiin lasten monojen kantaan ruuveilla. Mono-nimitys oli yleistynyt Monosen kenkätehtaan hiihtokengistä tarkoittamaan hiihtokenkiä yleensä, ja niiden pohjia voitiin vahvistaa kanta- ja kärkiraudoin sekä tervaamalla ja rasvaamalla. (Larmola – Lumme 1992: 59.)

koko iltapäiväksi. Elvi saa parikseen komean oppikoululaisen, kun taas Leila joutuu tyytymään itseään päätä lyhyempään kahdeksanvuotiaaseen. Tiinan pariaksi paljastuu illan aikana Juha, mutta kotona Tiina saa kuulla Veljeltä, että Juha osti purukumipakkauksella numerolapun eräältä pikkupojalta.

Vaikka luistelu vaatiikin Tiinalta harjoittelua, hiihtämisessä hän on keskivertoa parempi jouduttuaan koko pienen ikänsä pysyttelemään isänsä ja veljensä kannoilla. Juhaan tutustumiseen jälkeen Tiinan hiihtäjänlahjat vain kasvavat ainaisten paremmuuskilpailujen vuoksi. Ensimmäisessä hiihtokilpailussa Tiinan hiihtotaidot jopa yllättävät Juhan, sillä vaikka hän kuinka panee parastaan, tyttö melkein voittaa hänet:

Suksi suihki ja lumi ryöppysi, kun he painelivat rinta rinnan eteenpäin. - - Vasta viimeisellä metrillä, juuri ennen pääterajaa, Juha sai työnnetyksi itsensä sen verran eroon, että voitti kiistan. Huohottaen hän kääntyi katsomaan sivulleen. Siinä Tiina tosiaankin seiso. Tämän kasvot olivat hehkuvan punaiset, ja hän hengitti puuskuttaen, mutta vieressä hän joka tapauksessa seiso. (T 56.)

Sisälle nuoriso harvemmin uskaltautui, varsinkaan toistensa kotiin. Kylmällä ilmalla tapaamispaikkoja olivat kuitenkin pyykkitupa ja vintinraput tai vintti. Niissä ainaisena pelkona oli kuitenkin talonmies, joka ei hyväksynyt lasten leikkejä sisällä. Talonmiehen tehtävänä oli kieltää ja valvoa kieltojen toteutumista, kun taas lasten tehtävänä oli rikkoa sääntöjä ja kiusata talonmiestä (Utrio 1993: 313). Sääntöjen rikkomisessa Tiina ja Juha ovat kekseliäitä, ja heissä talonmiehellä onkin vahtimista. Lapsille talonmies edustaa välttämätöntä pahaa ja hauskuuksien kieltäjää, mutta he tuskin koskaan tulevat ajatelleeksi, että talonmies ajattelee vain heidän omaa parastaan ja on huolissaan lasten kolttosista.

– Mennään tuonne puupinon päälle, hän [Juha] ehdotti. - - Puupino oli pihan perällä ja kesän alussa se oli sekä leveä että korkea. Talon talviset polttopuut ostettiin kaikki keväällä ja pinottiin pihalle kuivumaan. - - Kun he lopulta istuivat ylhäällä halkojen päälle, ei kertomisesta tullut sittenkään mitään, sillä talonmiehen rouva kävi heidän kimppuunsa. – Mitä ihmettä te siellä teette, alas ja äkkiä. Te kaksi sitten ehditte joka paikkaan. Kunhan jalkanne kerran luiskahtaa, niin koko pino hajoaa, ja te jätte kierivien halkojen alle. Alas sieltä ja joutuin, taikka saatte luudasta molemmat. Mikäpä heidän muu auttoi kuin totella, sillä rouva oli herra talossa. (TS 44–45.)

Lähiöissä sosiaalista tilaa luotiin ikkunoilla ja parvekkeilla, jotka yhdistivät sisä- ja ulkotilan toisiinsa. Äänillä oli keskeinen merkityksensä, sillä lapsien ”Äiti, tuu

ikkunaan” -huudot jäsensivät ja loivat lähiötilaa. Avoimien ikkunoiden ja huutojen kautta pihasta tuli kotien jatke, jossa katseen ja äänen merkitys korostui. (Saarikangas 2002: 461.) Tiinan ja äidin yhteinen kommunikointi tapahtuu yleensä juuri ikkunan kautta, kun äiti huutaa tyttärensä sisälle. Sen sijaan ikkunan alta huutamista äiti paheksuu rumana tapana: ”– Se on melkein yhtä rumaa kuin voileivän syöminen kadulla, - -. Sen verran täytyy aina olla aikaa, että ennättää poiketa sisälle puhumaan asiasta. (TT 17.)” Myös pihan lasten kommunikointi tapahtuu ikkunan kautta, sillä ovelta asti hakemisessa on vaarana vanhempien tapaaminen:

Avonaisen ikkunan alta kuului äänekäs huhuilu.

– Tiina, tule ulos! Hän rutisti isää hellästi kaulasta ja juoksi kurkistamaan ikkunasta. Elvi siellä oli, ja kaksoset. - -

– Tule vähäksi aikaa ulos, minun on kävelyttävä näitä, Elvi pyysi. (TT 11.)

Kynnyksellä seisoivat Juha ja kysyi, tulisiko hän ulos.

–Näin vanhempiesi lähtevän kävelemään, niin uskalsin tulla soittamaan ovikelloa.

–Uskaltaa meille tulla, vaikka he ovat kotonakin. Eivät he purematta niele.

–Eivät kai, mutta sinun äitisi katsoo sillä tavalla, että minusta alkaa tuntua kuin minulla olisi napit auki tai reikä jossakin. (TAO 72–73.)

Kotiin naapureita kutsuttiin harvoin, sillä se oli perheelle varattu yksityinen alue. Tähän liittyi myös asuntojen pienuus ja asumisen sosiaaliset käytännöt, jotka edistivät ulkotilan muotoutumista yhteisesti jaetuksi sosiaalisiksi tilaksi. (Saarikangas 2002: 461.) Myöskään lapset eivät mene toistensa kotiin ilman hyvää syytä ja varsinkaan Tiinan kotiin muiden pihan lasten on yleensä turha yrittää sisälle. Kun Elvi tulee hakemaan Tiinaa pihalle, tämän mielestä Elvi voisi tulla sisälle kertomaan asiansa, mutta Elvistä se ei ole sopivaa:

Elvi ei uskaltanut edes ajatella, että tassuttelisi Lehtolan kamariin pölyisillä kumitossuillaan, niin että hän peräännytti pelästyneenä. – Ei minulla niin tärkeää asiaa ole että minä uskaltaisin teidän kamariinne tulla, on ihan tavallista vaan, niin että sen voi kuulla kuka haluaa. Mennään portaille istumaan, tai kiivetään Liisankalliolle. (TJS 6.)

Tiina-sarjassa aikuisten sosiaalisia suhteita ei juuri kuvata. Voisi kuitenkin olettaa etenkin äitien tuntevan toisensa hyvin, koska useimmat heistä ovat kotiäitejä ja käyvät muun muassa pyykillä yhteisessä pyykkituvassa. Aikuiset tuntuvat tietävän paljon talon muiden perheiden elämästä ja esimerkiksi Tiinan vanhemmat tietävät Juhan perheen automatkasta ennen lapsia:

Se Juha ei voisi missään tapauksessa tulla sinun kanssasi maalle, sillä hän lähtee tällä viikolla vanhempiensa mukana maalle. Hänen isällään on kuukauden loma, ja he kiertävät autollaan ympäri Suomea.

– Mistä sinä sen tiedät?

– Hänen isänsä kertoi minulle. Tulimme yhtä aikaa ulko-ovesta, kun minä palasin töistä. (TK 21.)

50-luvulla Suomessa oli enemmän sääntö kuin poikkeus, että kaupunkilaislapset lähetettiin kesällä maalle pois kaupungin pölystä. Siten heidät kiinnitettiin perinteiseen suomalaiseen kulttuurimaisemaan ja sen luontoon. Koska väestön enemmistö edelleen asui maaseudulla, lähes jokaisella oli suoria kontakteja maaseutuun. (Eskola 1994: 47.) Ne lapset, joilla ei ollut kesämökkiä tai maalaissukulaisia, lähetettiin kesäsiirtoloihin ja leireille. Lapset pakattiin juniin ja linja-autoihin, ja he viettivät kuukauden tai koko kesän erossa vanhemmistaan. (Utrio 1993: 288.) Tiina lähetetään mummon luokse teoksessa *Tiina kesälaitumilla*. Myös muissa sarjan osissa hän ja Juha seikkailevat maaseudulla, yhdessä tai erikseen. *Tiina*-sarjan osat voikin jakaa kaupungissa vietettyihin talviin ja yleensä maalla vietettyihin kesiiin¹⁴.

- - minä [Tiina] pääsen maalle.

– Maalle?

– Maalle, maalle! Mummon luokse. Minä lähdän jo huomenna. - -

– Mitä sinä maalla teet? Täällä kaupungissa on varmasti paljon hauskeempaa kuin siellä.

– Ei ole. Eihän täällä ole edes lehmiä eikä kukkia eikä heinäpeltojakaan. Mummo kirjoitti, että hän tarivtsee minut seuralaisekseen. Minä saan matkustaa aivan yksinäni. (TK 13–14.)

Kaupunkikesää on vaikea kuvitella 1950-luvulla, jolloin kaupungistumisalta oli vasta alkamassa. Koulussakin opetettiin vielä vuosikymmenen alussa, että Suomi on maatalousmaa. Vaikka kaupungistuminen tapahtui suhteellisen nopeasti, suomalaiset olivat silti maalaisväkeä, joka tahtoi maaseudulle heti kevään korvalla. Suomalaisille maaseutu merkitsi idyllistä unelmaa vehreine peltoineen ja sinisine järvineen. (Utrio 1993b: 288–289.) *Tiina*-sarjan läheinen suhde maaseutuun onkin erottava tekijä suhteessa muihin tyttökirjasarjoihin (Rättyä 1997: 26). '

Tiinalle, kuten muillekin suomalaisille, puuhailu maalla oli mahdollisimman kaukana kaupunkielämästä (kts. Utrio 1993b: 289). Tiina seikkailee maalla vieraisissa

¹⁴ *Tiina*-sarjan 29 osasta 8 sijoittuu suoranaisesti talveen. Loput 21 osaa kertovat enimmäkseen kesästä. Näistä kuvauksista vain 6 sijoittuu ensisijaisesti kaupunkiin. Loput ovat kuvauksia matkoista mummon tai muiden sukulaisten luokse.

heinäpelloissa, Leenan apuna lehmien vartijana ja perunoiden itujen nyppijänä. Kesäisen idyllin kokokohta oli saunominen rantasaunassa. Jokaisella suomalaisella oli pääsy saunomisen rituaaleihin, kuten saunan lämmitykseen, saunavastan tekoon, löylyjen ottoon ja uimiseen. (Utrio 1993b: 289.) Suomalaisten tapaan Tiinakin saunoo maalla, vaikka teoksessa *Tiina kesälaitumilla* saunominen tapahtuu Leenan kanssa Mattilan kylmässä saunassa. Huomionarvoista on, ettei saunomista kuvata tapahtuvan kaupunkioloissa lainkaan.

4.2 Lukeminen avaa portit maailmalle

Nuorten lukemisharrastus oli kiinnostuksen kohteena monella taholla 1950-luvulla, kun suuret ikäluokat varttuivat otolliseen lukuikään. Viihdekirjallisuuden lisäksi nuorison kansallisen identiteetin uhkiksi ilmaantuivat muun muassa sarjakuvat, elokuvat ja viikkolehdet. Heikkilä-Halttunen viittaa Eino Arohongan julkaisemattomaan väitöskirjakäsikirjoitukseen vuodelta 1951. Arohonka selvitti kyselytutkimuksessaan oppikoululaisten mielikirjallisuutta 1949–1950-luvun taitteessa. Poikien mielikirjallisuus koostui tuolloin klassikkoteosten (Burroughin *Tarzan*-kirjat, Dumas'n *Kolme muskettisoturia*, Defoen *Robinsoe Crusoe* ja Topeliuksen *Välskärin kertomukset*) lisäksi uusista suomalaisista nuortenkirjoista, kuten Aaro Hongan ja Jalmari Saulin poikakirjoista sekä Outsiderin *Kalle Kustaa Korkki* -sarjasta. Tyttöjen suosituinta lukemista olivat Anni Swanin tyttökirjat, L.M. Montgomeryn *Anna*- ja *Pieni runotyttö* -kirjat, Alcottin *Pikku naisia* jatko-osineen ja Burnettin *Salainen puutarha*. (Heikkilä-Halttunen 2003a: 444.)

Kirjat merkitsevät myös lapsille toimeentulevaa ja sivistynyttä perhettä. Kun Leila selittää uusille asukkaille talon asuntojen kokoa, ihmetyksen aihe on, miten osa perheistä voi asua vain kamarin ja keittiön muodostamassa huoneistossa. Ollen mielestä asunnon koolla ei kuitenkaan ole väliä: ”–Yksi huone tai viisi, sillä ei ole eroa, ja jos sinä tietäisit, miten paljon ja miten hienoja kirjoja niillä on, niin sinä et puhuisi mitään. Minä olisin valmis asumaan vaatekaapissa, jos saisin ne kaikki mukaani. (TOAT 114.)” Ollen omassa kodissa kirjoja ei paljoa ole, vaikka hänen vanhemmillaan niihin olisi varaa. Syyksi mainitaan, ettei isä välitä kirjoista. Ollen mukaan ”[h]än on liikemies ja hänellä on aina niin kova kiire, että hän ei ennätä lukea mitään (TOAT 111).”

Tiina lukee paljon veljensä kirjastosta lainaamia kirjoja, jotka ovat poikien seikkailukertomuksia. Elvin kautta hän tutustuu myös *Pikku prinsessaan*, joka Elvin mukaan on maailman kivoin kirja. Teoksessa *Tiina seikkailee* (1963) tyttö on löytänyt Veljen romukaapista *Aarresaaren*, jonka hän haluaa saada luetuksi ennen veljensä tuloa. Veli on nuuka tavaroistaan eikä sallisi sisarensa lukevan kirjojaan. Äidin mielestä kirjassa on vain poikien tappelujuttuja, mutta hän antaa kuitenkin Tiinan lukea sitä. Veli lukee myös Jack Londonin kirjoja, joista hän Tiinan mukaan erityisesti pitää. Lukiessaan Veli uppoutuu kirjoihin täysin eikä kuule tai näe ulkopuolista maailmaa kirjoiltaan:

Veli oli hassuna Londonin kirjoihin ja upposi niihin niin, ettei kuullut eikä nähnyt mitään ympärillään. - - Veli ei näkynyt aikovan poistua, niin että Tiinan ei auttanut lopulta muu kuin toivoa, että London olisi tehnyt sen kuuroksi. - - Veli oli täynnä kirjaansa eikä kuullut sanaakaan siitä, mitä puhuttiin, - - Veli oli lukenut kirjansa läpi ja hän kuuli lopun keskustelusta. (TOHS 21, 22, 26, 28.)

Veli ei ole ainut perheessä, joka onnistuu lukemaan kirjoja ja lehtiä kuurona ja sokeana muulle maailmalle. Tiina on innokas Aku Ankan lukija, sillä jopa ruuanlaitto unohtuu, kun lehti kolahtaa eteisen lattialle. Aku Ankan Internet-sivujen [viitattu 9.9.2007] mukaan maailman ensimmäisenä varsinaisena Aku-julkaisuna voidaan pitää Donald Duck -lehteä, jonka ensimmäinen numero ilmestyi Yhdysvalloissa vuonna 1935. Aku Ankka alkoi ilmestyä suomeksi vuonna 1951 ja se nousi heti lukijoiden suosioon¹⁵ (Lehmus 1993: 414).

Postiluukku kolahti. Tiina - - meni sitten kurkistamaan, mitä postipoika oli pudottanut. Aku Ankan kumppaneineen. Tärkeimmät työt olivat tulleet jo suoritetuiksi, niin että hän saattoi hiukan vilkaista sitä. Tiina päätti tosiaankin vain vilkaista sitä ja ryhtyä sitten ponnella siivoamaan. Vasta kun kaikki olisi kunnossa, hänellä olisi aikaa syventyä lukemaan sitä. Vilkaiseminen unohtui kuitenkin silleen heti kun hän sai lehden käteensä. Ennen kuin kunnolla huomasi, hän oli syventynyt sivu sivulta sarjakuvien hauskuuksiin eikä malttanut laskea lehteä kädestään, ennen kuin oli lukenut sen kannesta kanteen. (T 100.)

Lukemalla kirjoja Tiina rohkaisee samalla omia lukijoitaan lukemisen pariin. *Tiina*-sarja esittelee paljon poikien suosikkikirjoja, ja esikuvallisuudellaan Tiina oikeuttaa

¹⁵ Aku Ankan näyttenumero ilmestyi 5.12.1951. Sitä myytiin 34 017 kappaletta. Seuraavana vuonna levikki oli 45 000 kappaletta. Aluksi Aku Ankka ilmestyi vain kerran kuussa. Vuonna 1956 se alkoi ilmestyä kahdesti kuussa ja joka viikko vasta vuoden 1960 marraskuussa. (Aku Ankan Internet-sivut, viitattu 9.9.2007.)

tytötkin lainaamaan niitä kirjastoista ja isoveljiltään, syventymään seikkailuihin ja sukeltamaan uusiin maailmoihin. Siitä on enää lyhyt matka poikatyön maailmaan.

4.3 ”Tämän päivän tytöt ovat huomispäivän naisia”

Pukeutumisen kannalta keskeisiä teemoja 1950-luvulla olivat säästäväisyys, siisteys, lämpimyyden kestävyys ja vaatteidenkäyttömukavuus sekä laadusta kertovat tehtaanmerkit (Aikasalo 2000: 242). *Tiina*-sarjan vaatetus kuulostaa vanhahtavalta nykylukijan mielestä, koska se noudattelee edellä lueteltuja periaatteita. Yleisesti ja etenkin koulussa tyttöjen tulee käyttää hametta ja sukkanauhoja, mikä kertoo siisteydestä. Luistelemaan mennessä puetaan luistelupuvut ja hiihtämään lähtiessä hiihtopuvut, koska ne ovat lämpimiä ja mukavia urheillessa. Säästävyysden vuoksi köyhempään keskiluokkaan kuuluvat lapset joutuvat käyttämään nurmiksia, vaikka rikkaammilla lapsilla on jo hokkareita ja kaunoluistimia.

Kaari Utrio muistelee, että 1950-luvulla nuoret näyttivät aikuisilta, koska ei ollut erikseen nuorisomuotia, vaan vaatteet pienennettiin aikuisten vanhoista vaatteista. Tavallinen kouluasu olikin hame, joka oli vekki tai kello. Kapeaa hametta saivat käyttää vasta rippikoulun käyneet tytöt. Hameen kanssa käytettiin kangaspuseroa, joka vaihdettiin pari kertaa viikossa. (Utrio 2003: 40–41.) Oppikoululaisille oikeanlainen pukeutuminen merkitsi paljon, sillä kuten Leila on Tiinalle selittänyt ”tämän päivän tytöt olivat huomispäivän naisia (TEP 7–8).” Tiinan pukeutumiseen vaikuttaa paljon, mihin hän on menossa. Avojaloin ja kuluneessa mekossa hän ei kelpaa Leilan mukaan kaupungille hienoon muotiliikkeeseen ja jäätelöbaariin mutta Juhan kanssa kyllä. Leilan ja Juhan suhtautumista kuvaavat seuraavat esimerkit Tiinan paljaista jaloista Leilan ja Tiinan näkökulmasta:

– Oletko sinä hassu, Leilan ääni oli närkästynyt, mehän menemme keskikaupungille ja minun on poikettava erääseen hienoon muotiliikkeeseen hakemaan äidin hattu. Se on siellä korjattavana. Ja minä sain isältä rahaa, niin että me voimme mennä johonkin baariin syömään jäätelöä. (TEP 9.)

Tiina aikoi huomauttaa jotakin paljaista sääristään, mutta vaiken, kun muisti Juhan jalat. Paljaathan nekin olivat. Poika olisi voinut ruveta kuvittelemaan, ettei hän kehdannut mennä sen kanssa sisälle, jos hän olisi ruvennut hienostelevaan. Tiina tunsikin olonsa yhtäkkiä oudon keveäksi. Oli

mukavaa olla pikkutyttö, koska sellaisena sai mennä minne ikinä halusi sellaisena kuin vain halusi, ilman että kukaan katseli arvostavin silmin. Ei tietysti ihan millaisena tahansa, mutta ainakin paljain jaloin ja virttyneessä hameessa. (TEP 13.)

Suomalaisessa perinteessä on aina erotettu toisistaan arki ja juhla, ja tämä erottaminen on tehty vaatteiden avulla. Yhteiskunnan muuttumisen myötä juhlan ja arjen väliin tuli myös muita tilaisuuksia, jotka vaativat erilaisia asuja, ja yhteiskunta muuttui vaateliaammaksi pukeutumisen suhteen. (Aikasalo 2000: 236.) Tiinalla on selkeästi pyhäpuku sekä koulussa ja pihalla käytettävät huonommat hameet ja mekot. Paksumpaa hiihtopukua hän käyttää hiihtämässä ja luistelemassa ollessaan. Vaikka Tiinan luonne onkin poikamainen, tahtoo hän pukeutua tarpeen vaatiessa tyttömäisen kauniisti. Elvin saadessa laittaa hienoimman mekkonsa elokuviin Tiinakin pukee päälleen pyhäpukunsa, ja tytöt kuvittelevat olevansa prinsessoja.

– Tiina haki kaapista vaaleansinertävän puvun, joka oli tehty hänelle joulujuhlaan ja josta äiti oli sanonut, että sen oli kelvattava vielä seuraavanakin jouluna ja moneen muuhunkin juhlaan, koska sen kangas oli ollut tavattoman kallista. Siinä oli vekattu hame, hopeanvärinen pitsikaulus ja kimaltelevat napit selässä. Se yllään Tiina tunsu itsensä prinsessaksi. (T 102.)

Tiinan koulupuvuksi välttävät usein hänen vanhat vaatteensa, hameet ja puserot tai mekot. Koulupuku oli yleensä valkoinen paita ja hame, joka syksyllä ja keväällä oli rypyttetty iloinen pesukankainen tai vakosamettinen hame ja talvisin laskostettu tai suora villahame (Väänänen 1955: 79). Syksyn ensimmäisenä koulupäivänä sekä koululaiset että opettajat pukeutuivat muita päiviä hienommin koulun alkamisen kunniaksi. Tiina ei kuitenkaan saa tahtoaan läpi, jotta voisi laittaa pyhäpukunsa päälleen. Äidin mielestä kouluun välttää aina tavallinen koulupuku, kunhan se on ehjä ja puhdas. Tiinan paikattu hame ei vedä vertoja Leilan uudelle sinipilkulliselle housupuvulle tai Juhan samettipuvulle, mikä aiheuttaa Tiinassa alemmuuden tunnetta. Muiden liian hieno pukeutuminen saattoikin usein aiheuttaa alemmuuskomplekseja koululaisille, vaikka pukeutumisella saatettiin peittää jotakin puuttuvaa, kuten sivistystä. (Väänänen 1955: 88.) Tiinan alemmuudentunteen pyyhkii kuitenkin pois Juha, kuten niin usein muulloinkin. Hänelle on sama, missä vaatteissa Tiina kulkee, kunhan tämä säilyttää reilun luonteensa:

– Mitä sinun hameesi tähän kuuluu, enhän minä sen kanssa mihinkään mene. En olisi pannut itsekään näitä pupupojan vaatteita, mutta kun äiti komensi. Juha nykäisi solmion kaulastaan ja työnsi sen taskuunsa. – Nyt

lähdetään, mutta tätä minä en pidä kurkkuani kiristämässä. (TJS 109.)

Hyvä elämä koostui ulkonaisista merkeistä, kuten siististä kodista, hyvin puetusta perheestä sekä tyylikkäästä ulkoasusta. Silti vaatteilla ei saanut koreilla eli pukeutua asemaansa edellyttävää tasoa upeammin. Ihanteena oli tyylikkyys mutta samaan aikaan myös vaatimattomuus, joiden välillä piti kulloisessakin tilanteessa tasapainoilla. (Aikasalo 2000: 240.) Oikeanlaisten vaatteiden valinta on *Tiina*-sarjassakin tärkeää. Rikkinäisissä vaatteissa ei saa ihmistenilmoilla kulkea, mutta liian hienosti pukeutuvia katsotaan myös karsaasti. Kun taloon muuttaa Ninan ja Ollen perhe, heidän pukeutumistyyliinsä herättää kummastusta pihan lasten joukossa. Perheen äiti on Leilan mielestä muotitietoinen ja ihastuttava, mutta muut eivät voi ymmärtää tämän tai perheen lasten pukeutumistyyliä. Se ei vastaa ihannetta tyylikäs, mutta vaatimaton:

Ensimmäisenä autosta astui hieno rouva, joka oli niin hieno, että Leila jähmettyi ihastuksesta paikalleen. Sillä oli vaaleanharmaa turkki ja turkissuiset kengät, joissa oli mahdottoman korkeat korot ja roikkuvat korvarenkaat ja kaulan ympärillä paksut helmet, jotka näkyivät turkiskauluksesta. Silmäluomet sillä oli vihreät ja posket punaiset ja puuteria niin paljon, että se näkyi monen metrin päähän. - - Nina oli pukeutunut yhtä erikoisesti kuin äitinsäkin ja Olle oli kuin muotilehdestä leikattu: valkea paita, hieno solmio, punaiset sukat ja viimeisen muodin mukainen päällystakki. (TOAT 95, 97.)

Erilaisia vaatteita voidaan pitää syynä pihan ja uusien lasten ensimmäiseen tappelunujakkaan. Olle arvostelee Kallea lököhousuksi, koska tällä on äitinsä neulomat ylisuuret vaatteet päällä, ja Juha kimpaantuu pojalle: ”– Haluatko sinä leukoihisi, mampseli. Tässä talossa ei tosin välitetä siitä, mitä kelläkin on päällä, mutta sinunlaisellesi muotinukelle täällä nauretaan. (TOAT 98.)” Haukkumasanat lököhousu ja mampseli kertovat paljon lasten erilaisuudesta, mutta tappelunujakan jälkeen uudet lapset on hyväksytty pihan jäseniksi ja Olle haluaa samanlaiset vaatteet kuin muillakin. Joukosta ei saa erottua koreilemalla: ”Olle vilkaisi - - vaatteitaan ja autuas hymy levisi hänen kasvoilleen. Mokomatkin hepenet. Hänen oli saatava samanlaiset housut kuin Kallellakin oli, eikä enää pihalle solmiota. Eikä kouluunkaan. Villapaita vain, niin kuin toisillakin oli. (TOAT 101.)”

Siistin ja puhtaan ulkoasun ihanne oli yksi pukeutumiseen liittyvä itsestänselvyys. Lapsille teroitettiin jo 1920-luvulta asti puhtautta, siisteyttä ja puvun eheyttä. Näitä kaikkia pyrittiin luomaan esiliinan käytöllä, joka oli erityisen suosittua 1940- ja 1950-

luvuilla. Esiliinan käyttöä suositeltiin kotitalousasujen käyttösuosituksissa, koska se oli helppo pukea, riisua, vaihtaa ja pestä. (Aikasalo 2000: 157–158, 243.) Tiina joutuu käyttämään esiliinaa juuri ulkoasun siisteyden vuoksi niin kotona kuin koulussa. Äiti uskoo esiliinan jopa vaikuttavan todistuksen numeroihin:

Ruokapöydässä Tiina muisti tuoliin solmitut esiliinannauhansa ja julisti yllättäen, ettei panisi enää milloinkaan esiliinaa kouluun eteensä.

– Totta kai sinä panet, äiti nousi heti vastahankaan. – Sinun ikäisillesi tytöille kuuluu ehdottomasti esiliina kouluun. Se on siistin näköistä ja siisteys lasketaan huolellisuusnumeroon.

– Mutta minä en pane! - - Minä saan esiliinannauhoista harmia lopuksi ikääni, eikä Leilallakaan ole esiliinaa.

– Senpä takia hän jäikin luokalleen.

– Eikä jäänyt. Ei kukaan opettaja voi esiliinasta numeroa antaa. (TAO 28–29)

Tiina on toivonut pääsevänsä esiliinojen käyttämisestä eroon koulussa sattuneen episodin vuoksi, mutta äiti pysyykin tiukkana tyttärensä esiliinan käytölle. ”Hänen mielestään esiliina kuului erottamattomasti pikkutyön vaatetukseen. Ennemmin saattoi olla ilman paitaa, kuin ilman esiliinaa. – Sinä saat pitää koulussa napitettavat esiliinasi ja kotona ne, joissa on nauhoja. (TAO 33.)” Pikkutyön vaatetukseen esiliina voi äidin mielestä sopia siksi, että puhtaalla ja siistillä ulkoasulla katsottiin olevan vaikutusta myös siveyteen, koska ulkoinen puhtaus heijasteli myös sisäistä järjestystä (Aikasalo 2000: 243). Tiina ei voi muuta kuin tyytyä pettyneenä äidin ehtoon, mutta sen verran tyttömäisyyttä Tiinastakin löytyy, että hän on tyytyväinen mennessään pihalle kouluesiliinassaan, sillä ”[s]e oli tavallista hienempi. Siinä oli kaksi rimssua helmassa ja hienot rypytykset kaula-aukossa ja hihoissa. (TAO 34.)”

Siisteyttä korostettiin esiliinojen käytön lisäksi tarkalla pukeutumisella. Jopa Kallen äiti talonmies on tarkka poikansa pukeutumisesta, vaikka poika käyttääkin liian suuria kenkiä ja parsittuja kintaita ja housuja. Talonmiehen mielestä paikkoja saa vaatteissa olla, mutta risaisissa ja reikäisissä vaatteissa on turha ihmisten ilmoilla kulkea (TUY 45). Tytöiltä vaadittiin, että sukkien tuli olla oikeissa jaloissa ja kiinni sukkanauhoilla, jotta ne pysyivät suorassa. Tiinalle tulee ensimmäisenä kouluamunaan kiire ja hän päättää lähteä sukat väärissä jaloissa kouluun, koska ei ehdi vaihtaa niiden paikkaa:

Hän veti sukkanauhan esille ja alkoi etsiä nappia, mutta sitä ei löytynyt mistään. Ei myöskään toisesta sukasta. Voi piparminttupastilli, hän oli pannut sukat väärin jalkoihin. Vaihtamaan hän ei niitä kuitenkaan enää ennättänyt, niin että ne saivat jäädä niin kuin olivat. Kun hän sitten sai

napit kiinni, kiertyivät sukat kuin korkkiruuvit säärien ympärille, mutta tokko sitä kukaan huomaisi. (T 32.)

Äidin puolesta Tiina saa vaikka myöhästyä koulusta, mutta ulkonäön tulee olla kohdallaan. Niinpä hän pysäyttää tyttärensä ovelle: ”– Hyvänen aika sinun sukkiasi, nehän ovat aivan kierroksissa, äiti huomasi kuin huomasi hänen erehdyksensä. – Ovatko ne väärässä jalassa? Tuollaisena sinä et voi lähteä kouluun. (T 33.)” Tiina on kuitenkin eri mieltä ja lähtee kouluun sukat kierteillä. Koulussa hänen korkkiruuvinsa huomaavat luokkatoveritkin, ja kaikki nauravat hänelle. Välitunnilla Tiina käy vaihtamassa sukkansa vessassa, mutta myöhästyy tunnilta sen vuoksi.

Pitkät housut olivat usein alaspäin kapenevat ja jalan alta kiinnitettävät hiihtohousut, eikä niitä yleensä käytetty kuin ulkoillessa sekä liikuntatunneilla. Koulussa niitä ei muulloin saanut pitääkään. (Utrio 2003: 40–41.) Muutenkin pitkiä housuja suositeltiin vain nuorille, elegantti nainen ei saanut koskaan näyttäytyä housuissa kaupungilla (Savikko 2003: 328–329). Tiina saa ensimmäiset ostetut housunsa, kun Juha ja hän matkustavat Juhan Ingeborg-tädin luokse teoksessa *Tiina ei pelkää*. Veli kehuu Tiinan vartaloa housuissa, ja Tiina itsekin on sitä mieltä, että housut ovat muodikkaat ja hyvännäköiset hänen päällään. Varsinkin kun hän lisää asuunsa asusteiksi helmet ja äidin korkeakorkoiset pyhäkengät. Asukokonaisuudessaan Tiina keikistelee peilin edessä ja käyttäytyy kerrankin naismaisesti:

Hän pyörähteli ja kumarteli ja kyykisteli ollakseen varma siitä, etteivät housut kiristäneet mistään kohden, ja tarkasteli itseään sekä edestä että takaa. - - ”Olettepa te kaunis tänään, neitiseni. Teillä on varmasti maailman hienoin vartalo.” Hän teki keikistelevän kumarruksen, pyörähti pari kertaa ympäri ja yritti tavoitella tanssiaskelia. Korkeat korot tekivät hänelle kuitenkin kepposen ja keikauttivat hänet istualleen. ”Teillä on sirot sääret ja sievä takamuskin, neitiseni.” (TEP 28–29.)

Isä kuitenkin valistaa Tiinaa, että miehet enemmän pitävät naisista, joilla on pitkät housut ja matalat korot kuin että housujen kanssa käytettäisiin korkeita korkoja ja hepeneitä. Juha puolestaan pitää housuja pimujen kampeina ja näkisi Tiinan enemmän hameissa. Isän ja Juhan suhtautuminen kertookin siitä, kuinka naisten housujen käyttöön suhtauduttiin varauksellisesti häveliäisyssyistä ja naisellisuuden menettämisen pelosta. Housut kuitenkin yleistyivät koko ajan hiihtoharrastuksen ja 40-luvun sota-ajan poikkeusolojen myötä. (Aikasalo 2000: 232.) Tiina päättää miesten kommenttien jälkeen pitäytyä hameissa, eikä aio pitää housuja enää kuin ”pyöräretkillä

ja tietysti talvella hiihdellessään, sillä nurinmeno suksilla repi hameet rikki (TEP 33).” Poikamaisella Tiinalla housut olisivat kuitenkin parempi vaihtoehto kuin hame, joka menee helpommin rikki tytön kulutuksessa.

Materiaaliset kulutustavarat, vaatteet, kengät, urheilu- ja harrastusvälineet kiinnittivät nuoria naisia muihin kulttuureihin. Lännestä saatiin kaikki kaunis, makea ja kevytmielinen, idästä taas edullinen ja hyödyllinen. (Aikasalo 2000: 229–230, Eskola 1994: 42.) Lännestä saatuja vaikutteita edustavat Tiinan uudet farmarit, jotka hän saa Helsingin tädiltään. Farmarit ovat lännen mallia, ja niissä ”oli leveä vyö ja nahkalapussa poltettu nimi, joka julisti asiantuntijoille housujen hinnan (TN 55).” Äidin mielestä on hullutusta ostaa tytölle kolmekymmentä markkaa maksavat housut, kun samalla hinnalla saisi kangasta, josta voisi tehdä neljät housut. Tädin mielestä se ei kuitenkaan olisi käynyt laatuun, koska ne eivät olisi olleet Lifet.

Luistelemassa Tiina pitää luistelupukua, jota hän käyttää muutenkin ulkona talvella urheillessaan. Leilalla taas on hieno samettiasu ja Elvilläkin on melkein yhtä hieno, ainakin Tiinan mielestä, vaikka se onkin takaa paikattu (T 130). Eeva-Kaarina Aronen (2000) kuvaa Valittujen palojen artikkelissaan ”Taas lumi peittää kaupungin” kaikkien ihailemaa oikeaa luistelupukua lyhyeksi kellohameeksi, jonka helmassa, hihansuissa sekä myssyssä oli turkisreunus. Koululaisromaanissa *Me villamysymissit* urheiluvaatteiksi kuvataan pitkiä housuja ja villapuseroa tai muuta puseroa tai takkia. Erikseen on hiihtopuku, jolla voi myös luistella. (Väänänen 1955: 84.)

Vaikka vaatepula jatkui sotien jälkeen vielä pitkälle 50-luvulle, ulkoiluvaatteiden merkitys oli kuitenkin sama kuin ennen sotia: oikeanlainen vaate lisäsi liikunnan riemua ja antoi tunteen oikeanlaisesta urheilusta. Tilannepukeutumisen periaatteisiin kuuluu näkemys, jonka mukaan ihmisen elämän tärkeät jaottelut näkyvät hänen vaatetuksestaan; esimerkiksi vapaa-ajan viettoon tarvittiin omat asunsa, hiihtämiseen hiihtopuku ja luisteluun luistelupuku. Pitkän aikaa naiset urheilivat ja ulkoilivat epäkäytännöllisissä asuissa ennen kuin muodikkaat ja käytännölliset urheiluasut korvasivat ne. Muodikkuus olikin tärkeä valintakriteeri, mikä osoittaa, että ihmiset seurasivat aikaa ja sen vaatimuksia. Tilannepukeutuminen kertoo myös ajankohdasta, sillä kun elämä jaettiin 50-luvulla yhä selkeämmin kotiin ja ulkomaailmaan, yksityiseen ja julkiseen sekä työhön ja vapaa-aikaan, vaativat nämä uudet jaot myös erilaista

pukeutumista. (Aikasalo 2000: 132, 238.)

Kenkinä käytettiin nilkkaan asti ulottuvia vetoketjullisia talvikenkiä, joista muodikkain oli harmaa kuminen elefanttitossu (Utrio 2003: 41). Elefanttitossuiksi kutsuttiin talvella käytettäviä päällyskenkkiä, joiden sisällä pidettiin vanhoja kenkiä. Pakkasilla oppikoulua käyvät tytöt pitivät saapikkaita, kesäisin kumitossuja ja syksyllä kävelykenkiä. (Väänänen 1955: 84.) Kenkienkin kanssa piti kuitenkin olla säästäväinen. Lasten jalat kasvoivat nopeasti, mutta perheillä ei ollut varaa ostaa uusia kenkiä joka vuosi. Numeroa suurempien kenkien hankkiminen on siksi järkevää, kuten Tiinan äiti tekee:

Äidillä oli tapana hankkia numeroa liian suuret kengät. Ensimmäisenä vuonna ne holskuivat ja hän [Tiina] sai pitää niitä vain suurina juhlina, koska vanhat kengät mahtuivat vielä silloin jalkaan. Toisena vuonna niistä tuli ainoat - -. (TEP 2002: 6.)

Elefanttitossujen hankkiminen on aiheellista teoksessa *Tiina aloittaa oppikoulun*, sillä oppikoulussa ei lasten mielestä voi pitää kumisaappaita kuten kansakoulussa. Elefanttitossut ovat selkeä muotivillitys: niiden hankkiminen nähdään välttämättömäksi, sillä kenenkään ei haluta erottuvan joukosta. Tiinan ystävät Hilda ja Iisa valistavat Tiinaa elefanttitossujen välttämättömyydestä seuraavassa:

- Eivät oppikoululaiset kumisaappaita pidä! Hilda selitti. Meidän talossa asuu eräs viidesluokkalainen ja hän sanoi, että sellainen on kansakoululaisten erikoisoikeus. Oppikoululaisilla on joko solukumipohjat tai elefanttitossut.
- Älä puhu pötyä, Tiina epäili.
- Oikeassa Hilda on, puuttui Iisakin puheeseen, ei sellaisia käytä enää muut kuin pikkulapset. Minäkin olen kinunnut ja kinunnut äidiltä elefanttitossuja, ja tänään me menemme viimeinkin ostamaan ne. Ne maksavat melkein tuhannen markkaa, mutta isä sanoi, että täytyyhän minunkin sellaiset saada, koska kaikilla toisillakin on. (TAO 98.)

Edellinen esimerkki kertoo hyvin muotivillityksen oikusta, sillä kaikkien todellakin oli saatava ne vain siitä syystä, että muillakin oli. Tiina joutuu jopa kokemaan kiusaamista kumisaappaidensa vuoksi ennen kuin perhe taipuu ostamaan hänelle muodinmukaiset kengät. Äiti ei haluaisi maksaa tuhatta markkaa modinoikusta, mutta lopulta vanhemmat taipuvat Veljen tultua apuun ja kerrottua, miten koko koulu nauraa Tiina ylisuurille kumikengille, jotka taas on hankittu kasvunvaran kera.

Tyttöjen hiukset ovat yleensä poninhännällä. *Tiina aloittaa oppikoulun* -kirjassa Tiina

säästää poninhäntäkampaan, jossa on helmiä koristeena ja hiusten ympärille solmittava lukko. Leilan mielestä muidenkin tyttöjen on myös hankittava se: ”- Tällainen teidänkin on saatava, ei poninhäntä muuten ole mikään oikea poninhäntä, - - (TAO 18).” Osaltaan Leilan kehumiseen saattaa vaikuttaa, ettei Elvillä ja Tiinalla ole rahaa kaikkiin hienouksiin. Poninhäntäkamman kaltaisten asusteiden merkitys kasvoi pula-ajan jälkeen. Huoliteltuun olemukseen katsottiin kuuluvaksi kunkin asun tyyliin sopiva hattu, käsineet ja käsilaukku. (Savikko 2003: 329.)

Tyttöjen hiukset olivat leikatut saman kaavan mukaan muodin mukaisesti. Vain Tiinalla hiukset olivat erilaiset – tai niin hänestä ainakin tuntuu. Itse hän haluaisi juuri samanlaiset hiukset, kuin muillakin tytöillä on:

 Tiinan tukka valui tuuheana ja taipuisana alas hartioille. Hän oli useasti pyytänyt, että saisi leikata tukkansa samanlaiseksi kuin muillakin tytöillä oli, mutta vanhemmat eivät olleet suostuneet. Isän mielestä se oli kaunis sellaisenaan, ja äiti oli sanonut, että hänen mielestään oli mukavaa, ettei tyttö ollut aivan samanlainen kuin kaikki toiset. Tiina olisi omasta puolestaan halunnut olla juuri samanlainen kaikkien muiden kanssa. (T 111.)

Tiinaa harmittaa ainainen puhe hänen hiuksistaan. Vieras poika huomauttaa hänellä olevan hevosenharja, ja Velikin aina kiusaa ja repii riidellessä hänen pitkistä hiuksistaan. Kun äitikään ei koskaan toru Veljeä nimittelystä, Tiinan mitta täyttyy ja hän päättää leikata hiuksensa: ” – Minun tukkani on minun omani ja minä saan tehdä sille mitä haluan, hän kivahti täyteen ääneen - - (T 119).” Kun hän sitten leikkaa itselleen muodin mukaisen polkkatukan, vanhemmat ovat syystäkin vihaisia. Isä toteaa uudenaikaisten kasvatusmetodiensa mukaisesti, että Tiina saa kärsiä teostaan eikä saa mennä parturiin ainakaan vuoteen. Leikkaamisen hurmion kadottua Tiina näkee itsensä muiden silmin:

 - - peilistä hän kohtasi kasvot, joita kehysti epätasaiseksi kolhittu hiuskuontalo. Toinen sivu oli pitempi kuin toinen ja toinen oli suorastaan epätoivoisen vino. Otsalla törrötti parin sentin otsatukka, joka nousi lyhyytensä takia itsepäisesti pystyyn. Sekin oli epätasainen kuin aaltoviiva. - - Ennen kuin tukka kasvaisi siedettävän pituiseksi, hän ennättäisi kuulla siitä pilapuheita viisikymmentäviisi kertaa. (T 122.)

4.4 Naiseksi ei synnytä, naiseksi tullaan

Päivi Heikkilä-Halttusen mukaan *Tiina*-kirjoille oli selvä sosiaalinen tilaus 1950-luvulla, sillä ne jatkoivat sodan aikana nuortenkirjallisuuteen vakiintuneita avuliaisuuden, rehellisyyden sekä reiluuden perushyveitä. Koska nämä hyveet esitettiin eloisesti ja idealistisesti, lukija tuskin huomasikaan saavansa piilotettua asennekasvatusta. (Heikkilä-Halttunen 2003: 445–446.) Tyttökirjojen poikamaisia sankariryttäjä oli toki ollut ennenkin kirjallisuudessa. Osaltaan *Tiina* jatkaakin Jo Marchin ja Vihervaaran Annan perintöä.

Vaikka yleinen käsitys onkin, ettei nuorisolla ole arvoja tai ihanteita vaan he kapinoivat edellistä sukupolvea vastaan, 1950-luvulla ei arvokeskustelua ainakaan tyttökouluissa ollut. Siellä puhuttiin aatteista, ihanteista, oikeasta käyttäytymisestä ja hyvistä tavoista. (Toivonen 2005: 25.) *Tiina*-kirjat kuvastavat tätä hyvin, sillä niissä vanhempia ei kuitenkaan kyseenalaisteta vaan lapsille opetetaan kunnioitusta vanhempia ihmisiä kohtaa. Elämä oli perhekeskeistä 50-luvulla, sillä harrastuksista ja ystävistä huolimatta suurin osa vapaa-ajasta vietettiin kotona. Vanhempia kunnioitettiin ja arvostettiin, mikä oli itsestäänselvyys. Vanhemmilla oli oikeus rangaista huonosti käyttäytyviä lapsiaan ja se hyväksyttiin mukisematta. Perheissä ei kuitenkaan näytetty rakkautta; kodeissa ei halailtu tai pussailtu eikä puhuttu tunteista. (Toivonen 2005: 30.)

Tiina elää tavallista 1950-luvun varhaisnuoren elämää, johon kuuluvat koti, kaverit ja koulu. Hyvä sydän ja usein myös kiihkeä luonne saattavat hänet kuitenkin epätavallisiin tilanteisiin, joissa useimmiten vastakkain ovat moraali ja sovinnaiset käyttäytymissäännöt. Anni Polvan tapaan *Tiinallekin* on tärkeämpää puolustaa viatonta kissaa kuin huolehtia vaatteiden siisteydestä tai aikuisten aikatauluista. *Tiinassa* korostetaan rehellisyyttä ja solidaarisuutta sekä suhtaudutaan kriittisesti aikuisiin, etenkin *Tiinan* äitiin, jolle ulkoiset seikat ovat tärkeitä. (Korolainen 1995: 196.)

Tiinan äiti kuvataan todella tiukaksi, koska hänelle tärkeintä ovat hyvät tavat. Ulos ei saa mennä voileipä kädessä, ruokapöytään ei saa tulla likaisena tai vaatteet rikkiäisinä eikä kouluun saa lähteä kasvot pesemättöminä. *Tiinasta* nämä ovat turhia sääntöjä, ja hänestä tuntuu, että niitä riittää äidillä tuhatmäärin juuri *Tiinalle* ja että *Veljeä* kohtaan äiti on paljon suopeampi. Vuokko Aromaan mukaan siirtyminen vapaasta lapsuudesta

tyttöikään, jolloin ympäröivän yhteisön kiellot ja käskyt rajoittavat spontaaneja elämänilmauksia, tuntuu vaikealta monista tytöistä. Tyttöjä onkin vielä selvemmin ohjattu annettuun rooliin kuin poikia, vaikka näillekin on ollut sääntöjä. (Aromaa 1990: 94.)

Tyttöjen autonomian säätelyn tärkeimmät mekanismit ovat mielihyvän, luovuuden ja aggression kontrolli. Jotta tytöt otettaisiin vakavasti, he saattavat deseksualisoida itsensä muuttamalla poikatyöiksi tullakseen poikien keskuudessa vakavasti otetuiksi. (Näre 1992: 26, 34.) Tyttökirjoille on tyypillistä, että kapina naiseuden ahtaita malleja kohtaan ilmenee poikatytön hahmossa. Kulkiessaan kohti aikuisuutta poikatyttö pyrkii säilyttämään mahdollisimman pitkään lapselle sallitun psyykkisen ja fyysisen vapauden. Vapauden ja autonomian ihanteet ja kapina aikuistumista vastaan on pitkään mielletty tyttökirjallisuudessa maskuliiniseksi piirteiksi, joiden positiivista arvolatausta on tätä kautta entisestään vahvistettu. (Lappalainen 2001: 316.) Siten poikatyttö mielletään usein paremmaksi kuin muut tytöt (Miettinen 2003: 60). Tiina voittaa pojat puolelleen rohkeudellaan. Maaseudulla Leenan veljet eivät voi uskoa tytön kasvaneen kaupungissa, sillä niin hyvin hän hyppää pukin yli ja kiipeää puuhun:

Pojat leiskauttivat komeasti pukin yli ja asettuivat kädet housuntaskuissa ja suu virneessä seuraamaan tyttöjen epäonnistumista. - - Tiina ei pelästynyt hänen [Liisan] epäonnistumistaan. Hän oli loikkinut aikaisemminkin, vaikkei juuri pukkien yli, ja oli onnistunut siinä missä pojatkin. Nyt, jos koskaan hänen oli onnistuttava, niin etteivät pikkupojat pääsisi nauramaan hänen kaupunkilaiselle kompuroimiselleen. Hän mittasi silmillään välimatkan, keskittyi ja otti hyvän vauhdin. Huiskis! Hän lensi pukin yli niin komeasti, että poikien ivanvirne muuttui ihailevaksi hymyksi.

– Ei sinua luulisi kaupungissa kasvaneeksi, Pekka tunnusti ja se oli paljon se.

Lopullisen voiton ja poikien jakamattoman ihailun Tiina saavutti uskaltaessaan kiivetä pihakoivun ylimpään latvaan. (TK 61–62.)

Tiina kapinoi itsenäisyytensä säätely-yrityksiä vastaan selvästi sillä poikamaisuudellaan, mitä voi toteuttaa 1950-luvun yhteiskunnassa. Vaikka hän pukeutuu tyttömäisiin hameisiin, vastustaa Tiina käyttäytymisellään tytöille asetettuja odotuksia. Tiina muun muassa ilmaisee aggressiotaan enemmän verbaalisesti ja fyysisesti, joita pidetään yleensä miesten ja poikien tapana.

Juttu alkoi leikkinä, eikä kumpikaan tarkoittanut sillä sen kummempaa, mutta kun kumpikaan ei halunnut peräytyä, sukeutui siitä lopulta ilmi riita. Ensimmäiset lakki ja lakki vuorotellen hankeen, mutta sitten alkoivat

kimpaantuneet kiistakumppanit tyrkkiä toisiaan pois tieltä. Tyrkkiminen kiihtyi käsirysyksi, kumpaakin sattui hieman ja kumikin suuttui. Tiinan jalka kampitti Juhan maahan, niin että tämä sai aikamoisen nystyrän otsaansa, ja poika puolestaan tarrautui tyttöä rinnuksista. Kun tämä yritti säilyttää tasapainonsa, kuului pari uhkaavaa rusahdusta, ja Tiinan takista lohkesi pari nappia kantoineen irti. (T 126.)

Naisten ja tyttöjen tapa on ilmaista aggressiotaan epäsuoremmin nimettömillä kirjelapuilla ja salaisuuksien paljastamisella (kts. Näre 1992: 27.), mitä Tiina sen sijaan halveksii löytäessään itselleen kohdistetun haukkumakirjeen luokkakaveriltaan Kaisalta, joka kuuluu ”kermasakkiin”:

– Tiina istui ensin sanaa sanomatta paikallaan, mutta sitten hänen silmänsä iskeytyivät pulpettinsa luona häärivään Kaisaan. Hän loi tähän kaikkein halveksivimman katseensa, sellaisen, jota Veli kutsui Tiinan majesteetinkatseeksi ja sanoi yhden ainoan sanan.

– Hyi! Se sana sisälsi niin paljon ja niin painavaa, että kaikki tytöt kääntyivät kuin yhteisestä sopimuksesta tuijottamaan Kaisaa. (TAO 52.)

Ilmaisemalla aggressiotaan Tiina ei peräänny poikien tieltä vaan pakottaa heidät tunnustamaan hänet tasavertaisekseen, eikä hän siten toimi kuten tytöt yleensä (Kts. Näre 1992: 28). Rehellisyydellään ja rohkeudellaan Tiina voittaa usein poikien arvostuksen puolelleen, kuten Kaisan lähettämän kirjelapunkin kohdalla käy:

– Nostetaan pojat hattua Tiina rohkeudelle. Se on ennen kuulumatonta hameväessä. Pojat nostivat juhlallisina lippalakkejaan ja siirtyivät sitten muihin asioihin.” Tiinaa voidaan pitää modernin tyttökuvan esikuvana ja nykylukijallekin hyvänä samaistumiskohteena, sillä moni tyttö kapinoi ainakin salaa käytöstapoja ja ulkonäöstä huolehtimista vastaan (Korolainen 1995: 196). Tiina ei kuitenkaan tahdo olla poika vaan haluaa tietoisesti olla tyttö, joka silti käyttäytyy reilusti:

– Tiina oli saanut puolustaa oikeuksiaan henkeen ja vereen asti velipoikaa vastaan, joka jokaisessa sopivassa tilanteessa tähdensi, että hän oli vain tyttö eikä sentakia kelvannut mihinkään, ei osannut mitään eikä uskaltanut mitään. Häneltä nousivat hiukset kiukusta pystyyn joka kerta kun joku uskalsi verrata tyttöjä poikiin ja epäillä heidän kykyjään. (T 17).

– Juha vain ei tainnut pitää hänestä, niin kuin ei pitänyt Leilastakaan eikä kenestäkään muustakaan työstä. Hän sanoi tyttöjen olevan raukkoja ja typeriä kanoja. Aina ne muka olivat ulisemassa ja kantelivat pienimmästäkin. Hänpä [Tiina] ei ulisisi eikä kantelisi, vaan näyttäisi, että tytöt olivat aivan yhtä reiluja kavereita kuin pojatkin. (T 25.)

Tiina on ainakin melkein yhtä hyvä kuin pojat niin rehtydessä, hiihtämisessä kuin tappelemisessakin. Tiinan voidaan katsoa olevan klassinen poikatyttö, joka on luonteeltaan androgyyni. Hahmo pyrkii sulauttamaan eri sukupuolien piirteitä olemalla samanaikaisesti sekä tyttö että poika, sillä hahmon avulla naisessa olevaa miestä korostetaan. (Lappalainen 2001: 317.) Tiina käy käyttäytymisensä puolesta pojasta, mutta hänessä on myös omalle ajalleen tyypillistä tyttöyttä, joka ilmenee muun muassa ulkonäön ja vaatetuksensa osalta. Miettinen (2003: 64) toteaa, poikatyön hahmo toimii ennen kaikkea vallitsevien normien ja arvojen paljastajana. Tiinassa tämä tapahtuu muun muassa vanhempien kontrollilla tyttärensä. Kun he kieltävät tätä menemästä palaneen talon raunioille, Tiina kirjoittaa Juhalle kirjeen. Kirjeestä voidaan lukea tyttöjen maailman erilaisuuden poikien seikkailuihin nähden:

Juha hei! Se on sitten kauheaa, kun minä en ole poika. Me tytöt emme saa tehdä mitään. Meille on kaikki sopimatonta. Perhe määräsi, että minä en saa tulla enää raunioille! Siihen se ilo loppui minulta. Kurjaa! En ole puhunut yhtään, missä olimme ja kenen kanssa olin, eikä minun tarvitse sitä enää kertoakaan. Onneton Tiina. (TAO 90, kursiivi Polvan.)

Tiina ei voikaan ymmärtää, miksi tyttöjen ja poikien maailma on niin erilainen sääntöineen ja vapauksineen. ”Pojat saivat tapella, eikä niille sanottu siitä mitään, ja ne sai repiä housunsa eikä siinäkään ollut rätisemistä, mutta auta armias jos tyttö teki samoin. Se oli rumaa ja sopimatonta ja se oli vaikka mitä. (TT 106.)” Tiinalla onkin konstit tyttäriensä kasvatukselle tulevaisuudessa: ”Kun hän tulisi isoksi ja saisi tyttöjä, hän sanoisi niille niin kuin isä sanoi hänelle. – Pidä vaan puolesi, samanlainen ihminen sinä olet kuin pojatkin. Näytä niille että voi mennä niiden ohi, jos ne eivät pidä varaansa. (TT 106.)”

Tasa-arvottomuus nousee esiin myös koulumuistoista. Kaarina Toivonen (2005: 37.) muistelee, kuinka miehet olivat perheenpäitä ja lisäksi ylimmissä johtotehtävissä niin työelämässä kuin politiikassakin. Nuorten yhteisissä toimissakin pojat olivat puheenjohtajia ja tytöt sihteereitä. Toivosen äiti oli opettanut tyttärelleen tasa-arvosta, että naisten on osattava, tiedettävä ja pärjättävä niin hyvin, etteivät miehet voi sivuuttaa heitä. Kuitenkin tämä on tehtävä varovasti ja luonnollisen tasa-arvoisesti miesten mielipiteitä ymmärtäen, että tasa-arvo alkaa heistäkin tuntua ainoalta vaihtoehdolta. Tiinalle on tärkeää osoittaa, että hän tai kuka tahansa nainen voi pärjätä miehille fyysisestikin:

– Tiesinhän minä, ettei sinusta [Tiina] olisi mihinkään. Eikä kenestäkään hameniekasta. Aina te perutte puheenne, ettekä uskalla mitään. Tiinakin ehdotti kilpailua, kun tiesi, ettei kukaan kuitenkaan uskalla. Eikä hän itsekään uskalla. Etpäs uskalla, etpäs.

– Uskallanpa! Uskallan vaikka mitä. Aloitetaan heti. Voitan tai häviän, sama se, mutta kyllä minä ainakin uskallan. — Juha ei ollut uskoa silmiään, kun Tiina käänsi sanaa sanomatta suksena ja asettui hänen rinnalleen. Voittavansa hän tiesi varmasti, mutta jo se, että joku tyttölapsi uskaltautui yrittämään hänen kanssaan oli kunnioitettava voimannäyte. Oikeastaan häntä harmitti koko Tiina, sillä sen kanssa sai kaiken aikaa olla varuillaan, ettei huomaamattaan jäänyt jossakin asiassa alakyntein. (T 54–55.)

Tyttökirjoille tyypillistä on, että poikatyttö-päähenkilöllä on ystävätär, joka ilmentää sankarittarelle vastakkaisia ominaisuuksia (kts. Lappalainen 2001: 317). *Tiinassa* tällaista tyttöä edustaa Elvi, joka hiljaisuudellaan ja kohteliaisuudellaan on Tiinan vastakohta. Hän myös on ainut, jonka kanssa Tiina leikkii prinsessaleikkejä. Elvi ihailee Tiinaa juuri rohkeuden vuoksi. ”Laskea nyt istuvillaan alas korkean kuorman päältä, vaikka oli tyttö, se oli jotakin, se. Ei hän [Elvi] vain olisi uskaltanut. Eikä hän olisi uskaltanut avata suutaan vieraassa talossa ja vieraiden lasten aikana, ellei häneltä olisi suoraan jotakin kysytty” (T 6). Tiina joutuu jopa puolustamaan kaveruuttaan Juhaan äidilleen, kun tämä utelee eikö Tiinalla ole tyttökavereita ollenkaan: ”– Onhan minulla Elvi ja Leila ja Iisa ja Hilda, mutta tytöt ovat vain tyttöjä. Niiden kanssa ei voi puhua oikeista asioista. (TK 25.)”

Äidilleen Tiina on murheenkryyni. Äiti on aina varoittlemassa tyttöään, joka kuitenkin unohtaa varoitukset heti oven painuttua perässään kiinni. Tiinan mielestä äiti vain haluaa kiusata tytärtään ainaisilla varoituksilla. Vasta palatessaan kotiin hame revenneenä, kasvot mustelmilla ja nyrkit turvoksissa Tiina muistaa äidin saarnat, mutta silloin on jo liian myöhäistä. Ei siis ihme, että äiti huokailee usein, että poika Tiinasta olisi pitänyt tulla, koska hän ei osaa käyttäytyä kuten tytön kuuluu. Aluksi uudessa talossa huolena on tietenkin, mitä naapurit ajattelevat vanhemmista kasvattajina, kun antavat tyttärensä käyttäytyä kuin villi-ihminen:

Siuatsoon sinun [Tiina] hamettasi, tyttö. Mitä sinä olet tehnyt? Sinulla sitten ei pysy mikään ehjänä. Nahasta sinulle olisi vaatteet laitettava. Ja sinun huulesi? Sehän on aivan verinen ja turvonnut. Oletko sinä heti ensimmäisenä päivänä ollut tappelemassa? Voi, varjeltoon sinun kanssasi! Millainen tyttö sinä oikein olet! Poika sinusta olisi pitänyt tulla. Mitä

nämä uudet naapuritkin ajattelevat sinusta, kun käyttäydyt kuin villipeto, ja mitä he ajattelevat koko perheestä! (T 21.)

Myöhemmin Tiinalle kuitenkin selviää, ettei äiti nuhtele ja varoittele häntä vain kiusatakseen, vaan koska tämä on huolissaan Tiinasta ja tämän edesottamuksista. Pelastettuaan tytön avannosta Tiina ei uskalla puhua kotona asiasta mitään, koska tietää saavansa nuhtelut ja joutuvansa juomaan inhoamaansa viinimarjamehua. Asian tullessa ilmi Tiinan hämmästys on kuitenkin suuri, kun hän tajuaa, että äidilläkin on tunteet ja että tämä välittää Tiinasta eikä ainoastaan muiden mielipiteistä:

Lapsi kulta, oli äiti sanonut. Tämä käytti sellaisia sanoja ani harvoin, ja lisäksi hänen silmänsä olivat kyynelissä. — Sen takia äiti siis aina nuhteli ja varoitti häntä, että tämä pelkäsi hänelle tapahtuvan jotakin pahaa. Äiti oli huolissaan hänen takiaan, siksi tämä vastusti monia hänen pyyntöjään. (T 95.)

Vaikka itse avannosta pelastamista voidaan ajatella kansalaisrohkeudeksi, jonka jokainen tekisi vastaavassa tilanteessa, Tiinan rohkeus nousee silti esille. Rannalla nimittäin on muitakin ihmisiä, mutta he eivät tee mitään lapsen pelastamiseksi. Tiinalle taas on itsestäänselvyys, että lapsi täytyy yrittää pelastaa. Rannalla hänen rohkeuttaan ei kukaan kiittele, mutta myöhemmin hänestä tulee sankari, jolle jopa Veli suo kunnioituksensa. Juha taas tiivistää koko teoksen ajatuksen yhteen virkkeeseen: ”Sinä [Tiina] olet rohkein tyttö, jonka minä olen milloinkaan nähnyt ” (T 97).

Toisten tyttöjen keskuudessa Tiinan poikamaisuus ärsyttää heitä suunnattomasti, koska rohkeudellaan ja reiluidellaan Tiina lunastaa aina poikien suosion. Tiinan laskettua hyppyrimäestä, josta kenenkään naisen ei oltu kuultu laskeneen eikä edes kaikkien poikien, Leila harmistuu Tiinaan: ”– Kuka hullu sinun käski laskea siitä, ei se ole mikään tyttöjen mäki, Leila marmatti (T 61).” Tiinan poikamaiset tavat ovat kuitenkin miespuolisille aikuisille kehumisen aihe. Tiinan isä puolustaa tyttärtään Veljen mielipidettä vastaan, sillä tämän mukaan Tiina on aina aloittamassa riidat. Mielessään isä tosin myöntää tyttärensä äkkipikaisuuden riidellessä. Silti hänkään ei puutu tyttärensä fyysiseen aggressiivisuuteen vaan ennemminkin kannustaa tätä tappelemaan fyysisesti:

– Älähän nyt, Veli, miten sinä tuollaisia puhut. Tämän hienompaa sisarta sinä et löydä itsellesi etsimälläkään. Tiina on iloinen ja Tiina on rohkea, ja kaikki hänen ystävänsä pitävät hänestä. Kovan paikan tullen hän saattaa pelastaa vielä sinutkin lujilla nyrkeillään pälkähästä. (TAO 14.)

Myös Juhan perheessä Tiinan tavoista riittää puhetta. Juhan äidin mielestä Tiina on mukava, mutta liian raisu tytöksi. Sen sijaan Juhan äiti pitää sisarentytärtään Tuulaa mukavana ja hyvin kasvatettuna tyttönä. Juhan isä tosin arvelee Tuulan olevan liian hyvin kasvatettu, ja samaa mieltä on Juhakin. Lisäksi hänen mielestään Tuula on takiainen, joka ei osaa tehdä mitään yksin, kun taas Tiina osaa tapella eikä pillitä tai ota selkäänsä muilta. Juhan isä kuvaa seuraavassa esimerkissä Tiinan poikamaisuutta ja kuvauksen kautta käykin selväksi se, että miehet arvostavat maskuliiniseksi katsottuja piirteitä ja toimintaa feminiinistä paremmaksi (kts. Miettinen 2003: 63). Juhan isän mielestä Tuulan ongelma Juhan silmissä onkin se, ettei hän ole Tiina:

– Siinähan se juuri onkin, äiti, että sen Tuulan pitäisi olla samanlainen kuin Tiina. Eikös vain pitäisikin, Juha. Mutta eihän äidin sisarentytär voi olla tiinamainen. Tiina on nasta, ja muut eivät ole mitään. Se osaa hiihtää ja laskea hyppyristä, ja se tappelee kuin poika eikä pelkää koiriakaan. (TEJ 12.)

Poikamaisuuden ohella Tiinan käsityötaidot erottavat hänet aikansa yleisestä tyttökuvasta, sillä Kaari Utrion mukaan jokainen tyttö 1950-luvulla osasi ommella, kutoa ja virkata sekä purkaa kaiken näkemänsä. Neulepuikko pysyi Utrion mukaan jokaisen tytön käsissä, ja niinpä tytöt neuloivat yleensä aina. (Utrio 2003: 40–41.) Tiina kuitenkin inhoaa käsitöitä ja etenkin virkkaamista eikä siten tue aikansa tyttökuvaa. Tätä voidaankin pitää teoksen omien muotoutumismallien noudattamisena. Anni Polva kuvasi teoksissaan usein naisen asemaa yhteiskunnassa ja naisia ja tyttöjä itsenäisinä ajattelijoina. Jopa Tiina, joka inhoaa virkkaamista, uhoaa Juhalle etteivät miehet ole kaikessa ylivoimaisia:

– Ole leuhkimatta - - Pojat voittavat kaikessa tytöt, kyllä sinä [Tiina] sen tiedät.
– Eivätpähän voita, eivät ainakaan pitsinvirkkuussa, Eivätkö muussakaan. Tiina oli niin harmistunut, että oli valmis kinaamaan miten kauan tahansa. (TK 12.)

Polva korostaa teoksissaan rehellisyyttä, minkä vuoksi Tiinaa voidaan edelleenkin pitää esikuvana nykyajan nuorille. Kertomatta jättämisestä tai valehtelusta ei seuraa kuin paha mieltä jokaiselle osapuolelle. Edes virkkaamisesta ei ole valehtelun korvaajaksi. Katkaistuaan kalliit ja hienot suksensa mäessä Tiina tuntee omantunnonsoimausta, koska ei uskalla kertoa vanhemmilleen totuutta. Lopulta hän tunnustaa asian, ja Veljen kuvaus mäen vaarallisuudesta saa vanhemmat huolestumaan enemmän tytön terveydestä kuin suksista. Rehellisyydestä seuraa hyvä mieli, ja Tiinan mielestä

polttopuiksi joutavat suksen kappaleetkin ovat korjattavissa ja ”[n]iin kevyesti siirtyi pelottava asia pois päiväjärjestyksestä” (T 65).

Tiinan esikuvallisuutta lukijoille tukee myös se, että hän rankaisee itse itseään. Koska hän ei osaa pyytää anteeksi tuittuiluun eivätkä vanhempien kotiarestit ole hänen mielestään tarpeeksi kova kuritusmuoto, hän siitä hyvästä virkkaa. Virkkaaminen on nimittäin Tiinan mielestä kamalinta työtä, mitä voi kuvitella. Venyneestä ja likaisesta pitsinpalasta pitäisi joskus tulla lakananpitsiä äidille, mutta Tiinalle se on synninpäästö ja suuri katuva anteeksipyyntö, joka on hartaammin ansaittu kuin nopea anteeksipyytäminen. Myös vanhemmille on itsestään selvää monien tuloksettomien opetuskertojen jälkeen, ettei Tiina pyydä anteeksi. Hän kuitenkin osoittaa katuvansa kiivastumisiansa muulla tavoin.

Maaseudulla Tiina saa huomata olevansa kaupunkilaisneiti, jolle perunanitujen nyppiminen ei ole soveliaista työtä. Hän ei kuitenkaan suostu ymmärtämään yhteiskuntaluokkien eroa, jota Mattilan talossa tiukasti noudatetaan. Niinpä Tiina juo tarjotun kahvin työväentuvassa renkien ja piikojen keskellä, vaikka mummo juo vieraskahvit emännän kanssa. Tiina tuntee itsensä oikeaksi työläiseksi istuessaan rengin ja palvelustytön välissä. Ihmetyksen aihe tytölle on näiden kahvin hörppiminen, mikä ei äidin ohjeiden mukaan kuulu sivistyneisiin tapoihin. Huomaamattaan Tiina siis arvottaa palvelusväkeä sen käyttäytymisen perusteella, vaikka on iloinen saadessaan kerrankin juoda kahvinsa vadilta. Kahvin hörppiminen vaatii kuitenkin taitoa, kuten Tiina saa huomata:

Nämä [renki ja palvelustyttö] käyttivät teevatia apunaan, kastoivat siihen sokeripalansa ja puhalsivat ja ryystivät niin, ettei hiljaista puhetta kuulunut laisinkaan. - - Lautasen ohjaaminen suuhun oli kuitenkin työlästä hommaa. Se keikkui ja heilui ja kahvi lainehti laidasta toiseen. – Taitoa sitä tarvitaan kahvinjuomisessakin, tyttöseni! vieressä istuva renki selitti holhoavasti, kun huomasi ruman kahvitahran leviävän Tiinan hameenhelmaan. (TK 109-110.)

Huomaamattaan Tiinaan siis tarttuvat äidin opit. Vaikka Tiina usein tiedostaakin tekevänsä vastoin hyviä tapoja, hän ei vielä halua noudattaa niitä. Kuitenkaan Tiina ei tarkoituksella ole ilkeä tai toimi ajattelemattomasti, vaan ymmärtää tekojensa seuraukset. Kun perheeseen tulee Tinttamari, äitikin saa huomata, etteivät Tiinan kolttoset olleet mitään Tinttamarin rinnalla. Tämä kun päättää koristella talonmiehen

puhtaat lakanat likaisilla kädenjäljillä ymmärtämättömyyttään. Äiti toteakin isälle: ”– On hyvä, että meillä on Tiina, joka osaa tehdä melkein mitä vain ja joka ymmärtää mitä tekee (TOP 142).”

Tiina-sarjaa on moitittu kaavamaisuudesta (Rättyä 1997: 26–27) samoin kuin L. M. Montgomeryn *Anna*-sarjaa. Montgomery ei ollut aikansa radikaali, vaan hän yritti toteuttaa kirjailijuuttaan samalla kun oli myös vaimo ja perheenäiti. Ristiriidan Montgomery ratkaisi pyrkimällä suoriutumaan ympäröivistä vaatimuksista ja velvoitteista, mikä näkyy myös hänen teoksistaan: Sankarit sopeutuvat vähitellen traditioon. He kapinoivat, mutta vain tiettyyn rajaan asti. (Riukulehto 2001:82, 86.) Sama sopii myös Polvan kirjailijuuteen ja teoksiin. Tiina ei vastaa 1950-luvun tytön ihailtua kuvaa, mutta hänkin on erilainen vain tiettyyn pisteeseen. Myönnytyksiä itsenäisyydessään Tiina tekee vanhempiensa ja Juhan vuoksi (Korolainen 1995: 196).

Olennaista poikatyttöydessä on, ettei se ole tila, johon jäädään vaan josta kasvetaan ulos. Se on siis välivaihe ennen naisen perinteisen roolin ja identiteetin sisäistämistä. Yleensä villi poikatyttö on kirjallisuudessa kesytetty perinteiseen avioliittoon, jos hän vanhenee kertomuksen aikana (Miettinen 2003: 53.), kuten Vihervaaran Annallekin käy. *Tiina*-sarjan kuluessa Tiinassa ei tapahdu suurta muutosta niin henkisesti kuin fyysisestikään, vaikka villi poikamaisuus jääkin viimeisissä osissa sivummalle. Polva halusi pitää Tiinan nuorena tyttönä, joten Tiina saa kirmata vapaana ja sitoutumattomana seikkailusta toiseen toisin kuin aiemmat tyttösankarit (Rättyä 1997: 27). *Tiina*-sarja noudattaa tässä sarjakirjojen mallia, sillä ne eivät rakennu kirjasarjojen tapaan jatko-osille. Silti heti sarjan ensimmäisestä osasta lähtien on selvää, että Juha on tarkoitettu Tiinan kesyttäjäksi ja haave yhteisestä tulevaisuudesta on valmis. (kts. Lappalainen 2001: 319.):

– Ensi vuonna sinusta [Tiina] tulee juoksutyttö sitten konttoriharjoittelija ja sitten kun minä tulen isoksi ja minusta [Juha] tulee johtaja, minä otan sinut omaksi konttoristikseni. Sitä aikaa he jäivät kumpikin toivorikkaina odottamaan. (T 154.)

Poikatyttö on nuorten kirjallisuudessa tuttu ilmiö jo 1800-luvulta. Hahmo ei ole muuttunut vuosien saatossa, vaan se täyttää edelleen poikatyttön stereotyypin rämäpäisenä, pojat haastavana sekä omituisena tyttönä. (Miettinen 2003: 48.) 1900-luvun jälkipuoliskon kirjallisuuden poikatyttöhahmoihin verrattuna Tiina on paljon

tyttömäisempi. Uudemmissa poikatyttöjen hahmoissa yhteiskunta jo sallii poikamaisen ulkonäön, jolloin poikatyttö voi hyvin käydä pojasta siltäkin osin, kuten Tuija Lehtisen poikatyttö Masa. Kuitenkin Tiina on selkeästi aikansa poikatyttö, sillä hänelle sallitaan enemmän vapauksia kuin tyttökirjojen muille tyttöhahmoille. Samalla kun Tiina osoittaa maskuliinisten piirteiden arvostuksen olevan korkeampaa kuin feminiinisten, hän myös toimii roolimallina näyttämällä, että tyttöjenkin on lupa toimia miesten alueella. Kuten Tiina toteaa Juhalle: ”Kyllä tytöt siihen pystyvät mihin pojatkin, ja enempäänkin (T 17).”

5 PÄÄTÄNTÖ

Tutkin pro gradu -työssäni Anni Polvan *Tiina*-kirjoja 1950-luvun kontekstissa. Lähinnä olen tarkastellut vain sarjan viittä ensimmäistä osaa. Aineistoa rajatessani ajattelin, että 1950-luvun ulkopuolelle jäävissä osissa näkynee myös seuraavien vuosikymmenien vaikutus, joten järkevimmältä tuntui rajata tutkimusalue juuri tutkimallani aikakaudella ilmestyneisiin kirjoihin. Tarkastelemani ajanjakso näkyi toki myös 24:ssä tutkimuksen ulkopuolelle jääneessä osassa, mutta ei enää niin selvästi pelkästään 1950-luvun ilmiöiden valossa. Pyrin tarkastelemaan työssäni 1950-luvun ja *Tiina*-kirjojen yhteiskunnallista, kulttuurista ja kirjallista elämää dialogina. Uskon, että oman näkökulmansa tutkimukseen on myös antanut sen kirjoitusajankohta 50 vuotta ensimmäisen *Tiina*-kirjan jälkeen sekä oma kiinnostukseni tyttökirjoihin ja 1950-luvun aikakauslehtien käyttöön tutkimusmateriaalina.

Kontekstuaalisissa metodissa yhteiskunnallista, kulttuurista ja kirjallista elämää tarkastellaan dialogina. Olen pyrkinyt tähän tutkimuksessani niin, etten olisi suhteuttanut kontekstuaalisuutta taustana kirjallisuudelle tai että se olisi selittänyt kirjallisuutta. Tutkimukseni keskittyy 1950-luvun ilmiöihin *Tiina*-sarjan kautta, mutta täytyy muistaa, että sarjaan on vaikuttanut myös aiemmat vuosikymmenet *Tiinan* luoja Anni Polvan ja hänen lapsuuden kokemustensa kautta.

Anni Polvan tuotanto koostuu naisille kirjoitetuista rakkausromaaneista ja lapsille ja nuorille kirjoitetuista tyttökirjoista. Anni Polva on siis marginaalia marginaalissa. Vaikka hän kuului lastenkirjallisuuden suosituimpiin kirjailijoihin monta vuosikymmentä, eivät kriitikot rakastaneet hänen teoksiaan. Polvaa ei edes mainita vuonna 1976 ilmestyneessä Irja Lappalaisen teoksessa *Suomalainen lasten- ja nuortenkirjallisuus*, koska viihdekirjailijana hän ei ole mukana nuorisokirjallisuuden kaanonissa.

Kirjoittamisajankohdan kontekstissa kirjailijan intentioiden pohtimista voidaan pitää hyödyllisenä, koska nimenomaan intentiot rakentuvat osaksi laajempaa verkostoa ja muodostavat kuvan kulttuurisesta kentästä, jonka osana kirjailijakin toimii. Anni Polvaa voidaan pitää oman tiensä kulkijana. Hän ei antanut kriitikoiden masentaa itseään vaan

kirjoitti kirjoittamisen ilosta ja lukijoiden pyynnöstä. Polva kuvasi yleensä romaaneissaan poikamaisia ja itsenäisiä tyttöjä ja naisia, jotka kuitenkin loppujen lopuksi turvautuvat vastakkaiseen sukupuoleen. 1950-luvun kontekstissa se on ymmärrettävää, sillä naisen paikaksi vielä usein miellettiin koti ja perheestä huolehtiminen. Kuitenkin esimerkiksi *Tiina*-sarjassa on selkeä suunta naisten itsenäistymiseen ja kodin ulkopuolella työskentelyyn. Ilmeisesti Polva ei kuitenkaan luottanut täydelliseen naisten itsenäisesti selviämiseen omankaan taustansa vuoksi. Suomessa naiset olivat kokeneet miesten poissaolon ja siitä aiheutuvan turvattomuuden tunteen sota-aikana, jolloin muutenkin oli raskasta. Oman toimeentulonsa vuoksi Polvakin ryhtyi tuona aikana kirjailijaksi.

Tiina-sarja eroaa aikansa muista lasten- ja nuortenkirjasarjoista muun muassa luokkasidonnaisen ajattelun ja läheisen maaseutu-suhteen vuoksi. Kun useimmat tyttökirjasarjat käsittelivät muita kuin työläistaustaisia perheitä, *Tiinassa* 1950-luvun luokkasidonnaisuus näkyy selkeästi. Muille pohjoismaisille nuortensarjoille tyypilliset kartanomiljööt, sisäoppilaitokset ja pikkukaupungit puuttuvat *Tiinasta* kokonaan ja tilalla on suomalaisille tutut maisemat – työläiskaupunki Tampere ja Hämeen maaseutu.

Anni Polvan arvostus on vaihdellut vuosikymmenten aikana. Hänen ensimmäisiä *Tiina*-kirjojaan keuhuttiin hyväntuulisiksi ja reippaiksi, mutta myöhemmin arvostelut muuttuivat kriittisemmiksi. Rakkausromaanien kohdalla puolestaan on käynyt jopa päinvastoin, sillä vasta viime aikoina on alettu ymmärtää Polvan merkitys maamme viihdekirjallisuuden kentässä. Romaaneissa on käsitelty naisten asemaa yhteiskunnassa, itsetunto-ongelmia ja itsensä kehittämistä. Polvan teosten keskeisenä tehtävänä on ollut naisten ja nuorten tyttöjen itsenäisyyden ja rohkeuden puolesta puhuminen (Rikkinen 1999: 112–113.) Kyseiset seikat näkyvät myös *Tiina*-sarjassa.

Kuten Kaarina Toivonen (2005: 38) myöntää, 1950-luvun tyttöjen vaatimaton, vähään tyytyvä, epäitsenäinen, pelokas ja alistuva elämä saattaa nyky-yhteiskunnassa tuntua synkältä maailmalta. Kuitenkin tuolloin elettiin positiivisessa muutoksen tilassa ja oltiin iloisia siitä mitä oli. Perheet olivat tiiviitä yksiköjä, sillä ulkopuolisten harrastusmahdollisuuksien vähyyden vuoksi perheet viettivät paljon aikaa keskenään. Kouluissa taas elettiin iloista ja turvallista kouluelämää. Toivosen mukaan ilo

kuvastuikin 50-luvun tyttöjen elämästä. Iloisuus välittyy *Tiina*-kirjoistakin lukijalle 50 vuoden jälkeen.

Ihanne hyvästä perhe-elämästä ja perheen välisistä suhteista liittyy kodin käsitteeseen. Etenkin 30-luvun kontekstissa se oli merkittävä luokkaidentiteetin rakentamisessa. Kotitalouden kautta työväestö pyrittiin kytkemään osaksi porvarillista yhteiskuntaa. Tämä näkyy myös *Tiina*-sarjassa. Tiinan äidille on tärkeää, että koti vastaa yhteiskunnan ihannetta: köyhä mutta siisti, kulunut mutta puhdas. Tätä ideologiaa äiti vaalii ja opettaa lapsilleen samaa. Tiinan perhettä voidaan sanoa sivistyneeksi, sillä he lukevat paljon. Kirjat merkitsivät lapsille hyvin toimeentulevaa perhettä sivistyneisyyden lisäksi.

Työläisväestön lisäksi *Tiina*-sarja kuvaa paljon myös köyhälistön asuinoloja sekä parempiosaisen perheiden koteja. Vaikka Tiinasta on surkeaa, ettei hänen omassa kodissaan ole paljon tilaa, on hänestä kauhistuttavaa, missä oloissa luokkakaveri Sylvi asuu. Kuitenkin köyhässä kodissa asuu rakkaus ja lähimmäisistä välittäminen, kuten Tiinankin kotona. Sen sijaan kaikki vähänkin parempiosaiset perheet ja kodit kuvataan rikkaiksi, mutta rakkaudettomiksi. Henkilöhahmot sarjassa ovatkin karikatyyrimaisia, mikä tulee esiin etenkin kotiasettelussa.

Koska kodit olivat pieniä, ne miellettiin vain perheiden tiloiksi työväestön keskuudessa. Sen vuoksi *Tiina*-sarjassakin vieraiden kotona kestitseminen on juhlaa, etenkin jo kyseessä ovat Tiinan kaverit, joilla ei tavallisesti ole asiaa heille. Äidin paikka perheessä on keittiössä isän käydessä töissä muualla. Tiinan vanhempien työnjako vastaa sivistyneistön ihannetta työläisperheestä: nainen kasvattaa lapset ja rakastaa, kun isän kasvatusta ja rakastamista näkyy uurastuksena kodin ulkopuolella. *Tiina*-sarja tahtomattaankin vahvistaa yhteiskunnassa perinteisesti vallitsevia normeja tällä jaolla.

Rajojen rikkomista tapahtuu kuitenkin talonmiehen rouvan ja maalaisnaisten työläisyydessä. Heidän on pakko tehdä työtä elättääkseen isättömät lapsensa. Silti Kallen ja Leenan äitien työntekoa ei ihailta tai arvosteta yhtään sen enempää kuin kotiäiteyttäkin. *Tiina*-sarjan äidit kuvataankin ankariksi ja mustavalkoisiksi henkilöhahmoiksi, joihin lukija ei halua samaistua. Sarja puhuu paljon koulutuksen

puolesta ja sen tuomista mahdollisuuksista, jotta Tiinakin pystyy tulevaisuudessa murtamaan kotiäidin roolin.

Suomen koululaitosta ravisteli 1950-luvulla niin kutsuttu oppikoulukriisi, kun kilpailu kouluun pääsystä kiristyi niin, ettei kaikkia pääsykokeensa hyväksyttävästi suorittaneita voitu ottaa sisään tilanpuutteen vuoksi. Sanoma- ja aikakauslehdissä kirjoitettiin paljon koulujen tärkeydestä, koulujen rakentamisesta seuraavista kustannuksista sekä opettajapulasta. Kuitenkin selvää oli, että sotien jälkeen väestölle ei enää riittänyt lapsille kansakoulussa annetut alkeistaidot. Vanhemmat tahtoivat lapsilleen kunnan kasvatuksen yhteiskuntaluokasta, varallisuudesta ja asuinpaikasta riippumatta. Koulutus nähtiin ratkaisevana tekijänä parempien sosiaalisten olojen takaamiseksi.

Nyt, yli 50 vuotta myöhemmin näyttäisi selvältä, että myös Anni Polva otti kantaa oppikoulukriisiin omalla tuotannollaan. Tiina pääsee oppikouluun ja pärjää siellä yhtä hyvin kuin muutkin oppilaat. Kavereiden mielestä Tiinan oppikouluun pääseminen osoittaa sen, että kouluun hyväksytään myös muitakin kuin rikkaiden perheiden lapsia. Silti paikka oppikoulussa piti ansaita joka vuosi pääsykokeiden jälkeenkin. Koulun loppuun asti suorittaminen ei ollut itsestäänselvyys vaan se riippui paljon koulumenestyksestä. Tiina kuitenkin suorittaa koulunsa mallikkaasti läpi tähtäimenään virkanaisen ammatti.

Opettajan ammatista Tiina sen sijaan ei haaveile, vaikka pitääkin useimmista omista opettajistaan. Opettajat näyttivät 1950-luvulla vanhoilta tummiin pukeutuneina, nutturapäisinä ja jylinä, mutta *Tiina*-sarjassa heidät kuvataan silti persoonallisuuksina. Toiset opettajat vaativat kuria ja oppilaiden kunnioitusta pysyen siten hyvin sukupuolettomina, kuten Kolmio ja Marsu, joita kumpaakin yhdistää sukupuolineutraali lempinimi, vaikka he ovat naisopettajia.

Opettajat olivat auktoriteetteja, ja vuorovaikutus luokassa oli yleensä opettajien kysymyksiin vastaamista. Kuitenkin 1950-luvulla oli murtumassa opettajien kunnioittamisen pakko, mikä näkyy *Tiina*-sarjassakin. Tiina kunnioittaa opettajiaan, mutta uskaltaa sanoa näille vastaan, mikäli kokee sen oikeudenmukaiseksi itsensä tai muiden kannalta. Kiltti ja hiljainen oppikoululainen Tiina ei tahtomattaankaan osaa olla.

Jälki-istunnoissa Tiina on usein eikä häpeällisin asia käytöksenalennuskaan ole kaukana.

Oppikoulua käytiin kurissa ja nuhteessa ja sen eteen täytyi olla valmis tekemään työtä aamuvarhaisesta iltamyöhään. Myös Tiinalle koulu on koko elämä, jota lomat jaksottavat vain vähän. Silti kavereiden kanssa ehtii aina arkenakin ulos luistelemaan tai potkimaan palloa. Oppikoululaisia pyrittiin jo aiempina vuosikymmeninä pitämään erillään muista nuorista. *Tiina*-sarjassakin saman talon lasten kanssa leikitään iltaisin, mutta koulussa Tiinalla on eri kaveripiiri. Vaikka äiti kuinka yrittää ajaa tytärtään sellaisten oppilaiden kaveriksi, joilta tämä oppisi hyviä käytöstapoja, Tiina etsii kavereikseen aina hauskanpitäjät ja riehujat. Hyviä käytöstapoja Tiina yrittää silti noudattaa, mikä tulee esiin, kun hän perustaa koulukavereiden Hildan ja Iisan kanssa ystävyysliittojen hengessä ”vaikenevien naisten kerhon”.

Vapaa-aikansa Tiina viettää 1950-luvulle tyypillisesti kaupungin lähiöissä ja etenkin kotinsa ulkopuolella, kuten porraskäytävässä, kellarissa, pihalla, metsiköissä, joutomailla ja hylätyillä taloilla. Urheilu ja liikunta olivat lapsille tärkeitä vapaa-ajan toiminnan muotoja, joita he pystyivät edellisissä paikoissa hyvin harjoittamaan. Urheilukentilläkin lapset pystyivät omatoimisesti pelaamaan, sillä järjestynyttä harrastustoimintaa oli vielä harvassa. Ulkoelämä korostuu *Tiinassa*, sillä sarjan tapahtumat kuvaavat usein mäenlaskua, luistelua, pyöräretkiä sekä pallon peluuta. Sisälle nuorisolla ei yleensä ollut asiaa, koska lapsia oli paljon ja kodit olivat perheiden yksityistä tilaa.

Kesänsä kaupunkilaislapset viettivät yleensä maalla. Siten heidät kiinnitettiin perinteiseen suomalaiseen kulttuurimaisemaan ja sen luontoon. Jokaisella oli käytännössä suhteita maaseudulle, kuten Tiinallakin mummo, jonka luokse tyttö lähetetään useampaankin otteeseen sarjan aikana pois kaupungin pölystä. Tiinan kesän vieton kautta lukijakin pääsee osalliseksi 1950-luvun maaseudun elämästä, johon tiiviinä osana kuuluvat lehmät, isot pellot ja työnteko.

Vielä 1950-luvulla ei ollut nuorisomuotia, joten nuoret näyttivät pieniltä aikuisilta. Tytöt hameissa ja pojat polvihousuissa ovat yleisiä 50-luvun valokuvissa. Arki- ja juhlavaatteet olivat erikseen, mutta *Tiina*-sarjastakin on huomattavissa, kuinka

yhteiskunnan muutoksen mukana tuli muitakin tilaisuuksia, jotka vaativat asianmukaista pukeutumista. Tällaisia olivat muun muassa koulu ja urheilu, joihin tarvittiin omat asunsa. Tiinalla koulupuvut ovat hieman parempia asuja kuin kotiasut, mutta kuitenkin selkeästi huonommat kuin pyhävaatteet. Pukeutumisessa ihanteena oli tyylikkyys, siisteys, puhtaus ja vaatimattomuus. Vaatteilla ei saanut koreilla, minkä huomaa myös *Tiina*-sarjasta. Liian hienosti pukeutuvia katsotaan karsaasti, mutta siisteyteen tulisi pyrkiä, minkä vuoksi Tiinan äiti on ehdoton tyttärensä esiliinan käytöstä.

Tytöt eivät yleensä käyttäneet housuja kuin ulkoillessa tai liikuntatunneilla, koulussa niitä ei saanut muuten pitää. Miesten keskuudessa naisten housujen käyttöä karsastettiin häveliäisyssyistä ja naisellisuuden menettämisen pelosta, mikä näkyy Tiinan isän ja Juhan suhtautumisessa Tiinan saadessa ensimmäiset housunsa. Housujen yleistymisen jälkeen Tiinan housujen käyttöön ei kuitenkaan kiinnitetä sen suurempaa huomiota. Vaatetuksen uudet ilmiöt olivat 1950-luvulle ominaisia, ja niitä *Tiina*-sarja sisältää runsaasti. Housut, harmaat kumiset elefanttitossut, poninhäntäkampa – nämä kaikki kertovat omaa tarinaansa 50-luvulta, kun jokaisella tytöllä piti olla ne ollakseen muotitietoinen. Työläisperhetaustasta huolimatta Tiinakin saa ne, mikä osaltaan kertoo yhteiskunnan muuttumisesta.

Tiina-sarja sisältää paljon asennekasvatusta avuliaisuuden, rehellisyyden ja reilouden perushyveiden kautta. Sarja sijoittuu Tiinan siirtymiseen lapsuudesta tyttöikään, jolloin ympäristön kiellot ja käskyt tuntuvat yleensäkin rajoittavan spontaaneja elämänilmauksia. Tiina kapinoi naiseuden ahtaita malleja kohtaan poikatyttöydellään kuten monet muutkin tytöt, jotka haluavat tulla poikien keskuudessa vakavasti otetuiksi. Maskuliinisilla piirteillä, fyysisyydellä, verbaalisuudella ja rohkeudella, Tiina lunastaa pojan kuin pojan kunnioituksen ja kaveruuden.

Androgyyninä poikatyttönä Tiina toimii 1950-luvulla vallinneiden arvojen ja normien paljastajana. Tiinalta odotetaan tyttömäisyyttä pukemalla hänet hameisiin ja toivomalla häneltä hienon tytön käytöstä. Tiinan vanhemmista etenkin äiti kasaa Tiinan päälle varoituksia ja toiveita, joita vastaan tyttö jatkuvasti jopa tahtomattaan kapinoi. Silti poikien ja miesten mielestä Tiinan poikamaisuus on hienoa ja he myös osoittavat sen.

Tiinan poikamainen käyttäytyminen ja tyttömainen pukeutuminen ja ihastus kaikkeen kauniiseen on selvästi ristiriidassa keskenään. Tiinan hahmoon on kerätty kummankin sukupuolen piirteitä, minkä vuoksi hahmo on toimiva kokonaisuus niin 1950-luvun kontekstissa kuin 2000-luvullakin. Nuorten lukijoiden, jotka taistelevat itsekkin naiseuden kapeita sääntöjä vastaan, on helppo samaistua Tiinaan, joka yhdistää itsessään niin naista kuin miestäkin. Toisaalta hän haluaa pukeutua kauniisti, ihailee kauniita vaatteita ja tahtoisi itsekkin pukeutua kuin prinsessa, toisaalta hän osaa laskea mäkeä, kiivetä puuhun ja tapella kuin pojat. Hän on tyttö, joka on erilainen vain tiettyyn rajaan asti. Kuitenkaan Tiina ei koskaan lopullisesti kasva ulos poikamaisuudestaan kuten poikatyttö sankaritarit yleensä. Tiinan tehtävänä on vielä 2000-luvullakin toimia roolimallina nuorille lukijoille näyttämällä, että tyttöjenkin on lupa toimia miesten alueella.

Polva kirjoitti *Tiinaa* 30 vuoden ajan. Hän kirjoitti 8–12-vuotiaille tytöille tytöstä, joka rehellisyydellään ja rämöpäisyydellään muutti suomalaista tytön kuvaa. Lukijat ovat imeneet Tiinan vaikutuksia jo 50 vuoden ajan. Silti on arveltu, että *Tiina*-sarjan kohtaloksi koituu täydellinen unohtuminen viimeistään 2000-luvun uuden lukijasukupolven keskuudessa. Jo 1980-luvulla kriitikot epäilivät, että kirjat ovat aikansa eläneitä ja hukanneet kosketuspintansa nuorten todelliseen elämään. Suomalaisen nuortenkirjallisuuden varjokaanonissa teosten sen sijaan arvellaan pysyvän pitkään, sillä ne säilyvät yhteisessä kirjallisessa muistissa aikalaislukijoiden välittäjän roolin ansiosta. (Heikkilä-Halttunen 2000: 355.)

Karisto järjesti vuonna 2006 kirjoituskilpailun 50-vuotiaan *Tiina*-sarjan kunniaksi. Kilpailulla etsittiin nykyajan *Tiina*-kirjaa, joka olisi raikas ja moderni tyttökirja 12–16-vuotiaille tytöille. Kariston kustannusjohtaja Pirkko Mikkolan mukaan *Tiina*-kirjat olivat herttaisia, viattoman ajan kirjoja, vaikka niissä käsiteltiin nuorille tuttuja asioita, kuten ihastumista ja koulun aloittamista. *Tiinoissa* ei kuitenkaan käsitelty väkivaltaa, seksuaalisuutta, alkoholismia tai kuolemaa, eivätkä ne korostu kilpailuun osallistuneissakaan teoksissa, vaikka mikään aihe ei enää nykyisin ole tabu. Kilpailun voitti lopulta Vilja Tuulia Huotarisen *Siljan laulu – tarina tyttöbändistä*, jossa raadin mukaan oli henkevyyttä, huumoria ja teräviä havaintoja ympäröivästä maailmasta. (Niinimäki 2006, [viitattu 26.11.2007].)

Mikkolan mukaan tyttökirjojen sankarittaret ovat edelleen samanlaisia kuin 50 vuotta sitten: he muuttavat uudelle paikkakunnalle, painiskelevat ystävyysongelmia tai haaveilevat omasta koirasta tai hevosesta. (Niinimäki 2006, [viitattu 26.11.2007].) Pro gradu -tutkielmani aihetta ja käsittelytapaa aikanaan miettiessäni pohdiskelin, mikä korostuu *Tiina*-kirjoissa eniten. Totesin lopulta vastauksen olevan selvä, sillä eniten sarjassa kuvataan Tiinan perhe-elämää, koulunkäyntiä ja tyttönä olemista miehisessä maailmassa. Kun tutustuin lähdeaineistooni, tutkimuksiin 1950-luvusta ja sen aikakauslehtiin, huomasin juuri näiden samojen teemojen nousevan esiin nuorisoin elämästä 50 vuoden takaa kuten ne korostuvat myös *Tiina*-kilpailun voittaneessa teoksessa sekä sen jatko-osassa. Pro gradu -tutkielmassani oli siten luonnollista, että käsittelin 1950-lukua ja *Tiina*-kirjoja juuri kodin, koulun ja tyttönä olemisen kautta.

1950-luvusta on kirjoitettu paljon tutkimuksia, etenkin perheiden elämästä, tyttöydestä sekä yleisestä ilmapiiristä, jotka kaikki kiteytyvät jälleenrakentamisen aikakauteen, kun maamme nostettiin jaloilleen sodan jälkeen. Tutkimuksista ei kuitenkaan pysty lukemaan sitä käsin kosketeltavaa tunnetta, joka huokuu 1950-luvun aikakauslehdistä. Ne, erityisesti *Suomen kuvalehdet*, olivatkin suuri apu kyseiseen aikakauteen tutustuessani ja toimivat tutkielmani hiljaisena taustatukena yleiselle tietämykselleni sotien jälkeisestä ajasta ja nuorisokulttuurista tuolloin.

Loppujen lopuksi *Tiina*-sarja ei ole teemoiltaan vanhentunut nykypäivään verrattuna ollenkaan. Koti, perhe, koulu, harrastukset ja tyttönä olemisen riemut ja surut ovat edelleenkin nuoria tyttöjä puhuttelevia aiheita. Sen sijaan maailma, missä *Tiina* elää ja vaikuttaa, on vanhentunutta moneltakin osin. Silti *Tiina*-sarja on hieno historiallinen kuva 1950-luvun nuorten elämästä, joka tutkijoiden ja kriitikoiden tulisi vähitellen tunnustaa. Lisäksi sarja on yhä ajankohtainen kuvatessaan tyttöyttä maskuliinisessa maailmassa, jota olisi mielenkiintoista tutkia lisääkin ja verrata sitä nykypäivän nuortenkirjoihin: Onko mikään muuttunut 50 vuoden aikana?

Tiina on sopivaa lukemista lapsille, vaikka lopulta lapset kasvavat ulos rämöpäisen Tiinan roolista. Kun Anni Polva jätti Tiinan kirjaamaan vapaana aikuistumisen huolista, voi lukija siirtyä Tiinan maailmasta uudempiin tyttökirjoihin ja kasvaa aikuiseksi neidiksi muun muassa Tuija Lehtisen *Masan* mukana. Kirjallinen perintö pitää edelleen huolen siitä, että tytöt kasvatetaan rooliinsa tyttönä eikä poikatyttönä.

LÄHTEET

Tutkimusaineisto

- Polva, Anni 1959: *Tiina* =T. 3.painos. Hämeenlinna: Karisto Oy.
- Polva, Anni 1960: *Tiina aloittaa oppikoulun* =TAO. 3.painos. Hämeenlinna: Karisto Oy.
- Polva, Anni 2001: *Tiina kesälaitumilla* =TK. 16.painos. Hämeenlinna: Karisto Oy.
- Polva, Anni 1959: *Tiina toimii* =TT. 2.painos. Hämeenlinna: Karisto Oy.
- Polva, Anni 2002: *Tiina ei pelkää* =TEP. 14.painos. Hämeenlinna: Karisto Oy.
- Polva, Anni 1961: *Tiinalla on hyvä sydän* =TOHS. Hämeenlinna: Karisto Oy.
- Polva, Anni 1962: *Tiina epäilee Juhaa* =TEJ. Hämeenlinna: Karisto Oy.
- Polva, Anni 1963: *Tiina seikkailee* =TS. Hämeenlinna: Karisto Oy.
- Polva, Anni 1964: *Tiina on aina Tiina* =TOAT. Hämeenlinna: Karisto Oy.
- Polva, Anni 1965: *Tiinan uusi ystävä* =TUUY. Hämeenlinna: Karisto Oy.
- Polva, Anni 1966: *Tiina saa ehdot* =TSE. Hämeenlinna: Karisto Oy.
- Polva, Anni 1967: *Tiinastako näyttelijä?* =TN. Hämeenlinna: Karisto Oy.
- Polva, Anni 1972: *Tiinaa tarvitaan* = TT. Hämeenlinna: Karisto Oy.
- Polva, Anni 1973: *Tiina joutuu sairaalaan* = TJS. Hämeenlinna: Karisto Oy.
- Polva, Anni 1978: *Tiinalle otetaan pikkusisko* = TOP. 2. painos. Hämeenlinna: Karisto Oy.
- Polva, Anni 1980: *Tiina saa suikon* =TSS. Hämeenlinna: Karisto Oy.
- Polva, Anni 1982: *Tiina etsii juuriaan* =TEJ. 4. painos. Hämeenlinna: Karisto Oy.

Painetut lähteet

Aikasalo, Päivi 2000: *Seuratkaamme järkevää ja terveellistä muotia. Naisten pukeutumisihanteet ja vaatevalinnat 1920-luvulta 1960-luvun lopulle*. Kansatieteellinen arkisto 47. Helsinki: Suomen muinaismuistoyhdistys.

Aromaa, Vuokko 1990: *Tyttöikä – tuulenpyörre ja tosipaikka. Teoksessa Naisen elämä. Mistä on pienet tytöt tehty, mistä tyttöjen äidit*. Toim. Kari Immonen. Helsinki: Otava.

Eskola, Katarina 1994: Kulttuurinen modernisoituminen ja kansainvälistyminen 50-luvun tytöistä nykynuoriin. Teoksessa *Uusi aika. Kirjoituksia nykykulttuurista ja aikakauden luonteesta*. Toim. Katarina Eskola, Kimmo Jokinen, Jussi Kotkavirta ja Erkki Vainikkala. Nykykulttuurin tutkimusyksikön julkaisuja 41. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Haavio, Katarina 1992: *50-luvun tytöt. Päiväkirjat 1951–1956*. Toim. Katarina Eskola ja Satu Marttila. Helsinki: Kirjayhtymä.

Heikkilä-Halttunen, Päivi 2000: *Kuokkavieraasta oman talon haltijaksi. Suomalaisen lasten- ja nuortenkirjallisuuden institutionalisoituminen ja kanonisoituminen 1940–50-luvulla*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Heikkilä-Halttunen, Päivi 2003a: Viattomuuden tilasta ihanteiden sortumiseen? Teoksessa *Nuoruuden vuosisata. Suomalaisen nuorison historia*. Toim. Sinikka Aapola ja Mervi Kaarninen. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Heikkilä-Halttunen, Päivi 2003b: 1940- ja 1950-luvun klassikot. Teoksessa *Pieni suuri maailma. Suomalaisen lasten- ja nuortenkirjallisuuden historia*. Toim. Liisi Huhtala, Karl Grunn, Ismo Loivamaa ja Maria Laukka. Helsinki: Tammi.

Häkkinen Antti, Linnanmäki Eila, Leino-Kaukiainen Pirkko 2005: Suomi, johon suuret ikäluokat syntyivät. Teoksessa *Suuret ikäluokat*. Toim. Antti Karisto. Tampere: Vastapaino.

Häme, Leena 2005: Opettajienhuoneessa oli hyvä henki. Teoksessa *Tösseröt. Tipalan tyylisiin 50-luvun Lahdessa*. Toim. Sirkku Uusitalo. Lahti: Lahden Tyttölyseon ja Tiirismaan koulun seniorit ry.

Jetsonen, Sirkka-Liisa 1994: Realismia vai unelmia – 1950-luvun julkisesta rakentamisesta. Teoksessa *Sankaruus ja arki – Suomen 50-luvun miljöö*. Toim. Riitta Nikula. Helsinki: Suomen rakennustaiteen museo.

Juntto, Anneli, Vilkko, Anni 2005: Monta kotia. Suurten ikäluokkien asumishistoriat. Teoksessa *Suuret ikäluokat*. Toim. Antti Karisto. Tampere: Vastapaino Oy.

Kaarninen, Mervi 1995: *Nykyajan tytöt. Koulutus, luokka ja sukupuoli 1920- ja 1930-luvun Suomessa*. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura.

Kaarninen, Mervi 2006: Nuorisokulttuurin läpimurto. Teoksessa *Täältä tulee nuoriso! 1950-79*. Toim. Kai Häggman. Helsinki: WSOY.

Kallio, Niilo 1955: *Suomen koululaitos*. Helsinki: Otava.

Kauppila, Juha 1996: Koulutus elämänsä rakentajana. Teoksessa *Oppiminen ja elämänsä historia*. Toim. Ari Antikainen ja Hannu Huotelin. Aikuiskasvatuksen 37. vuosikirja. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu Oy.

Konttinen, Aili 1959: *Koulun reiluin luokka*. 5.painos. Jyväskylä: Gummerus.

Korolainen, Tuula 1995: Anni Polva. Teoksessa *Kotimaisia lasten- ja nuortenkirjailijoita*. Toim. Ismo Loivamaa. Helsinki: Kirjastopalvelu Oy.

Koski, Leena 2003: Oppikoulunuoruus 1940–1950-luvuilla. Teoksessa *Nuoruuden vuosisata. Suomalaisen nuorison historia*. Toim. Sinikka Aapola ja Mervi Kaarninen. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Kotiliesi 5.1.1955. Pääseeköhän Matti oppikouluun?

Kotiliesi 19.4.1958. Viisi tyttöjen toivealaa.

Laati, Iisakki 1952: Hiljaa mäissä. Oppikoulukriisissäkin on kaksi puolta. *Suomen kuvalehti* n:o 19. 10.5.

Lappalainen, Irja 1976: *Suomalainen lasten- ja nuortenkirjallisuus*. Helsinki: Weilin+Göös.

Lappalainen, Päivi 2001: Yhdestä kahdeksi vai kahdesta yhdeksi? Tyttöjen sarjakirjat naiseuden neuvottelupaikkoina. Teoksessa *Populaarin lumo – mediat ja arki*. Toim. Anu Koivunen, Susanna Paasonen ja Mari Pajala. Mediatutkimus. Sarja A N:o 46. Turku: Turun yliopisto.

Larmola Maija 1992: *Monosukka ja muita juttuja Kukkulan korttelista*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Lehmus, K.M 1993: Ajanviete. Teoksessa *Suomi silloin kerran. Näin elettiin vuosina 1944–1956*. Toim. Kai Linnilä ja Meri Utrio. Helsinki: Tammi.

Malinen, Ulla 1998: Vallan problematiikkaa Anni Polvan kirjassa *Tiinastako näyttelijä*. Teoksessa *Kielikuvitusta. Tekstit ja metaforat todellisuuden rakentajina*. Toim. Sanna Haavisto, Lari Kotilainen, Anne Mäntynen ja Tiina Onikki. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.

Markkola, Pirjo 1989: Maaseudun työläisvaimot. Teoksessa *Tuntematon työläisnainen*. Toim. Leena Laine ja Pirjo Markkola. Tampere: Vastapaino.

Markkola, Pirjo 1994: *Työläiskodin synty. Tamperelaiset työläisperheet ja yhteiskunnallinen kysymys 1870-luvulta 1910-luvulle*. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura.

Metso, Tuija 2000: Erilaista ja tuttua. Koulu vanhempien koulumuistoissa. Teoksessa *Suomalainen koulu ja kulttuuri*. Toim. Tarja Tolonen. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.

Miettinen, Sari 2003: Maika ja Masa. Poikatyttöys Tuija Lehtisen nuorisoromaaneissa Janne ja tyrmäävä maalitykki ja Mirkka ja riparikesä. Teoksessa *Sanelma. Kotimaisen kirjallisuuden vuosikirja 2003–2004*. Toim. Viola Parente- Capková. Turku: Painosalama ja Digipaino. Turun yliopisto.

Männistö, Tiina 2003: *Haluathan tulla todelliseksi naiseksi? Naisruumiin tuottaminen Suomessa ilmestyneissä nuoren naisen oppaissa 1890–1972*. Historian laitoksen julkaisuja 63. Turku: Turun yliopisto.

Näre Sari 1992: Liisa Älä! Älä! -maassa. Teoksessa *Letit liehumaan. Tyttökulttuuri murroksessa*. Toim. Sari Näre ja Jaana Lähteenmaa. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Pantzar, Mika 2000: *Tulevaisuuden koti. Arjen tarpeita keksimässä*. Helsinki: Otava.

Pennanen, Eila 1992: Millaisena muista 1950-luvun. Teoksessa *Avoim ja suljettu. Kirjoituksia 1950-luvusta suomalaisessa kulttuurissa*. Toim. Anna Makkonen. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Pohtola, Mikko 1955: He menisivät oppikouluun. *Suomen kuvalehti* n:o 15. 16.4.

Pojjärvi, L. Arvi P. 1952: Oppikoulukriisi on nopeasti ratkaistava. Miksei lapseni pääse oppikouluun – vaikka hän suoritti hyväksytyt sisäänpääsytestit? *Suomen kuvalehti* n:o 17. 26.4.

Pojjärvi, L. Arvi P. 1955: Oppikoulumme tämän hetken pulmia. *Suomen kuvalehti* n:o 11. 19.3.

Polva, Anni 1987: *Hyvästi lapsuus*. Hämeenlinna: Karisto Oy.

Pylkkänen, E. V. 1951: Oppikoulujen heikot oppilaat. *Suomen kuvalehti* n:o 19. 12.5.

Rajalin, Marita 2003: Sodan jälkiä. Teoksessa *Pieni suuri maailma. Suomalaisen lasten- ja nuortenkirjallisuuden historia*. Toim. Liisi Huhtala, Karl Grönn, Ismo Loivamaa ja Maria Laukka. Helsinki: Tammi.

Rasila, Viljo 1992: *Tampereen historia IV. Vuodesta 1944 vuoteen 1990*. Tampere: Tampereen kaupunki.

Rikkinen, Eila 1999: Anni Polva. Teoksessa *Kotimaisia naistenviihteen taitajia. 100 vuotta rakkautta*. Toim. Ritva Aarnio ja Ismo Loivamaa. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu Oy.

Riukulehto Sulevi 2001: Haaveilijoita ja intiaaneja. Teoksessa *Politiikkaa lastenkirjoissa*. Toim. Sulevi Riukulehto, Anssi Halmesvirta ja Kari Pöntinen. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Rojola, Lea 1999: Työläiskodin onnea – Tyyne Maija Salminen ja 1930-luvun työläisen arki. Teoksessa *Ajan paineessa. Kirjoituksia 1930-luvun suomalaisesta aatemaailmasta*. Toim. Pertti Karkama ja Hanne Koivisto. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Rättyä Kaisu 1997: *Ratsaille ja seikkailuun. Suomalaisia nuorten sarjakirjoja*. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu Oy.

Saarikangas, Kirsi 2002: *Asunnon muodonmuutoksia. Puhtauden estetiikka ja sukupuoli modernissa arkkitehtuurissa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Saarikangas, Kirsi 2003: Nuorten lähiöt. Teoksessa *Nuoruuden vuosisata. Suomalaisen nuorison historia*. Toim. Sinikka Aapola ja Mervi Kaarninen. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Saarikangas, Kirsi 2006: Nuoruus lähiöissä. Teoksessa *Täältä tulee nuoriso! 1950-79*. Toim. Kai Häggman. Helsinki: WSOY.

Saarikoski, Jaakko 1953: Opintie tukossa. Oppikoulun ovien taakse jäi 12 000 suomalaista lasta. *Suomen kuvalehti* n:o 39. 26.9.

Savikko, Sari 2003: Muoti. Teoksessa *Iloinen 50-luku. Purkkaa, unelmia ja sotakorvauksia*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Toivonen, Kaarina 2005: Kiltin tytön arvot ja ihanteet. Teoksessa *Tösseröt. Tipalan tyyliin 50-luvun Lahdessa*. Toim. Sirkku Uusitalo. Lahti: Lahden Tyttölyseon ja Tiirismaan koulun seniorit ry.

Turpeinen, Oiva 1993: Suomi kaupungissa. Teoksessa *Suomi silloin kerran. Näin elettiin vuosina 1944–1956*. Toim. Kai Linnilä ja Meri Utrio. Helsinki: Tammi.

Urkola, Anna-Maija 1996: *Lapsuuteni Tammela*. Tampere: Tampere-Seura ry.

Utrio, Kaari 1993a: Koulua koko elämä. Teoksessa *Suomi silloin kerran. Näin elettiin vuosina 1944–1956*. Toim. Kai Linnilä ja Meri Utrio. Helsinki: Tammi.

Utrio, Kaari 1993b: Sen suven suloisuutta. Teoksessa *Suomi silloin kerran. Näin elettiin vuosina 1944–1956*. Toim. Kai Linnilä ja Meri Utrio. Helsinki: Tammi.

Utrio, Kaari 2003: 50-luvun nuoruus. Teoksessa *Iloinen 50-luku. Purkkaa, unelmia ja sotakorvauksia*. Helsinki: Tammi.

Utrio, Kaari 2006: *Suomen naisen tie. Pirtistä parlamenttiin*. Helsinki: Tammi.

Veikko, Veli 1956: Miksi ei nainen? *Suomen kuvalehti* n:o 1. 7.1.

Viikari, Auli 1992: Ei kenenkään maa. 1950-luvun tropologiaa. Teoksessa *Avoin ja suljettu. Kirjoituksia 1950-luvusta suomalaisessa kulttuurissa*. Toim. Anna Makkonen. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Virtanen, Rauha S. 1965: *Luumupuu kukkii*. Helsinki: WSOY.

Väänänen, Kaija 1955: *Me villamyssymissit*. Helsinki: Otava.

Internet-lähteet

Aaltonen, Salla 1999–2006a: Kalevan alueen rajojen määrittely. [Viitattu 13.4.2008].
Saatavilla html-muodossa <URL: <http://www.uta.fi/koskivoimaa/kaupunki/1940-60/rajat.htm>>.

Aaltonen, Salla 1999–2006b: Liisankallion rakentaminen. [Viitattu 13.4.2008].
Saatavilla html-muodossa. <URL: <http://www.uta.fi/koskivoimaa/kaupunki/1940-60/XX.htm>>.

Aatsinki, Ulla 1999–2006: Arkielämää Tampereella 1940–1960. [Viitattu 13.4.2008]. Saatavilla html-muodossa <URL: <http://www.uta.fi/koskivoimaa/arki/1940-60/index.htm>>.

Aku Ankan kotisivut, kysymyksiä ankkajulkaisuista. [Viitattu 9.9.2007]. Saatavilla html-muodossa. <URL: <http://www.akuankka.fi/lukemista/kaakkysyttya/julkaisut/?d=5038>>.

Aronen, Eeva-Kaarina 2000: Taas lumi peittää kaupungin. *Valitut palat* [Viitattu 16.1.2007]. Saatavilla html-muodossa: <URL: [http://www-fi.valitutpalat.fi/lehti/lehti0011/artikkeli01.html](http://www.fi.valitutpalat.fi/lehti/lehti0011/artikkeli01.html)>.

Karhu, Tuomo 2005: 1945–1955: Painosten kuningatar loi tuotantonsa arjen keskellä. *Turun Sanomat* 6.5. [Viitattu 26.11.2007] Saatavilla html-muodossa:<URL: <http://www.turunsanomat.fi/ts100/?ts=1,3:2027:0:0,4:126:0:0:0;4:127:3:1:2005-05-06,104:127:300501,1:0:0:0:0:>>>

Niinimäki, Pirjo-Liisa 2006: Tyttökirjan ”Tiina” pysyy, vaikka maailma muuttuu. *Hämeen Sanomat* 30.10. Saatavilla html-muodossa: <URL: <http://www.hameensanomat.fi/Article.jsp?article=44355&main=45>>.

Riikonen, Marika 2006: Kapua Liisankalliolle ja järkyty. Anni Polvan Tiina-kirjojen miljööstä on tallella muutama seinä. *Hämeen Sanomat* 12.12.2006. [Viitattu 17.1.2007]. Saatavilla pdf-muodossa <URL: <http://www.hameensanomat.fi/TOIMITUS/sieppari12.pdf>>.